nr. 8, august 1988

Proletari din toate țările uniți-vă!

(anul XCV, nr. 1224)

CONVORBIRI LITERARE

REVISTA LITERARĂ FONDATĂ DE SOCIETATEA «JUNIMEA» DIN IAȘI LA 1 MARTIE 1867
EDITATĂ DE UNIUNEA SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

August, nemuritorul

Se împlinesc patru lustri și încă patru ani din acea vară fierbinte de august cînd România își lua destinele în propriile sale mîini pășind victorioasă pe calea revoluției antifasciste și antiimperialiste. Un popor care de-a lungul veacurilor și-a dovedit dîrzenia și voința de a rămîne el însuși pe vatra străbună, demonstra încă o dată, la acea răscruce a istoriei, înaltele sale calități morale, spiritul de sacrificiu, puterea de a lupta pînă la capăt pentru dreptate socială și independență, de a învinge.

Omenirea întreagă a luat atunci cunoștință cu uimire și satisfacție de hotărîrea eroică a întregii noastre națiuni, de jertfele pe care cei mai buni fii ai patriei le-au adus în lupta împotriva „ciumei brune", a tot ceea ce a însemnat teroare și umilință în viața locuitorilor Europei și a întregii lumi.

Ziua de 23 August 1944 va rămîne înscrisă cu litere de aur în cartea neamului român ca simbol al începutului de eră nouă în multimilenara sa istorie.

In perspectiva celor patruzeci și patru de ani care au trecut, momentul crucial de atunci își dezvăluie astăzi cu mai multă putere semnificația. Istorici români și străini au subliniat nu o dată importanța evenimentului, contribuția pe care poporul nostru a adus-o în acea perioadă, alături de celelalte națiuni, la înfrîngerea mașinii de război naziste, la eliberarea altor popoare de sub jugul fascist. Dar importanța actului insurecțional de la 23 August 1944 își capătă adevărata sa dimensiune prin tot ceea ce am înfăptuit, sub conducerea partidului nostru comunist, în aproape jumătate de secol cît a trecut de atunci.

Porneam în acel august fierbinte pe un drum încă nestrăbătut, hotărîți însă de a ne reclădi țara din temelii, de a o face mai bogată și mai prosperă. Sub conducerea partidului nostru comunist ne-am ales singuri calea urcînd an după an treptele civilizației socialiste. Înfruntînd nu o dată greutăți și lipsuri, luptînd cu ignoranța și incompetența, am pășit mereu înainte. De la Congresul al IX-lea al Partidului, în epoca Nicolae Ceaușescu, patria noastră s-a înscris definitiv în ritmurile înalte ale dezvoltării economico-sociale devenind astfel una din cele mai dinamice societăți din lume.

Am parcurs într-o perioadă istorică scurtă etape succesive înlăturînd cu hotărîre tot ceea ce era vechi și perimat în economia și cultura țării adoptînd în fiecare domeniu de activitate soluții noi, originale, cu ochii ațintiți mereu către ziua de mîine. Astăzi România socialistă se prezintă în fața lumii întregi ca o națiune liberă, cu o economie în plin proces de înnoire și o agricultură înfloritoare, cu un grad înalt de cultură și civilizație.

Trăim într-o lume ce se caracterizează prin profunde contradicții de ordin economic, politic și social. Marile descoperiri ale omenirii din domeniul științei și tehnologiei, pericolul războiului nuclear, gravele probleme ecologice pe care le ridică expansiunea necontrolată a mijloacelor tehnice, cursa înarmărilor — iată tot atîtea motive de îngrijorare pentru soarta omenirii.

Neclintită în dorința ei de pace și conlucrare între toate națiunile lumii, patria noastră în frunte cu președintele ei, tovarășul Nicolae Ceaușescu, militează consecvent pentru statornicirea în lume a unui climat de pace și înțelegere, de securitate și colaborare. Cunoscînd din propria sa istorie ce înseamnă pentru soarta unui popor agresiunea și exploatarea dinlăuntru și dinafară, națiunea noastră, într-o voință unanimă, luptă pentru instaurarea unei noi ordini economice, pentru înlocuirea politicii de forță și dictat cu principiile independenței și suveranității naționale, a colaborării internaționale reciproc avantajoase într-un climat de securitate și încredere.

O maximă a străbunilor noștri latini afirmă că „între arme muzele tac". Este un adevăr verificat de atîtea ori în istoria omenirii și la care oamenii de cultură trebuie să ia aminte. În acest sfîrșit de mileniu cînd geniul uman își manifestă în știință și artă tot mai mult inepuizabilele resurse creatoare, scriitorii din România sînt în primele rînduri ale celor ce ajută la înălțarea unei lumi mai drepte și mai frumoase. Sorbind din nesecatele izvoare ale vieții, înnobilați de marile idealuri ale societății noastre, oamenii de litere din patria română se doresc nu numai martori ai acestui timp de profunde transformări revoluționare dar și purtătorii mesajului de înalt umanism, zămislitor de încredere și speranță. Acel mesaj răsărit în conștiințele noastre odată cu nemuritorul AUGUST de acum patruzeci și patru de ani.

Corneliu STURZU

Elena Uță CHELARU: „Cîntarea României"

Împlinire în August

Soarele lui august se decantează-n roade
Pe măsura îndrăznelii noastre,
În brazdele din întinsele Posade
Se-mplinește holda cu străluciri de astre.

La temelia cetăților am pus
Lumina trudei din orele tîrzii,
Cu fiecare august sîntem tot mai sus
Pe schele înstelate lîngă ciocîrlii.

Slova istoriei de azi pruncii o învață
Ocrotiți de brațul marilor eroi,
Pe verticala îndrăznelii orașele se-nalță
Ca bucuria împilinirii să intre-n case noi.

Se-ntorc rîurile în august la izvoare,
Aripi de baraje munților le cresc,
În tricolor am pus ceva din soare
Și dragoste și vise care se-mplinesc.

Al. Florin ȚENE

Primăvara Partidului

Înflorești cu fiecare gînd
Ce-l trimitem soarelui din tine,
Sub aureola ta, nicicînd
Nu s-or stinge doine carpatine.

Și izvoare vor cînta în mers
Imnul muncii pe arcuș de rouă,
Caligrafiind în univers
Primăvara ce ne-ai dat-o nouă.

Macii roșii se aprind în grîu
Ca pe boltă, nuferii de stele,
Viața noastră curge ca un rîu
Ce-mprumută roșul din drapele.

Pretutindeni ramul tău în Mai
Se-arcuiește-n August peste Țară,
Anunțînd de pe-un picior de plai
României-mîndră primăvară.

Geo CIOLCAN

Poem pentru Țară

Să dăruiești ceva născut din cuvînt
și să cauți inimii popas dimineți zugrăvind
în culorile unei credințe
în adînc de iubire
în fără-de-moartea născutelor acestui timp

astfel îți vei cresta pe suflet
hărți ale temperaturilor interioare
și limitele eului
așa cum verbul divin aprinde un scris
cu numele tău
Țară
sfîntă lumină și a noastră pururea

Vasile PROCA

Lumina lui August

Cu-a lui August vie lumină
Ni se miruie fruntea, cinstire
Stemei care-n noi își are rădăcina
Augustului cu jertfe, iubire

Zid de istorie în înălțare
Semnul biruinții-n tricolorul steag
Cu-a partidului dintotdeauna cutezare
Liber să ne fie rodnicul meleag

Holde, azi, ne cresc pe unde fiii
Și-au lăsat din sîngele lor sfînt
Ca mai bine nouă să ne fie-n
Pace să rodească-acest străbun pămînt.

Dumitru GRIGORAȘ

Creatorii

Fiecare țară are locuri în care s-au concentrat parcă gloria și frumusețea. Țara noastră are multe asemenea locuri către care, deseori, ne poartă pașii sau gîndurile. Răspundem astfel unei chemări lăuntrice sau îndeplinim o datorie de conștiință.

Un asemenea spațiu, scump chiar și celor ce nu l-au văzut, vreodată, este Iașul, oraș nimbat de istorie și uneori învăluit în abur de legendă, care, odată cu scurgerea timpului a devenit o parte a conștiinței naționale, o parte a culturii românești.

Dar nu despre orașul colinelor scăldate în ceață albăstruie mi-am propus să spun cîteva cuvinte, ci doar despre unul din locurile sale mai mult sau mai puțin cunoscut, mai vechi sau mai nou ca înfățișare, unde gloria și frumusețea...

În această vară, colindînd pentru nu mai știu a cîta oară prin noul Centru Civic al Iașului, (merită osteneala chiar dacă abia parțial îi putem admira conturul) am zăbovit cîteva clipe lîngă răcoarea zidurilor Casei Dosoftei, această desăvîrșită operă arhitectonică ce înfruntă eroic, de peste trei secole, vitregia vremurilor. Am admirat-o în tăcere și mi-am amintit că, în urmă cu vreo cinci decenii am încărcat din această bătrînă casă de piatră o căruță cu sare pentru o unitate militară. De foarte mulți ani fosta locuință a marelui cărturar, care a prelucrat în românește „Psaltirea pre versuri tocmită", servea drept depozit de sare.

Cum arătau pe atunci locurile din jurul Casei Dosoftei îmi amintesc fără prea mare efort. Acolo în inima orașului lui Eminescu și Creangă, în preajma statuii lui Ștefan cel Mare, se întinsese ca pecinginea o încîlceală de ulițe cu case roase de umezeală și populate de mici negustori și breslași. Pe temeliile zidurilor fostului Palat Domnesc trona nepăsarea și o salbă de cîrciumi sordide. Urîtul acoperea frumusețea istoriei.

Totdeauna vestigiile trecutului ne impresionează puternic. Mai cu seamă cele înnobilate de vechimea anilor și purtînd pecete stilistică. Noul Centru Civic al Iașului prinde contur în jurul sau în preajma unor asemenea vestigii, cu deosebită grijă conservate: Trei Ierarhi, Casa Dosoftei, Palatul Culturii, Biserica Domnească. Dar noile edificii ridicate aici — îmbinare de stil funcțional și de trăinicie de cetate — nu rămîn în umbră. Dimpotrivă, totul se conturează armonios, totul încîntă privirea. Complexul hotelier, Teatrul pentru copii și tineret „Luceafărul", sobra clădire a Tribunalului, vestita „casă cu absidă" a lui Kogălniceanu, reconstruită din temelii, sînt numai cîteva dintre zidirile recente care s-au și integrat temeinic în ansamblu.

Timpul prezent, dar mai cu seamă oamenii timpului prezent au lucrat și lucrează intens în acest perimetru unde lîngă glorie se naște frumosul. E mai bine însă să zicem că aici se muncește pentru realizarea unei opere de creație. Pe nesimțite s-a născut o oază de lumină care ne vorbește de rafinament artistic și de mîini meștere.

Sînt convins că arhitecții și inginerii, toți constructorii implicați în realizarea acestui modern centru își privesc opera cu justificată mîndrie și cu deosebită satisfacție. Și cu atît mai puternice sînt aceste sentimente atunci cînd știi că ele izvorăsc din gîndirea ta, din sufletul tău, din propria ta muncă.

Lîngă Casa Dosoftei se împletesc și se împlinesc niște destine. Ale istoriei și ale creatorilor de istorie și de frumos.

Dumitru IGNEA

În celelalte pagini

Ideologie, cunoaștere, creație

Prin conținutul și orientarea lor, tezele pentru plenara Comitetului Central, expunerea cu privire la perfecționarea activității organizatorice, ideologice și politico-educative au o puternică înrîurire în direcția ridicării nivelului politico-ideologic al tuturor membrilor societății noastre, al conștiinței revoluționare. În sensul depășirii unor rămîneri în urmă în aceste domenii, este necesară intensificarea activității de dezvoltare a conștiinței socialiste, a culturii înaintate menite să asigure mersul înainte al întregii societăți. In concepția partidului nostru științele sociale au menirea ca prin continua receptare a noului și analiza cu discernămînt, promptitudine și eficiență a acestuia să contribuie la stimularea gîndirii creatoare, a capacității tuturor categoriilor de oameni ai muncii de a soluționa optim probleme concrete, în a propune creații inedite și viabile. În spiritul cerințelor și aprecierilor secretarului general al partidului apare limpede adevărul că pentru progresul cercetării teoretice și practice procesul cunoașterii nu s-a încheiat și nici nu se va încheia, ceea ce îndeamnă la analiză continuă, la regîndirea critică a unor concepte ce nu mai concordă cu viața socială în continuă efervescență. Emanație a gîndirii sociale revoluționare, spiritul analitic este întotdeauna, pe temeiul confruntării teoriei cu practica, generator de noi judecăți de valoare, nici ele definitive ori absolute. Prospețimea și forța constructivă a teoriei și gîndirii revoluționare o constituie refuzul fetișizării oricărui rezultat și se bazează, totodată, pe principiul însemnătății confruntării cu practica și a celor mai fine produse teoretice.

Secretarul general al partidului arată clar în ultimele expuneri că în actuala etapă, în condițiile afirmării puternice a noii revoluții tehnico-științifice, a noii revoluții agrare și a revoluției pentru dezvoltarea societății, ca părți integrante ale procesului revoluționar aflat în continuă înaintare, este necesară și producerea unei adevărate revoluții în gîndire. Nu copiind ce au zis alții, nu prin declarații superficiale, formale, se îndeplinește rolul activ, transformator al activității ideologice și politico-educative, ca factor determinant și generalizat al revoluționării gîndirii, al dobîndirii unei atitudini creatoare față de muncă și răspunderi. Desigur, în fața marilor realizări obținute s-a creat și impresia că ele ar fi posibile și fără un efort de intensificare a activității ideologice, politico-educative. Cum aprecia tovarășul Nicolae Ceaușescu, „activitatea ideologică, politico-educativă, nivelul general de cultură reprezintă un factor de importanță deosebită pentru întreaga noastră activitate de partid și de stat, pentru însăși opera de făurire cu succes a societății socialiste". Sînt multe problemele de stringentă actualitate arătate, între care cele privitoare la proprietatea socialistă, de stat și cooperatistă, repartizarea venitului național pentru acumulare și consum, sistemul cointeresării materiale și de retribuire, structura socială, democrația muncitorească revoluționară, contradicțiile în socialism, acțiunea legilor obiective în societatea noastră, dezarmarea și pacea — ce așteaptă să fie analizate în profunzime, să fie clarificate în spiritul socialismului științific, al umanismului revoluționar.

Expunerile secretarului general al partidului trasează noi direcții de acțiune în vederea perfecționării activității politico-ideologice, a muncii culturale, a literaturii și artei, a presei și radioteleviziunii, domenii ce contribuie în mod unitar la formarea omului nou, îndeosebi prin îmbogățirea fondului de idei, forme și modalități proprii activității de propagandă. Raporturile dintre existența socialistă și conștiința socialistă, dinamica acesteia din urmă, se subliniază, sînt concepte sociologice, istorico-sociale, avînd o certă similitudine și legătură cu conceptele filozofice generale de existență și conștiință, fără a se identifica însă cu ele. Obiectivitatea existenței sociale nu înseamnă că ar putea exista o societate fără conștiință socială. Această distincție se cere a fi prelungită și în tratarea tuturor problemelor privitoare la dinamica lor interrelațională. În eforturile depuse, inclusiv de literatură, pentru ridicarea conștiinței socialiste la nivelul exigențelor etapei actuale și viitoare de dezvoltare, al cerințelor formulate în documentele programatice ale partidului, acțiunile culturii spirituale se cer armonios îngemănate cu activitatea educativă concretă. Numai în cunoștință de cauză se poate acționa eficient în direcția propusă.

În spiritul cerințelor formulate, al misiunii nobile încredințate, și creația literară va trebui să se inspire mai intens și profund din realitățile actuale și din marile idealuri ce însuflețesc societatea socialistă de azi.

Iuliu MOLDOVEANU

Lauri pe stemă

(V)

Pentru orizontul culturii românești, timpul nostru se constituie într-o veritabilă renaștere spirituală, prin refacerea legăturilor cu marile tradiții, prin repunerea în circulație a valorilor perene ale civilizației noastre, prin stimularea înnoirilor permanente, a căutărilor fertile. Deschiderea făcută de Congresul al IX-lea și confirmată în mod strălucit de forumurile partidului care i-au urmat se reflectă în planul literaturii prin operele de autentică valoare și profundă angajare patriotică adăugate de acum fondului principal al culturii române.

Privindu-ne astăzi patria, ca totalitate a sufletului nostru și ca parte vie a lumii, sîntem în măsură să confirmăm prin faptele noastre, prin crezul nostru, prin scrisul nostru, împlinirile unei epoci prin care ne legitimăm, acasă și în lume, ca o țară a construcției libere. Împliniri între care cultura reprezintă o nobilă ctitorie alăturîndu-se tuturor celor care au înnoit țara — orașe, sate, industrii, descoperiri științifice și tehnice — proiectînd-o la dimensiunea viitorului. Un viitor pe care îl pregătim, în care credem cu toată ființa, a cărui certitudine ne-o dă cu strălucire vizionarul său arhitect, tovarășul Nicolae Ceaușescu, conducătorul care asigură prin întreaga sa viață și activitate revoluționară, printr-un fierbinte patriotism, partidului, poporului, patriei, dreptul la istorie, dreptul la cultură, dreptul la adevăr (Nicolae Dan Fruntelată). Nouă, românilor, ne place să-l numim pe președintele nostru un erou al păcii. A sta în fruntea destinelor naționale de aproape un sfert de secol, a milita cu ardoarea revoluționarului, încă din fragedă tinerețe, și cu vasta experiență a omului de stat matur, apărînd nu numai interesele poporului tău de constructori pașnici, ci și aspirațiile spre pace și progres ale altor popoare, iată sensul unei vieți și activități exemplare, iată motivul unei mîndrii naționale a românilor, temeiul unei prețuiri internaționale largi și nedezmințite (Ion Brad). În lumina gîndului nostru și-n flacăra idealului spre care suim, în imnul poetului și-n fapta constructorului, în cîntecul femeii și-n surîsul ei de floare, cînd își scaldă copilul, este cîte ceva din truda dăruită, din visul cutezător, ceva din neodihna și clarviziunea ce au caracterizat întotdeauna pe marii luptători ai acestui pămînt, este ceva din dreptul nostru de a trăi cum visăm și de a visa cum vrem să trăim, ceva din nepotolita dragoste de neam a celui dintîi bărbat al țării (Anghel Dumbrăveanu). Ne-a spus — în cîte rînduri — sănătate / și fericiți și-n pace să trăim ; / în pulsul nostru inima lui bate / ca într-un amplu cîntec unanim (Eugen Frunză). Nu este prilej de întîlnire cu oamenii, lucrători cu brațele sau intelectuali, cultivatori ai pămîntului sau trăitori în orașe, oaspeți de peste hotare veniți la București sau solie românească la nivelul cel mai înalt în mijlocul altor popoare, ca prin glasul conducătorului partidului și statului nostru sufletul românesc să nu se regăsească, sub steagul mare al păcii, în lucrarea cea mai imperioasă pentru destinul planetei, cu un accent, chip și timbru distincte. Propuneri pentru oprirea cursei înarmărilor, pentru cooperare. Cum nu poți să te împaci cu niciun fel de dezastre, vezi în aceste apeluri repetate la rațiune un sens nobil care e rațiunea de a fi a geniului uman (Aurel Rău). Pornind de la ideea că teatrul, prin specificul său participă la viitor, este firesc să ne punem problema personajului din această perspectivă, să considerăm dilema conflictuală drept o cale spre cunoașterea adevărului și sa acceptăm luciditatea ca un stimulent al interogației, lumea de mîine fiind o alcătuire de ecuații descifrabile prin inteligența umană și cea computerizată, iar condiția ființei va fi o continuă adecvare la noile realități. Cu alte cuvinte, eroul care trăiește pentru ziua de mîine are capacitatea și convingerea că trebuie să lupte împotriva imobilismului și stagnării, aspirațiile sale fiind cutezătoare și generoase, convergente cu noile meniri ale cunoașterii umane, care nu sînt compatibile cu resemnarea sau complexul de inferioritate. Lumea înțeleasă din interior de tinerii dramaturgi stimulează imaginația capabilă să anticipeze realul posibil, concretul de mîine, viitorul care trebuie aflat și construit cu inteligență și înaltă responsabilitate civică (George Genoiu).

*

Volumul omagial **(Inscripții de ianuarie)** editat de puternicul colectiv al cenaclului literar-artistic „Mihail Sadoveanu" din Bîrlad însumează 70 de poeme scrise nu numai cu venerațiune ci și cu talent literar în destule locuri și, ca o noutate, poemele nu sînt semnate fiecare în parte ; doar de pe ultima copertă interioară aflăm cine sînt autorii frumosului gest de modestie și cîte ceva despre palmaresul lor. Cităm fără o ordine și fără o alegere anume : „Țăranul din sine mai miroase a plug / A brazdă preaplină de sămînță și ploi / Străbunii mei eroi în balade mai pling / Iar lacrima lor albă e viața din noi // Sub flamuri de partid cuvintele-mi adun / Cînd brațele trudite de cîmpie se spală / Noi știm rostuirea hotarului străbun / Și strămoșii îi știm și îi știm că sînt țară" ; „Ce cuvinte s-aleg să îmi cînt țara nouă / În graiul meu nemuritor de gintă latină / Cuvintele mele sînt fecioare de rouă / Iar cavalerii trudei în fața lor se-nclină" ; „A iubi această țară / Înseamnă a ști / Că haina ta de sărbătoare / Este haina ta de muncă".

Ov. TIMOFTE

A patriei cinstire

Tricolorul

Tricolor, la marginile zării
Purpură de vis și legămînt
Din albastrul instelat al mării
Te-ai născut lumină pe pămînt !

Tricolor, apărător de țară
De moșie și de limbă și de neam
Niciodată neamul n-o să piară
Cum nu piere frunza de pe ram !

Tricolor, ce-mi bați în piept
Din strămoși se-nalță al tău nume
Sunt român și cresc în pace drept
Cum nu crește alt stejar pe lume !

Tricolor, înconjurat de steme
Pavăză românilor la greu
Fii tot mîndru ca și-n altă vreme
Tot viteaz și azi e neamul meu !

Tricolor, ce-mi ocrotești cîmpia
Galbenă și tot de spice grea
Sunt născut aici în România
Și aceasta este țara mea !

Constantin MĂNUȚĂ

În țara de lumină

În țara de lumină torc luncile balade
Și muntele se-nalță pe-o scară de cuvînt
Se-ntoarce ființa vreme la văile solare
Și pruncul cere pace pe-o rană de pămînt.

Din brazdele-ntrebării a răsărit o cheie
Ce-și caută-adevărul la poarta de-nceput.
Se zbuciumă-n adîncuri o flacără idee
Și buciumul îi zice cum nu s-a mai știut.

În țara de lumină s-a-ntins hora frăției
Cascadele de verbe răsar din ape vii.
Tresare, se-nfioară Coroana Carpatină
Cînd picură cristale din grai de ciocîrlii...

Sanda ȘFICHI

Patria în August

Urcă ecoul prin fapte tutelare
Spre cerul încărcat de sărbătoare
Cîntul zidirilor mai avîntat să zboare
Din românesc meleag spre era viitoare

Un univers de muncă e astăzi România
Și cîntec este grîul ce-așteaptă în hambare
Să-ajungă iar sub brazdă în aur să prefacă
Cîmpia ce-n lumină un strai de dor îmbracă

Noi ne durăm cetate în care viitorul
Cu flacăra din sîngele străbun ne înfrățește
Eternitate-i visul ce ne-a nutrit speranța
Și ploile de august sărută țării fața.

Diminețile noastre

Sînt două mari decenii de cînd ne-am avîntat
Să împlinim în faptă țării contur de floare
Să punem bucurie în locuri ce mai dor
Lumini de biruință s-aprind în tricolor

Istorie e clipa din marile izbînzi
Sînt azi stăpîni pe soartă, toți cei de ieri
flămînzi
Văzduhul memoriei înflorește lutul în ulcioare
Diminețile noastre — peceți nemuritoare

Georgeta EFTIMIE

Cîntec pentru istoria țării

Țară-nveșmîntată-n zodii de belșug și de iubire
Azi îți-s drumurile vieții spre lumină avîntate
Fiii tăi cu mîini măiestre te-au zidit în
nemurire
După veacuri lungi de luptă pentru pace și
dreptate.

Te-ai nuntit cu bogăția din hotare în hotare —
Ce comori de frumusețe s-au zidit la sînul tău
De s-au strîns la el prin vremuri să își
caute-alinare
Cel rămas fără speranță, cel căzut și chiar
cel rău ?

Semn desprins din veșnicie, tricoloru-ți este
carta
Soarele din Mai strălucește cu lumina-i peste
plai
Renăscută dintre ruguri ți-ai schimbat în
August soarta
Patrie nemuritoare, nimănui să nu ne dai !

Nicolae DARIE

Să se bucure poeții

Este un adevăr incontestabil că în țara noastră Poezia ocupă un loc de frunte între preferințele marelui public. O afirmație elocvent susținută în primul rînd de solicitările mereu mai ample adresate factorilor ce difuzează cartea (biblioteci, librării, standuri). Dar nu numai atît. Numărul mare de cenacluri și cercuri literare, de publicații ce au în statutul lor și atributul difuzării poeziei, afluența autorilor — pe care cu satisfacție o acuză editurile — și chiar cantitatea importantă (cu toate că nu suficientă) de carte de poezie ce iese de sub teascurile tipografiilor vorbesc convingător despre o realitate în măsură să ne producă satisfacții de nobilă substanță. In primul rînd, cei mai bucuroși trebuie să fie poeții.

Dacă ne-am opri aici și tot ar fi suficient pentru alcătuirea unui tablou de cinste panotat în prim-planul culturii românești actuale, efect al unei politici ce se străduie să țină pasul cu necesitățile spirituale ale poporului, un popor — cum se știe — predestinat gîndirii și exprimării în imagini poetice. Căci starea de poezie ne este săpată în destin. Dar nu ne putem opri aici, fiindcă, dacă am face-o, numitul tablou ar fi — oricît de frumos — incomplet, lipsit de elemente importante ce țin de structura moral-intelectuală a românului și îl particularizează în plan universal. Ar mai lipsi nota specifică timpului pe care îl trăim, timp ce are ale sale adaosuri la tezaurul național, contribuind și el din plin la asigurarea dăinuirii noastre. Este vorba, de data aceasta, despre apetitul românului pentru spunerea versurilor.

Trebuie să se bucure poeții, fiindcă versurile lor sînt spuse mereu, în cele mai diverse medii și cu cele mai neașteptate prilejuri. Cu ani în urmă, am ascultat o jumătate de noapte un țăran recitînd din poeți ai tuturor timpurilor și ai tuturor popoarelor. Altădată, mi-a mărturisit — ca la o spovedanie — un mare iubitor de poezie că nu stinge lumina pentru odihna nopții înainte de a recita din Eminescu. Ca pe o rugăciune. Foarte recent, „la un pahar de vorbă", am fost martorul unei întreceri ad-hoc. De fapt, nevoia de a spune versuri se iscase firesc și pe nesimțite, așa cum știu eu că se înfiripă dragostele. Trebuie să se bucure poeții pentru că-i recită actorii : de regulă marii actori. Îi recită școlarii, la serbările lor, care sînt momente de emoție și de răscruce. Îi recită artiștii amatori pe toate scenele țării și în fața întregului popor.

Festivalul Național „Cîntarea României" este, cred, manifestarea cea mai relevantă a cantității și calității de poezie scrisă și spusă în această țară cu popor de poeți. Nu în paranteză fie scris, dau dreptate lui Alecsandri cînd spune că „Românul s-a născut poet" și îi cain pe cei ce-l acuză de exagerare, ca și pe cei ce ei înșiși exagerează — în sus sau în jos. Il iau martor al apărării pe român, care, chiar și atunci cînd nu se exprimă în versuri, o face oricum în metaforă.

În ce privește educația patriotică și estetică a maselor — acțiune la care și literatura, în general, și poezia, în special, trebuie să contribuie fără reținere — politica partidului nostru, exprimată prin glasul său cel mai autorizat, glasul secretarului general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, este de o exemplară calitate și de admirabile deschideri. Cel mai recent exemplu îl constituie tezele din aprilie ale Comitetului Politic Executiv, precum și Expunerea secretarului general la Consfătuirea de lucru cu activul și cadrele de bază din domeniile muncii organizatorice de partid și politico-ideologice din iunie a.c.

Revenind la Festivalul muncii și creației — ca principală modalitate de transpunere în practică a gîndirii teoretice cutezătoare a conducătorului partidului și statului — trebuie să remarc faptul că și în aceasta a șaptea ediție, aflată în plină desfășurare, Poezia se află printre protagoniști. Atît creația, cît și, mai ales, recitarea de poezie. Cea mai valoroasă creație poetică — clasică și contemporană — face obiectul pasiunii numeroșilor artiști amatori din întreaga țară. Eminescu rămîne în continuare poetul unanim preferat. Alături de Luceafăr, diversele categorii de oameni ai muncii care urcă pe scenele Festivalului spun versuri de Arghezi, de Blaga, de Coșbuc, de Bacovia. Spun versuri de Nicolae Labiș, de Zaharia Stancu, de Nichita Stănescu. Recită din Geo Dumitrescu, din Ștefan Augustin Doinaș, din Ana Blandiana, din Marin Sorescu. Se recită și din alți poeți ai noștri de valoare — din trecut și de azi. Se spune și poezie populară. Am ascultat interpreți al căror talent face cinste marelui creator, care nu este anonim, pentru că el se numește Poporul Român. Am auzit, de pildă, la una din ediții, o irepetabilă interpretare a „Mioriței". Autoarea este o învățătoare împătimită de poezie. Nu-i spun numele, pentru că ar trebui să mai numesc încă mulți recitatori de poezie, dintre amatori, care depășesc sensibil acest statut. Și tot ar exista riscul de a-i omite pe unii. Or, eu nu-mi asum acest risc.

Așa că, mă opresc aici, exclamînd din nou : Să se bucure poeții !

V. FILIP

Sfîrșit de secol

Literatura și fuziunea controlată

Ori de cîte ori voi spune unui vorbitor de limba română cuvîntul casă, el își va închipui o casă și nu altceva. Poate să mă cunoască sau nu, poate să fie bărbat sau femeie, poate să aibă șapte sau șaptezeci de ani, poate să fie odihnit sau obosit, poate să vrea sau să nu vrea să mă asculte, el tot la o casă se va gîndi dacă am să-i spun cuvîntul **casă.** Mecanismul funcționează ireproșabil de zeci, de sute, de mii de ori. Acolo, în supercomputerul care este creierul lui, există o legătură interneuronală complexă și foarte stabilă care face să apară imaginea casei ori de cîte ori urechea recepționează și trimite sub formă de semnale bioelectrice spre scoarța cerebrală sunetele **c-a-s-ă**. Și la fel se întîmplă cu multe mii de alte cuvinte Ca să nu mai vorbim despre faptul că lucrurile se petrec la fel în toate celelalte limbi

Dețin deci o putere asupra semenilor mei (așa cum și ei dețin o putere asupra mea) și anume aceea de a introduce în intimitatea conștiinței lor, din inițiativa mea și indiferent de consimțămîntul lor, o anumită imagine. Rostesc doar un cuvînt, așa cum aș apăsa pe un buton, și în mintea lor se produce cu siguranță, fără excepție, reacția scontată. Ca să măresc intensitatea reacțiilor și să mă bucur, ca un Ariel al limbajului, de această putere, pot recurge la cuvinte mai evocatoare și mai ,active, ca **putrefacție** sau **dragoste**, **neant** sau **paradis**. Sau pot să rostesc cuvîntul **casă** nu oricînd, ci exact atunci cînd un om este lipsit de adăpost și cuvîntul îi răscolește sufletul. Pot, deci, să provoc în conștiința lui nu numai apariția unor imagini, ci și ivirea unor sentimente. Mergînd și mai departe, prin combinarea abilă a cuvintelor și prin atenta luare în considerare a circumstanțelor, pot să acreditez convingeri și să declanșez acțiuni. Au fost cazuri cînd cuvintele au condus ființa umană — așa cum conduc sforile o marionetă — la moarte. Dar și cazuri cînd au condus la salvare.

Literatura are o forță uriașă, care se exercită exclusiv de către oameni și exclusiv asupra oamenilor. Nu este forța ei proprie — se bazează pe o convenție existentă anterior, convenția comunicării prin limbă, care implică iminența unei anumite reacții la un anumit cuvînt —, dar literatura a amplificat-o și i-a găsit utilizări ingenioase.

Această forță poate face și bine, și rău, ca fuziunea nucleară. Și așa cum visăm o fuziune controlată, folosită exclusiv în scopuri pașnice, visăm o literatură care să servească doar binelui.

Alex. ȘTEFĂNESCU

agora

Spiritul revoluționar al literaturii contemporane

Etapa pe care a parcurs-o România socialistă în ultimii 23 de ani poate fi considerată, pe drept cuvînt, drept cea mai semnificativă și mai bogată în împliniri din lungul drum străbătut de poporul nostru pe parcursul milenarei noastre istorii. Unanimele și permanentele eforturi ale națiunii au adus România în postura, admirată și respectată pe toate meridianele, de țară a cărei politică internă și externă sintetizează în mod strălucit dezideratele fundamentale ale umanității contemporane. O emblemă și o încununare a României de azi au fost și sînt constituite din activitatea președintelui țării, personalitate proeminentă a lumii contemporane.

Congresul al IX-lea al P.C.R., moment istoric, la care a fost ales în fruntea partidului tovarășul Nicolae Ceaușescu, a venit spre a deschide noi zări de bunăstare materială și spirituală, impunînd sincronizarea culturii și artei la ritmul mereu mai impetuos al vieții sociale, inspirarea din realitate. Deschiderea unui larg cîmp de afirmare tuturor autenticelor talente a fost urmată, firesc, de o angajare politică plenară și de un atașament sporit al creatorilor față de patrie, partid și popor.

Congresul al IX-lea a însemnat enunțarea, pentru prima dată, a principiilor care, reluate apoi cu consecvență, aprofundate și augmentate, au determinat prefaceri esențiale și în planul artei și culturii, democratizarea lor, în primul rînd. Se făceau atunci, de la tribuna înaltului forum comunist, aprecieri realiste și se formulau imperative ce aveau apoi să se materializeze continuu și rodnic: „Sînt multe momente importante din istoria patriei noastre, din munca tumultuoasă a poporului nostru care nu și-au găsit încă oglindirea deplină în operele literar-artistice. (...) Esențial este ca fiecare artist, în stilul său propriu, păstrîndu-și individualitatea artistică, să manifeste o înaltă responsabilitate pentru conținutul operei sale, să urmărească ca ea să-și găsească drum larg spre mintea și inima poporului".

Nu a fost, apoi, moment mai important în viața țării, a obștii scriitoricești, — congresele și conferințele naționale ale partidului, congresele culturii și educației socialiste, ce au avut loc din inițiativa tovarășului Nicolae Ceaușescu, întîlnirile de lucru ale secretarului general al partidului cu creatorii — în care principiile amintite să nu fie reafirmate cu vigoare, îmbogățite pe baza experienței acumulate. Pentru a convinge, cităm din cuvîntările ținute la adunarea generală a scriitorilor din 1968: „Datoria scriitorilor de astăzi este ca pe fundamentul sănătos al tradițiilor marii noastre literaturi clasice să înalțe și mai sus arta poporului român, să facă din ea un puternic factor de progres social, hrana spirituală a omului nou, constructor al socialismului. (...) Societatea noastră are nevoie de o literatură militantă, care să cheme masele la o tot mai bogată activitate creatoare, conștientă, să mobilizeze conștiințele, să contribuie la întărirea unității moral-politice a întregului popor", și la întîlnirea cu oamenii de cultură și artă din 1971: „Din această legătură strînsă cu oamenii muncii vor ieși lucruri bune, atît pentru cei ce muncesc, cît și pentru creatorii de artă. Am dori, de asemenea, ca oamenii de creație, uniunile să ia parte mai activă la viața economică și socială".

Răspunzînd acestor mobilizatoare îndemnuri, care au declanșat o adevărată descătușare a energiilor creatoare și o prezență activă a spiritului revoluționar, înnoitor și constructiv, scriitorii și-au înțeles pe deplin rolul, și-au asumat misiunea încredințată, implicîndu-se profund în realitate și militînd pentru valori perene, pentru valorile societății contemporane, contribuind, cu mijloacele specifice și într-o măsură însemnată, la formarea conștiinței omului nou. Fiecare scriitor a ajuns la convingerea că orice epocă are, în desfășurarea ei, și o parte de veșnicie — aceea care face legică și logică trecerea de la un secol la altul. În aceasta rezidă obiectul literaturii și prin aceasta poate avea creatorul șansa dăinuirii. În universul amplu, complex și complet al realității contemporane, scriitorul se află adesea în situația de a se substitui sociologului, istoricului ori ziaristului. Cînd o face implicîndu-se și militînd, întreprinderea sa este sortită succesului, iar șansa se materializează fertil nu numai pentru el, ci și pentru cei care receptează literatura, aceștia din urmă căpătînd încredere într-un creator nu martor, nu observator al vieții, ci autor sau co-autor la scrierea istoriei zilei de azi, la plămădirea viselor pentru ziua de mîine

Beneficiind de orientări clare, solicitați pentru a-și aduce o contribuție sporită, de ținută, în tot ceea ce, prin specificul muncii lor, se integrează organic actului de cultură și, mai ales, de finalitatea propriei lor creații, scriitorii sînt, în această epocă, creatori ai unei lumi literare ce intră, evident și convingător, sub raza de incidență a unei noi calități. Patriotismul actului de cultură este nu numai un deziderat; el devine acum o realitate, modul substanțial și esențial prin care scriitorii se definesc și aduc o vie mărturie în contemporaneitate. Astăzi, mai mult ca oricînd, creația se resimte și solidarizează în gîndurile și sentimentele tuturor. Toate acestea înseamnă că fiecare scriitor și-a asumat o răspundere revoluționară în munca sa, în propriul său tărîm al conștiinței, al cunoașterii, al muncii, înseamnă reflectarea adevărului fiecărui scriitor în condiția de viață a tuturor oamenilor, prin ceea ce se dovedește a fi un bun al lor, din propriile sale dobîndiri, prin cultivarea acestei răspunderi și în alte conștiințe.

Rațiunea de a fi astăzi a scriitorilor este profund revoluționară, materializîndu-se în introspectarea și transcrierea adevărată a destinului omului, a condițiilor reale de fericire a lui, a condițiilor reale ale asigurării demnității și eliberării lui interioare, eliberare de orice alienare, de orice complex generat de trecut ori de către societatea de consum. Este o rațiune destinată cinstirii omului prin creșterea eficienței sale nu numai ca producător de bunuri materiale, dar și prin cinstirea sa ca ființă superioară, stăpînă pe istoria sa, pe țara sa, pe prezent și viitor.

Răspunderea revoluționară este valență esențială a oamenilor scrisului, iar programul de educare patriotică, de formare a conștiințelor se constituie într-una din sarcinile de primă importanță ale activității de creație. Sensurile primordiale ale mobilizării conștiințelor întregului popor au drept luminoasă și de neatins stea polară realizarea, în condițiile desăvîrșirii a acelei extraordinare carte a națiunii noastre care este mărețul Program al partidului.

Realitatea literaturii noastre contemporane, numărul impresionant de opere majore (și nu putem să nu-l cităm pe Călinescu: „...cea mai patriotică faptă a unui adevărat artist este să compună capodopere") scrise în anii de după Congresul al IX-lea al partidului, precum și întregul front al presei literare, prin afirmarea umanismului nou, revoluționar, constituie o confirmare semnificativă a profundei conștiințe patriotice și a răspunderii scriitorilor față de ceea ce partidul a înscris în programul său de formare multilaterală a oamenilor. O altă confirmare, nu mai puțin importantă, a noii calități, a valorii literaturii române contemporane constă în recunoașterea și aprecierea elogioasă a acesteia în lume, și datorită ei, prestigiul României socialiste întărindu-se considerabil.

Și astăzi, după 23 de ani — impresionant prin împlinirile sale arc peste timp —, cultura și arta sînt domenii în care orientările tovarășului Nicolae Ceaușescu au virtuțile unui far călăuzitor. Și astăzi, scriitorii sînt hotărîți să răspundă prin fapte pe măsură mobilizatoarelor chemări cuprinse în Tezele din această primăvară: „În întreaga activitate politico-educativă va trebui să angajăm cu și mai multă putere uniunile noastre de creație din domeniul literaturii, muzicii, artei plastice. Ele trebuie să participe activ, prin toate operele lor, la promovarea concepțiilor revoluționare, principiilor socialiste, a politicii partidului nostru, la ridicarea nivelului general de cultură al maselor, al poporului".

În cuvîntarea ținută la adunarea intelectualilor din Iași, care a avut loc cu prilejul vizitei de lucru a tovarășului Nicolae Ceaușescu, în 1968, se sublinia printre altele: „Avem într-adevăr un trecut frumos în creația literară ieșeană. Să-mi fie permis să adaug că astăzi nu putem spune că sîntem în Iași la înălțimea acestui trecut. Avem unele rezultate bune; dar considerăm că trebuie să lucrăm în așa fel încît să avem rezultate și mai bune, ca din rîndurile intelectualității ieșene să se afirme cît mai mulți urmași demni ai lui Vasile Alecsandri, Eminescu, Sadoveanu, Creangă (...). Partidul nostru, guvernul nostru așteaptă de la valorosul corp de oameni din învățămîntul, știința și cultura Iașilor să depună eforturi și mai stăruitoare pentru perfecționarea activității lor. În aceasta constă una dintre îndatoririle cele mai mari ale intelectualității noastre socialiste". Iată că, la împlinirea a exact două decenii de la această întîlnire, bilanțul care se poate face împlinirilor din spațiul literaturii ieșene este mai mult decît semnificativ, aceste împliniri fiind convingătorul răspuns al oamenilor scrisului din Iași la chemările secretarului general al partidului, materializarea benefică a clarvăzătoarelor sale orientări și indicații, făcute cu acel prilej și apoi mereu. Astăzi, operele avînd drept autori pe scriitorii ieșeni se bucură de apreciere și obțin meritate elogii, atît din partea beneficiarilor literaturii, cît și a criticii de specialitate, pe plan național, fiind, de asemenea, cunoscute și prețuite și peste hotare. Intensa și puternic ancorata în realitate activitate desfășurată de către breasla scriitorilor, de către Editura Junimea, revistele de cultură, publicațiile studențești, (apărute și ele, tocmai pentru a stimula și canaliza cît mai rodnic energiile creatoare, tot în acest interval, intrînd în rîndul ctitoriilor ce constituie mîndria acestei epoci), de către cenaclurile literare și creatorii amatori, angrenați în generosul Festival Național „Cîntarea României", au făcut ca Iașul să fie pe harta literaturii românești de astăzi un punct de referință, un centru al efervescenței spirituale, un oraș pe deplin demn de trecutul său cultural. Punîndu-și creația, asemenea condeierilor din întreaga țară, sub semnul spiritului revoluționar și al responsabilității plenare, scriitorii ieșeni contribuie, într-o măsură însemnată, la constituirea unui bilanț general pozitiv și edificator.

Dorian OBREJA

De la Independență la Marea Unire

Cel de-al cincilea volum al *Istoriei militare a poporului român* (București, Editura Militară, 1988, 936 p.) impresionează, prefirîndu-l doar, prin dimensiuni, bibliografie, ilustrații și planșe, prin numeroasele schițe militare, hărți etc., toate fundamentînd sau întregind un demers științific de înaltă ținută, considerat deja, la această oră, o lucrare de referință. O atare *Istorie* reprezintă materializarea unei inițiative mai mult decît meritorii, ce vine să răspundă unei exigențe a vremurilor noastre. Nu este prima scriere de acest gen, dar este, fără îndoială, cea dintîi care se constituie într-o monografie totală a unei teme ce reprezintă o componentă esențială a devenirii istorice românești.

Titlul ultimului volum al acestui tratat academic — *Evoluția organismului militar românesc de la cucerirea independenței de stat pînă la înfăptuirea Marii Uniri din 19.. România în anii primului război mondial* — ne avertizează că perioada abordată de această dată este una de o importanță majoră pentru istoria modernă a României. În patru decenii, statul român, independent și conștient de propriile-i resurse — de ordin uman, politic, economic, cultural, științific, dar și militar — a reușit să-și afirme identitatea, unică și deci inconfundabilă, desăvîrșindu-și apoi, ca pe un act inebranlabil, deplina unitate, prin care se înfăptuia dezideratul care s-a confundat, pentru toți românii, secole de-a rîndul, cu idealul național. După ce o generație se jertfise pentru dobîndirea și recunoașterea Independenței, o alta se vedea învestită de istorie cu suprema prepotență de ctitorire a adevăratei Românii. De altfel, cei care diriguiau țara în anii *Marelui Război* recunoșteau că „o generație mare a creat România. A doua generație [...] i-a dat așezămintele fundamentale. [...]. Să facem din opera generațiunii noastre, își propuneau ei, prin focul și sîngele care ne așteaptă mîine, opera cea mare care va așeza România, nu în rîndul statelor artificiale, tolerate de statele cele mari, dar în rîndul statelor cari se razimă solid pe prosperitatea, pe bună înțelegere și pe curajul de luptă al tuturora". Așadar, cele patru decenii de evenimente și împliniri firești, sondate, descifrate și interpretate într-o modalitate ce nu incumbă abstragerea unor acțiuni și fenomene pentru a fi judecate dintr-un anumit unghi, ci le fixează, le integrează în derularea generală a înaintării către 1 Decembrie 1918, se înscriu ca un capitol distinct în *Cartea de istorie* a neamului.

Autorii volumului în discuție, toți specialiști de prestigiu ai istoriografiei românești, dintre care Ștefan Pascu, Ilie Ceaușescu (coordonator principal), Mircea Mușat, Ion Ardeleanu și Vasile Alexandrescu fac parte și din comisia de coordonare a *Istoriei*, și-au propus, așa cum precizează în *Introducere*, să elucideze două etape ale evoluției generale a țării, „distincte prin conținutul lor, dar intrinsec legate prin intime raporturi de cauzalitate istorică: prima, inaugurată de cucerirea independenței de stat — perioada acumulărilor multidimensionale, cantitative dar mai ales calitative, în care societatea românească, punînd în valoare, într-o măsură neîntîlnită pînă atunci, potențialul creator al poporului, a înregistrat importante progrese pe tărîm economic, social-politic și cultural-științific, cu consecințe benefice pe plan militar; cea de-a doua, începută în vara anului 1916, cînd, pe fundalul marilor zguduiri internaționale produse de desfășurarea primei conflagrații mondiale a secolului al XX-lea, țara liberă s-a angajat în uriașul conflict armat pentru împlinirea țelurilor legitime ale întregii națiuni române". În fond, aceste două etape, abordate din perspectiva relevării fenomenului militar, se prezintă ca două verigi înlănțuite ale aceluiași proces, încheiat prin hotărîrea rostită de românii de pretutindeni, adunați în cetatea lor eternă — Alba Iulia.

În afară de introducere, de un rezumat în limbile engleză, franceză, germană și rusă, de o listă a semnelor convenționale și a abrevierilor, precum și de o alta a abrevierilor bibliografice, de o bibliografie, un indice general și o listă a ilustrațiilor, toate adjuvante absolut necesare unei utilizări maniabile și lesne profitabile, opul în discuție este compartimentat în 18 capitole, comportate de natura imanentă a materialului informativ și problematic oferit de o temă atît de generoasă, dar și complexă. Desigur, nu întîmplător, o carte care începe cu războiul de independență și se încheie cu cel de reîntregire națională, care, aceasta din urmă, a restructurat harta Europei, este jalonată de două hărți — una configurînd spațiul carpato-danubiano-pontic și cealaltă trasînd hotarele României după Marea Unire —, a căror semnificație este învederată de istoria însăși. Lucrarea începe, cum era și de așteptat, cu refacerea tabloului general al evoluției vieții politice internaționale între 1878 și 1914. În același timp este investigată dezvoltarea social-economică și politică a societății românești din aceeași perioadă, pentru a se trece apoi la prezentarea luptei naționale a românilor din teritoriile aflate sub dominație străină și sprijinul acordat acestora de către țara liberă. Autorii evidențiază faptul că în condițiile în care principiul naționalităților se afirmase în întreaga lume civilizată, crearea statelor naționale independente și unitare devenise o treaptă consubstanțială a progresului umanității. În acest context general, „politica militară românească a avut ca obiectiv suprem apărarea individualității etnice și politice a poporului român, a libertății vetrei străbune, salvgardarea unității politice și independenței". Dintr-o monografie ca aceasta nu puteau lipsi, bineînțeles, studii speciale care au în vedere politica militară promovată de România în anii 1878—1914, evoluția armatei permanente în aceeași perioadă, pregătirea pentru apărarea economiei, a teritoriului național și a populației și, în fine, armata în viața socială, politică și culturală a țării.

„O armată — preciza N. Iorga în 1912 — este datoare să trăiască continuu în sentimentele acelei jertfe pe care trebuie să o aducă și pe care, mîine, poimîine cu siguranță o va aduce". Patru ani mai tîrziu, previziunile ilustrului istoric s-au convertit într-o realitate care confereau problemelor militare o importanță vitală pentru viitorul românilor. Dar mai înainte de angajarea în primul război mondial, armata română s-a confruntat, fapt relevat de autori, cu circumstanțele caracteristice celui de-al doilea război balcanic. Bineînțeles că un capitol special este rezervat analizei politicii de neutralitate activă promovate de România în anii 1914—1916. Apoi, un spațiu aparte — cel mai amplu ca întindere, dar nu numai — este afectat, cum era și de așteptat, cercetărilor ce vizează anii primului război mondial. După sublinierea cadrului general al participării României la „conflagrația secolului", sînt luate în studiu campaniile armatei române din 1916 și 1917, eforturile românilor pentru eliberarea tuturor teritoriilor aflate sub ocupație străină, încununate, ca o decizie a istoriei, cu înfăptuirea statului național unitar. O întreprindere de asemenea extensiune, abordată de la început ca o monografie, nu se putea încheia fără schițarea situației politice și militare a României în anul 1919, complinită de succinte și oportune considerații privitoare la bilanțul efortului românesc depus de România în confruntarea armată abia încheiată și consacrarea internațională a ceea ce românii au dobîndit pe cîmpul de luptă și au hotărît apoi în cursul anului 1918 — adică Marea Unire.

Acribia documentării, fervoarea reconstituirilor, precum și pertinența judecăților de valoare se constituie, toate, în însemne ale unei lucrări de marcă, care va oferi mîine eșafodajul acelui edificiu emblematic atît de așteptat — *Istoria României* —, carte fundamentală a identității naționale.

Gheorghe I. FLORESCU

Și dacă...

Lui Eminescu

Plopii tremurători
Stîlpi ai bolții infinite
Eterne străfulgerări de stele
Pe oglinzi lichide, abisale,
Și norii, scame prea grele în vînt,
Zorind eterna trecere
Poetul căutîndu-și iubirea
În gînduri și-n tainice locuri
Intr-un mereu, efemer
Și dacă...

Emilian TESCU

Rațiune și celebrare

Ca și pe vremuri, cînd profesorul nu trecuse încă în neființă, întîlnirile elevilor și admiratorilor săi se transformă într-un adevărat festin intelectual; cred însă că profesorul Botezatu — patronul spiritual al discuției noastre — nu este un creator de școală, cum afirmă și Șt. Afloroaiei într-o pagină tematică a **Cronicii** (anul XXXIII, nr. 18). Căci se vorbește de o „școală Noica": e prea mult pentru un „antrenor cultural", precum se autodefinea titularul imaginarei catedre, nivelîndu-și excesele paidetice mai degrabă la domiciliu decît în **agora**. Un Im. Kant ilustrează și ideea, și excesele ei, lăsînd ucenicilor fala unui comentariu adesea epigonic; ori, un Noica, un Botezatu, prin sincretismul lor cultural sînt mai degrabă deschizători decît „închizători" de drum pentru urmașii direcți în ale științelor sermocinale (să le spunem așa, ca pe vremea lui Boețiu, științelor discursului).

Pendulînd între remarcă jurnalistică și ironie, niciodată sarcastic, cu un discurs impregnat de stil, Petre Botezatu se sustrage repetabilității de care sînt pîndite marile idei — deși acestea l-au vizitat adesea — printr-un inconfundabil registru de comunicare, ce îi asigură și **devianța în bine** față de sermocinalitatea occidentală; poate de aici provine prospețimea gnoseologică a discursului său. Nu de la înălțimea catedrei, ci de la nivelul unei matrici de receptare, a unei „tensiuni" culturale care pe spațiul ieșean s-a resimțit din plin. Prin întîlnirile de care vorbeam, oamenii se refuză uitării de sine, amneziilor cotidiene, conștienți că trebuie să ofere intelectului momente de celebrare, de respirație largă, de oprire, de marcare a drumului. Apoi intelectul își va relua goana, își va hăitui din nou limitele.

Interesant rămîne faptul că aceste întîlniri depășesc folclorul simpozioanelor și trec în tipar. Spiritul colocvial parcurge numărul 2 pe 1987 al **Analelor științifice ale Univ. „Al. I. Cuza"**, seria filosofie, număr dedicat profesorului Botezatu. Cele trei secțiuni ale volumului (**Evocări, Perspectiva gînditorului și a operei, Ecouri în demersul valorizator**) permit autorilor fie situarea în proxima vecinătate a omului Botezatu (G. Pascu, I. Didilescu, I. Holban), fie în forja ideilor controversate, în nucleul operei gînditorului (P. Ioan, D.N. Zaharia, I. Voicu, D. Alexioaiei, A. Neculau, G.-M. Carpinschi și A. Carpinschi), fie pe teritoriul unor idei regăsite în artă, în științele naturii și ale gîndirii.

Se mai întîmplă ca „elevii" să-și depășească profesorul, dacă nu în gîndire, cel puțin în gîndirea acestei gîndiri. Petru Ioan și Sorin Pârvu ne oferă acum o selecție reprezentativă din opera regretatului logician: **Philosophy and Logic, Selected writings of Petre Botezatu, „Al. I. Cuza" Univ. of Iasi, »Interferences« series**, 1987. Ideea culturală, simplă ca oul lui Columb, e demnă de celebrul profesor care, în febrilitatea creatoare a **Tratatului de logică**, a dispus de mai puțin timp pentru „regia socială", a operei sale, pentru circulația ei. Universitari, cu o solidă formație pe teritoriul sermocinalității, cei doi editori, întrezăresc faptul că engleza, din ce în ce mai clar confirmată ca o latină a secolului nostru prin informatică și cibernetică, poate prinde esența operei gînditorului; dar pentru ca o selecție să dea o imagine asupra întregului trebuie parcurs un drum lung și e meritul editorilor că transpirația, crispările drumului nu mai sînt detectabile în produsul final. Textele eșantionează diverse perioade ale gîndirii autorului, însă cînd ordinea cronologică trebuie să facă loc celei gnoseologice, tranziția se petrece fără mari elemente de scenariu, urmînd principiul „contaminării în lanț" a teritoriilor cunoașterii. Să nu mai vorbim de „regia textuală", de aparatul de note și comentarii prin care editorii punctează intrările în scenă, retrăgîndu-se apoi nevăzuți în spatele perdelei de unde își pîndesc profesorul așezat la masa de lucru.

Prin anii '70, filosofia analitică anglo-saxonă modula în diverse interpretări ideea de logică naturală, **oraganon** generalizat al unei gîndiri care nu-și mai delimita porțiuni ale limbajului, răsădindu-le în turnul ei de fildeș, ci cobora în limbajul natural, urmărind un „desen" al gîndirii în inima unei realități mai degrabă sonice decît vizuale.

Iată însă că P. Botezatu, cu a sa logică naturală, nu se lăsa excedat de Babelul lingvistic, nu elabora hărți ale logicii, asemenea unui N. Rescher, ci tabele; spațiul de joc al rațiunii este mendeleevian — prin tabelarea unor modalități de existență, se proiectează în filosofie, de la bun început, modelul unei logici naturale. Gînditorului nu-i rămîne decît să populeze careurile tabelului cu logici cunoscute sau necunoscute. Se inhiba astfel productivitatea exasperantă a sistemului lingvistic global.

Antologia se subordonează unui „stil Botezatu" prin bogăția de registre de exprimare, prin alternarea fastului formularistic cu fragmentele scrise într-un stil liber, de o neglijență jucată pînă la ultimele consecințe, manipulînd ambiguitatea referențială a limbajului. „O limbă fără polisemie, afirma P. Ricoeur, ar viola principiul de economie, căci ea și-ar extinde la infinit vocabularul". Diferitele tipuri de discurs comunică între ele, își răspund. Periplul metaforic si sentențial din **Note de călător** (Ed. Junimea, 1979), își găsește ecou pe teritoriul gîndirii (**Petre Botezatu: A logicophylosophical periplum** se numește articolul lui P. Ioan din numărul specificat al Analelor, pp. 1-9). O prefață sintetică a antologiei (pp. III—XIII), în maniera „Studiu de caz", împiedică deraierile pe acest traseu. Logica naturală operatorie, asupra căreia antologatorii au găsit de cuviință să stăruie mai mult (pp. 15—51), este precedată de teoria raționamentului bazată pe structura obiectelor, prin care se schițează un sistem periodic al obiectelor logicii (gradînd ideea de obiect și de formă) și urmată, pe lîngă partea mai tehnică referitoare la implicația certă si probabilă, de contribuția extrasă din proiectatul tratat de logică cu privire la formele sistematice ale acestei științe și de cunoscutul capitol din **Valoarea deducției** (Ed. științifică, 1971) în marja unei peratologii a metodei deductive.

Dacă tot ne-am referit la ușurința cu care profesorul Botezatu pendulează pe diversele spații de discurs, cîte ceva despre limbajul acestei ultime apariții. Traducătorii Mihai-Eugen Avădanei, Manuela Macarie și Octavia Ocu nu s-au lăsat excedați de finețea limbii și au luat pe seama lor acest act de frumoasă „trădare" lingvistică. Logicianul nu este un hermeneut și nici un formalist iar limbajul său are inflexiuni literare care trebuiau prinse în haloul traducerii. Terminologia, aliniată la cea internațională nu suferă de excesele jargonului savant. Poliformismul gîndirii profesorului este prins într-o limbă fluidă, cu ramificații sesizabile. Rămîne însă deschisă problema dacă textul, fatalmente fragmentar, nu pierde prin trunchiere anumite nuanțe ale termenilor de bază — căci traducerea părții diferă de cea a întregului.

Lucrarea este academică și „de largă accesibilitate" în același timp, în ciuda tirajului aproape confidențial. Accesibilitatea este dată de rigurozitatea selecției și dispunerea ei pe trepte epistemice.

George CEAUȘU

opinii

Partida nocturnă

„Ea are gura-nchisă cu lacăte florale / si dacă n-ar fi sînii ai crede că-i un lest / adus la suprafață de ape prenatale / fecunde și mortale, pe scripetul celest", am citat din poezia **Contemplație** a lui Nicolae Turtureanu (Almanahul „Convorbiri literare" '82, p. 245). Deși răspunde de „coloana" de poezie de la revista ieșeană „Cronica", poetul N. Turtureanu nu-și „delectează" prea des cititorii cu noile sale producțiuni lirice. În medie pe an, poetul publică una sau două poezii, și asta mai mult în paginile **Convorbirilor** sau în paginile almanahului revistei noastre. Cărțile sale apar și ele rar: la cîte un deceniu — o carte sau o carte și jumătate (a se citi și figurat!). Un altul instalat pe un astfel de scaun cheile (există așa ceva?) și-ar fi făcut de mult prozeliți în toată țară a Moldovei și și-ar fi răspîndit produsele liricii sale în toate mediile, peste tot. Poetul Nicolae Turtureanu preferă mai degrabă să-și reverse „surplusul" de energie în jocul de șah. Aici se vede toată firea sa: poetul este un jucător ambițios, tenace, cu o răbdare de fier. Chiar dacă poetul Nicolae Turtureanu nu este un ranchiunos, n-aș sfătui pe cineva care dorește să publice la **Cronica** să-l bată, sistematic, la șah. Dar nici să se lase bătut ușor. O înfrîngere prea lesnicioasă e la fel de jignitoare pentru un partener ce se respectă ca și o victorie nemeritată. Deci, atenție! Partidele de șah ale lui Nicolae Turtureanu durează ore întregi, zile și poate chiar săptămîni. Pe vremuri cînd nu debutasem încă în volum, eram un spectator obișnuit (de ce oare?) al partidelor de la **Cronica** și stăteam ore în șir nemișcat pînă cînd poetul N. Turtureanu, tot întinzîndu-și și retrăgîndu-și mereu mîna tremurătoare peste masa de șah, se hotăra, în sfîrșit, să mute o piesă pe tablă. Ezita, mereu ezita, punînd la grea încercare nervii adversarului. Între timp fuma detașat, sprijinindu-și fruntea în cealaltă mînă și din cînd în cînd mîngîindu-și barba, pe atunci roșie ca focul, și suflînd fumul peste pionul, nebunul și caii rămași neclintiți pe cîmpul de luptă. Cu aceeași nehotărîre, după multe tatonări a psihologiei „adversarului" se hotăra să publice un nou autor în paginile revistei „Cronica". Orice tînăr care a debutat acum cinci—zece ani in paginile revistei menționate de mine mai sus poate confirma afirmațiile mele; cititorul poate fi sigur că nu exagerez, se debuta foarte greu și era normal să fie așa, redactorul Nicolae Turtureanu te studia cîțiva ani buni și abia după ce era întrutotul edificat asupra ta, îți publica un mic grupaj de poezii. Nu existau debuturi spectaculoase peste noapte. Pe cititorul neîncrezător și care zîmbește în sinea sa, zicîndu-și „lasă, că știm noi cum se debutează" îl sfătuiesc să se apuce de poezie (dacă nu s-a apucat încă!) și să se ducă să se convingă la fața locului, se va convinge. Dacă nu va avea în el destulă nebunie ca să scrie cinci ani de zile fără să publice un rînd, se va lăsa de poezie. Exagerez? Nu exagerez. Odată, tot așteptînd să se termine o partidă din asta kilometrică, o partidă ce abia începuse, am asistat la o scenă destul de bizară, pe care îmi permit, cu scuzele de rigoare adresate de aici, din pagină, cititorilor și celor doi jucători, s-o povestesc în cîteva cuvinte. Pe la orele două după-amiaza mai rămăseseră în redacție Nicolae Turtureanu și Ioanid Romanescu, întîmplător picasem și eu. Erau, cum am zis, pe la începutul partidei (nocturne? nu!), cînd a pătruns înăuntru un tip înalt, bine făcut, din Galați sau din Brăila, undeva de pe acolo; un tip enorm, asudat, cu ochii bulbucați ce se mișcau continuu și gesturi ce trădau un temperament poetic anxios. A zis, ștergîndu-și fruntea transpirată și roșie cu o batistă roșie, „bună ziua" și desfăcînd o geantă diplomat, pe genunchi, a scos de acolo un teanc de poezii și le-a pus pe un birou, spunînd: „Eu sînt cutare și cutare — nu-i mai rețin numele —, din Galați. Cred că ați auzit de mine!" Eu am dat să plec, dar poetul Nicolae Turtureanu sau poate Ioanid Romanescu, sau poate că amîndoi, mi-au făcut semn discret cu mîna să rămîn, tipul se arăta a fi periculos, iar poeții aveau ceva experiență, amîndoi răspundeau de „Poșta redacției", unul la **Cronica**, altul la **Convorbiri...** Nu după mult timp, poetul din Galați zise: „Sînt foarte bun, cred că ați auzit de mine". Nu-și găsea cuvintele ușor și transpira din ce în ce mai tare. Și după cinci minute, văzînd că nu-i răspunde nimeni, țipă: „Ați auzit?!" Înăuntru se făcu deodată foarte cald și nu se auzea o muscă. Un nor acoperi soarele sau poate deja se întuneca, să fi fost de acum noapte? Situația era destul de penibilă, redactorii tăceau în continuare, iar poetul din Galați se enerva din ce în ce mai tare, și mai mult gesticula decît vorbea. Mai spuse încă odată „Ați auzit!" și izbi cu pumnul în masă. Apoi deschizînd din nou geanta sa diplomat, a scos dinăuntru o bărdiță și a înfipt-o în podea. Poeții Ioanid Romanescu și Nicolae Turtureanu jucau în continuare șah, dar am văzut că transpiră și ei. Pe frunte le apăruseră broboane de sudoare și mîinile le tremurau ușor. Eram și eu destul de derutat, dacă nu chiar speriat. Nu mai țin minte exact cum s-a terminat toată povestea, ceea ce pot să spun e că poeții au ieșit vii și nevătămați, ca și autorul acestor rînduri. Imaginea bărdiței zăcînd pe birou mi-a stăruit mult timp în memorie, o scenă din asta te pune totuși pe gînduri: sînt poeți în stare de orice și viața unui redactor care răspunde de poezie nu e chiar cu totul lipsită de primejdii. Dar iată că mi-am adus aminte cum s-a sfîrșit toată povestea. Poetul din Galați, sper să nu fiu suspectat de fabulații, a scos, cu mîini tremurătoare, din aceeași geantă, o păpușă de cauciuc și a ciopîrțit-o cu bărdița, după care înclinîndu-se în fața noastră a părăsit redacția, promițînd să revină exact peste o săptămînă. Dacă a mai revenit sau n-a mai revenit, nu știu, după cum nu știu dacă poetul din Galați avea sau nu talent și dacă a fost publicat. Nu i-am reținut numele.

„Eu încercam văzutul să-l văd cu nevăzutul / închipuiam sfîrșitul în ce-i fără sfîrșit, / Doctor Faustus tînăr, moșind necunoscutul / fragil, întruchipatul rotund și aiurit // Dar nu! eu eram somnul ascuns sub pînze grele, / aerul brusc pe care prin filtre îl sorbea / ferestrele închise ermetic, ușa-nchisă / și totul în tiparul etern cum dispărea...". Am citit din același poem, **Contemplație**. În poezie, Nicolae Turtureanu cultivă o ironie fină, nu totdeauna ușor de depistat. Poezia lui se bazează de multe ori pe jocuri subtile de cuvinte, pe rime inedite și infuzii din folclor. Este un stil ușor de recunoscut și dacă poetul nu l-a impus și altora e un lucru de apreciat, știut fiind faptul că redactorii care răspund de poezie sau se ocupă de „Poșta redacției" (și poetul Nicolae Turtureanu s-a ocupat cîțiva ani buni) debutează și-i susțin mai mult pe cei care scriu o poezie apropiată de a lor, cu alte cuvinte, își caută, printre tineri, admiratori. Poetul Nicolae Turtureanu este un bun cunoscător de poezie, cu un gust, aș zice, sigur. Ca publicist, este caustic și de temut. Ironia sa este indirectă, metaforică, dar ea lasă cicatrici; n-aș dori să încap vreodată sub pana sa, pe jumătate binevoitoare, pe jumătate malițioasă. Chiar scriind acest text, mărturisesc că stau cu teamă, mă gîndesc că poate, neplăcîndu-i cine știe ce pasaj de aici, publicistul Nicolae Turtureanu va „reacționa" și mă va pune la punct. Cu tot riscul, prefer să-i fac un portret veridic și nu unul edulcorat. Și în fond ce risc, să fiu luat peste picior?! Și ce dacă! O ironie, fie ea cît de acidă, e de preferat unor laude trandafirii și fără pic de spirit. Ironia mai animă cît de cît viața noastră literară; mai amuză pe cîțiva cititori și mai stîrnește rumoare ușoară printre confrații adormiți prin redacții și berării. Cei obișnuiți doar cu tămîierile și cu „laudă-mă tu azi, ca să te laud eu mîine", desigur că n-au decît de cîștigat. Ei nu intră în conflict cu nimeni, nu supără pe nimeni. O dată cu versurile lor insipide, ei strecoară, așa, printre rînduri, și mici laude redactorilor ce răspund de poezie. Și o vorbă aruncată azi, alta mîine, prinde rădăcini în orice inimă și ca iarba rea despică și piatra de pe trotuar, orbește conștiința și netezește orice drum. Și dacă drumul sfîrșește cu o poezie și cu o poză în paginile unei reviste, o poză cît mai afectată posibil, cu mîna stîngă sprijinind o frunte gînditoare, ce mai contează aceste mici tămîieri?! Mașina lăuntrică producătoare de vorbe mieroase va funcționa fără greș — un adevărat **perpetuum mobile**, producînd în sufletele celor din jur haos și vid. Un om ca Nicolae Turtureanu pare să fie destul de imun la laude și tămîieri. Un cerber pus la poarta de intrare în Poezie. Un cerber care nu se lasă înfrînt ușor.

In încheierea acestui succint profil voi cita din poezia **Nocturnă** (IV) în care poetul își face un autoportret, pe cît de exact, pe atît de ironic — o introspecție cu o ușoară undă de dezamăgire bacoviană: „Oh, serile la geamuri de hoteluri, / le-ating cu fruntea să mă răcorească / și buzele în ele le-nmoi. Parcă aș bea / licoarea lor bolnav dumnezeiască // Dar cînd să sorb, hipnotic se întinde / pisica roșie pe acoperiș / și-și moaie botul roșu în circuitul roșu / și mă privește derutant piezîș // Atunci începe conversația universală, / comunicăm unul cu altul prin stele / Dar cineva întrerupe legătura / și fiecare cade în golul dintre ele / (...) / Trag storurile între cele două poluri / dar se aude ploaia roșie căzînd / și cînd ascult mai bine îmi dau seama / că-s ghearele pisicii lunecînd // Intru în pat bolnav și mă acopăr / cu albul din cearșafuri și verdele din pături / și-mi reazim capul de carminul lunii și ascult / cum orele îngheață sub omături. // Și trece timp și trece timp și timp / ar trebui să-mi fie somn și nu mi-i / și mă înfricoșez c-am săvîrșit / scurt circuit în sensurile lumii".

Nichita DANILOV

interviuri

Mărturisirile acestea ale profesorului Gh. Ivănescu nu reprezintă crîmpeie din fermecătoarele și irepetabilele sale vorbiri, la care am fost părtaș în ultimii lui ani de viață, ascultîndu-l numai ochi și urechi, ci fragmente inedite din răspunsurile scrise date la niște întrebări adresate anume domniei sale, pentru a-i contura un portret în timp. Le public în semn de omagiu acum cînd s-a împlinit anul de la trecerea sa în neființă.

Tot astfel și cu interviul luat acum cîțiva ani regretatului scriitor Romulus Guga, redactor șef al revistei „Vatra", cu prilejul întîlnirii sale cu redactori și colaboratori ai „Convorbirilor literare", interviu realizat de Ion Maftei.

Gr. I.

Gh. Ivănescu

Romulus Guga

Gh. Ivănescu: „Fără studii amănunțite de istoria societăților nu putem construi adevărata istorie și descriere a limbii"

— Se vorbește în rîndul specialiștilor de o concepție nouă despre limbă și lingvistică, căreia i-ați pus bazele. Cînd și după ce acumulări s-a decantat noua concepție și în ce constă aceasta?

■ Am început să-mi creez o concepție lingvistică proprie deja în anii de studii în străinătate, cînd am ajuns la idei care m-au stăpînit mereu și mă stăpînesc și astăzi. La Paris am ajuns la concluzia că adaptările fonetice la baza articulatorie se produc, dacă ne limităm la limbile medievale si moderne în cîteva secole. Aducem astfel o îmbunătățire teoriei lui Philippide despre baza de articulație. La Roma, aprofundînd teoriile lui Vossler și ale lui Bertoni, acesta din urmă profesorul meu de filologie romanică de la Universitatea din acest oraș, ale cărui cursuri le-am urmat, am ajuns la concluzia că trebuie să distingem o lingvistică a limbilor literare și alta a graiurilor populare, că lingvistica din secolele al XIX-lea și al XX-lea era o lingvistică a graiurilor poporului, chiar dacă se ocupa și de limbile literare, că lingvistica limbilor literare trebuia să se inspire din teoriile lingvistice ale lui Vossler. Bineînțeles, nu tăgăduiesc unitatea lingvisticii; dar distincția între cele două ramuri ale ei este tot atît de necesară unei studieri adecvate a limbii, ca și distincția între lingvistica sincronică și cea diacronică sau alte distincții. Am și aplicat amplu principiile de care am vorbit mai sus dezvoltării limbii române în **Istoria limbii române**, Iași, 1980, iar o elevă a mea din Timișoara, Ileana Oancea, le-a aplicat cu succes studiului limbilor romanice, în cursul de lingvistică generală și romanică pe care l-a făcut în ultimii 15 ani la Universitatea amintită, (cursul este intitulat **Lingvistică generală și comparată, Elemente de filologie romanică, Partea I**, Timișoara, 1980, **Partea a II-a**, Timișoara, 1982). După cum rezultă din cele spuse imediat mai sus, concepția mea lingvistică s-a creat prin completarea sau îmbunătățirea celei a lui Philippide (pot spune: sub influența teoriilor lui Meillet) și prin confruntarea lingvisticii vossleriene cu cea a neogramaticilor. Aceste rezultate teoretice au fost completate cu noi puncte de vedere sub influența marxismului lingvistic din U.R.S.S., timp de cîțiva ani începînd din 1948. Mă refer în primul rînd la ideea că, alături de legile generale ale limbajului, valabile pentru toate spațiile și timpurile, există și legi valabile pentru fiecare structură socială în parte. Eu constatasem deja că, alături de legile universale, există și legi valabile numai pentru graiurile poporului, sau numai pentru limbile literare. Acum constatam că lingvistica graiurilor era valabilă pentru orînduirile sociale primitivă și medievală, pe cînd lingvistica limbilor literare, pentru epocile sclavagistă, capitalistă și socialistă. Această idee nu a fost dezvoltată suficient în lucrările mele. În ce privește analiza limbii, am dat o nouă definiție fonologiei curentului lingvistic din Praga — ea se ocupă de felul cum apar în conștiință sunetele și am arătat ce urmări are aceasta pentru practica lingvistică; de asemenea, am arătat că părțile vorbirii nu se pot defini decît logic (numai substantivul și pronumele exprimă noțiuni, celelalte părți ale vorbirii exprimă note din conținutul noțiunii). Într-un articol publicat în **Omagiu oferit lui Eugen Coșeriu**, 1981, am arătat ce grave defecte implică generativismul tranformaționalist contemporan și cum trebuie construită adevărata lingvistică generativă, sau, mai bine, lingvistica pur și simplu. Voi adăuga că o parte din ideile mele sintactice despre care n-am mai vorbit aici au fost însușite de profesoara Ecaterina Teodorescu (Universitatea din Iași).

— Ce v-a îndreptat și spre studiul lingvisticii indo-europene și al idiomurilor caucaziene? Este la mijloc acea curiozitate organică, sau credința că fără aceste învățături nu se poate ajunge la esență nici în domeniile predilecte?

■ Lingvistica indo-europeană am început s-o studiez în clasa a VI-a a liceului pe baza manualului lui I. Valori. **Elemente de lingvistică indoeuropeană, București**, 1924. La Paris,

peste timp

am studiat temeinic cîteva din cărțile de indoeuropenistică ale lui Meillet și Vendryes.

Ca asistent universitar la Iași în anii 1937—1944 m-am ocupat în mai multe rînduri de probleme de fonetică și morfologie indoeuropeană, fără să public însă rezultatele muncii mele, care de fapt mai aveau nevoie de documentare și aprofundare. În 1944—1945, la Zlatna, am studiat amănunțit studiile arheologice principale privind patria primitivă a indoeuropenilor și primele lor migrații și am redactat o lucrare amplă despre aceste probleme, rămasă inedită. După 1945, în special 1947, contactele mele cu prof. Th. Simenschy mi-au îngăduit să-i cunosc mai bine ideile (pe una din lucrările sale manuscrise am tipărit-o în **Buletinul Institutului de Filologie română** „Alexandru Philippide", XIII—XIV, 1946—1947) și să citesc pe cele pe care el le primea din străinătate. Am continuat și după aceea mereu a aprofunda problemele indoeuropenisticii. Trebuie deci să spun că interesul meu pentru astfel de studii, aproape permanent, este o continuare a pasiunii mele din tinerețe pentru limbile greacă, latină și slava veche, că acest interes s-a potențat în anul meu de studiu la Paris, un centru așa de puternic al indoeuropenisticii, unde, cum am spus, am studiat ca pentru un examen unele din cărțile lui Meillet (am urmat acolo și două cursuri de limbi celtice ale lui Vendryes), și în cele din urmă prin prietenia mea cu Th. Simenschy.

Studiul limbilor indoeuropene și caucazice m-a ajutat și să-mi lămuresc unele probleme privind, cum spuneți dv., esența sau structura limbilor, căci aceste limbi prezintă multe aspecte deosebite, specifice, nebănuite de cine se ocupă numai de limbile moderne din Europa. Dar interesul meu pentru ele se explică așa cum am spus mai înainte. Ceea ce am aflat despre limbaj în general studiind structurile și evoluția acestor limbi, privește însă și istoria limbajului uman în general, mai ales istoria limbajului din părțile europene și cele asiatice vecine (în special din Asia anterioară). Am ajuns astfel la ideea că trebuie să ne străduim să alcătuim (desigur, numai în colaborare cu alți specialiști) o istorie universală a limbilor, ceea ce constituie poate sarcina ultimă și cea mai înaltă a lingvisticii. Simpla descriere și grupare pe familii și materii a limbilor nu poate fi decît o primă treaptă în această grea muncă.

— Istoria, cred, v-a pasionat din totdeauna. Pentru un lingvist este tărîmul pe unde trebuie să-și poarte pașii și să-și extragă elementele de referință. S-ar părea că în formarea specialiștilor de azi studierea istoriei nu mai are rolul însemnat din vremea începuturilor dv. Cum ar trebui să stea de fapt lucrurile?

■ Fără studii amănunțite de istoria societăților nu putem construi adevărata istorie și descriere a limbii. Dacă mulți specialiști de astăzi nu recurg la istoria socială (etnică, politică, economică, spirituală etc.) pentru a explica dezvoltarea și chiar structura limbilor, faptul se datorește orientării structuraliste (de pe la 1930 încoace) din lingvistică, căci structuraliștii au voit să explice limbile numai prin ele înseși. Dar aceasta nu e posibil. Limba se explică prea puțin prin ea însăși. Lingvistica trebuie să explice limba, atît cît se poate ea explica, prin om, și deci și prin istoria popoarelor.

— Interesul pentru literatură s-a manifestat cu vigoare în activitatea dv. Dovadă chiar unele scrieri referitoare la beletristică. Ce anume vă captivează în acest domeniu? Care sînt scriitorii și scrierile preferate?

■ Interesul meu pentru beletristică s-a manifestat cu vigoare mai tîrziu, anume atunci cînd am început să studiez limba literară modernă (în genere după 1950), și mai ales limba artistică. S-a întîmplat însă ca distinsul cărturar Furtună (Dorohoi) care poseda, din biblioteca familiei Vîrnav, un exemplar (unicul cunoscut) din **Poezii nouă** ale lui Ioan Cantacuzino (1751—1828), boier muntean progresist, să-mi treacă mie acest exemplar. Aceasta m-a determinat să scriu, întîi singur, apoi cu fostul meu elev N. A. Ursu, despre acest scriitor de la începutul literaturii moderne. S-a mai întîmplat apoi (prin 1953) să reiau lectura cursurilor numai litografiate (astăzi și tipărite de Al. Piru și Rodica Rotaru) ale lui Ibrăileanu, ceea ce m-a convins de necesitatea tipăririi lor după o îmbunătățire formală, ca aceea a cursului de lingvistică generală a lui F. de Saussure. Am constatat că ele sînt actuale și azi și că prezintă cea mai închegată istorie a literaturii române moderne. De aceea m-am și hotărît să le public, dar, cum spuneam, cu îmbunătățiri formale. Am ajuns astfel să iau atitudine, fie pro, fie contra în problemele dezbătute de Ibrăileanu, cel mai adesea apărîndu-i concepțiile, confruntate cu altele, exprimate după aceea. Cu trecerea anilor, am ajuns să redactez unele studii despre scriitorii mai noi netratați de Ibrăileanu, și chiar unele note despre unii scriitori străini. Bineînțeles, cum deja am spus-o, învățînd pentru examenele universitare cursurile lui Ibrăileanu, mi-am însușit concepția lui despre nașterea și dezvoltarea literaturii române moderne; dar multele treburi lingvistice mă împiedicau atît de a citi literatura română ca un specialist, cît și a mă gîndi să public studii literare.

Mă întrebați ce mă captivează din literatură și care sînt scriitorii preferați și operele preferate. Dar literatura universală (în care cuprind și pe cea română) este atît de vastă, încît m-am îndreptat întotdeauna asupra geniilor literaturii universale și asupra capodoperelor lor, și numai rar am citit și lucrări de mîna a doua și nu am preferințe limitate la un scriitor sau cîțiva scriitori, ci foarte largi, poate tocmai pentru faptul că nu pot citi decît rar literatură. Într-o vreme citeam de preferință din **Vede**, din **Upanișade**, din Horațiu, Vergiliu, Tacit (pe acești scriitori latini în original, în ediții amplu comentate), Dante, Cervantes **(Don Quijote)**, Lope de Vega **(Steaua din Sevilla)** Shakespeare, Leopardi, Goethe, Pușkin, Tolstoi, Lord Tennyson **(Enoch Arden)**, Victor Hugo, Baudelaire, D'Annunzio, mai puțin din literatura mai nouă, de pe la 1850 sau 1900 încoace. Cărți preferate, la care recurg mereu, sînt **Iliada**, **Odiseea**, **Divina Comedie** a lui Dante, **Hamlet**, **Romeo și Julieta**, și multe, multe altele.

Grigore ILISEI

Romulus Guga: „Sînt un scriitor pentru care trăirea la tensiuni maxime a timpului meu este o necesitate"

— Stimate Romulus Guga, pentru oamenii acestor locuri revista pe care o conduceți, ca orice revistă bună, trebuie să se constituie într-o stea polară. Afirmația aceasta cuprinde, în esență, un semn de întrebare pentru dumneavoastră. Și pentru că sîntem în parcul Sovata, iată și avantajele unui interviu în aer liber — în preajma noastră s-a oprit o veveriță mirată poate că schimbăm între noi, nu alune, ci vorbe. Cum prima întrebare este ca și pusă, mai rămîne să încercăm a schimba nu vorbe, ci idei.

■ Cum să vă spun dumneavoastră, eu aș începe pornind de la o afirmație pe care o făceați și care mi se pare foarte importantă. Eu cred că orice stea strălucitoare prin natura ei pornește de la o masă compactă de materie (nu discutăm de antimaterie, pentru că aceasta este subtextuală) și atunci aplicînd aceleași principii am putea spune că orice scriitor este inițial un cititor și orice cititor este un virtual scriitor. Experiența pe care „Vatra" a pus-o în baza existenței ei, de unde ne atribuim o directă obîrșie populară și națională, considerînd că strălucirea constelațiilor literare, ca să nu zicem doar a unei singure stele, este imposibil de imaginat fără o foarte clară raportare națională și spirituală. Din acest punct de vedere „Vatra" prin experiența pe care a făcut-o a pornit de la o masă compactă de cititori, de la o mare tradiție culturală românească existentă pe aceste meleaguri și în acest sens cred că este foarte important să amintim că nu întîmplător aici la Tîrgu Mureș și-a desfășurat activitatea Gheorghe Șincai, că nu întîmplător la Reghin Petru Maior și-a început **Cronica** și că nu întîmplător Avram Iancu, Mihai Eminescu aici au respirat același cer sublim al patriei române, au dat chip și forță aceluiași ideal, un ideal care este ușor de regăsit în conștiința românească a tuturor veacurilor, dar cu străluciri și adîncimi tot mai mari, cu cît ne apropiem de istoria contemporană.

— După cîte înțeleg, redactorul șef al revistei „Vatra", și am înțeles-o nu numai din cele spuse de dumneavoastră acum, ci în primul rînd din paginile revistei, așează activitatea colectivului redacțional pe temeiurile istoriei românești (folosesc cuvîntul istorie în sensul cel mai larg posibil, aș fi putut rosti la fel de bine, în acest context, cuvîntul viață).

■ Este perfect adevărat, eu pornesc de la ideea (și noi am fundamentat în programul nostru acest lucru) că istoria națională este cartea de căpătîi și a literaturii române. Și această continuă raportare la cartea de căpătîi a neamului, constituie o parte integrantă a programului unei culturi sănătoase, patriotice, în stare să continue opera înaintașilor. Este de aceea poate important să vă spun cîteva lucruri în această direcție. Revista „Vatra" a avut și are pagini constante, preocupări constante, și este o mare bucurie să constat acum după zece ani de apariție a revistei (în curînd vom sărbători zece ani) că-n aceste pagini au apărut scrisorile lui Avram Iancu traduse pentru prima dată în limba română, că în această revistă s-a publicat dosarul complet al lui Șincai, deci toate anchetele la care a fost supus marele cărturar și patriot din cauza opresiunii vechiului imperiu austro-ungar, că tot în această revistă au apărut documente legate de Bariț, de Kogălniceanu, de activitatea ieșenilor, de cea a muntenilor, în general foarte multe pagini legate de Dimitrie Cantemir și nu numai de el. Aș aminti apoi paginile despre importantele legături ale lui C. D. Gherea cu Transilvania, cele despre Bălcescu și despre călătoriile sale transilvane despre Russo și șederea sa în Ardeal. Simțeam că prin aceasta răspundem cititorului nostru pe care îl știm ca fiind marele constructor al existenței noastre de fiecare zi.

— La rîndul ei revista dv. trebuie să fie o construcție spirituală care se autoedifică, dar care îi înalță și pe ceilalți în spiritualitate.

■ Eu cred că o revistă autentică este o revistă care rămîne mereu un vas comunicant între cititori și steaua la care aspiră acesta. Adică se autoalimentează și se ridică mereu din marile idealuri ale poporului și se întoarce permanent la acestea, astfel numai putînd să-și păstreze prospețimea, să se implice în miezul vieții, să-și păstreze responsabilitatea...

— ...și puterea.

■ Și puterea, evident. Altfel rămînem numai cu vorbele.

— A propos de putere, trebuie neapărat să fiți o veritabilă familie. Călinescu spunea cîndva că o revistă trebuie să fie în primul rînd o familie de spirite. Sînteți o astfel de familie?

■ Eu cred că sîntem și acest lucru este cu atît mai evident cu cît gruparea de la „Vatra", sau mai bine zis în unitatea de la revista „Vatra" există scriitori, istorici, sociologi, psihologi, lingviști, traducători, intelectuali din diverse formații și preocupări dar care au un program profund comun prin aspirația lor unică națională și specific românească.

— În altă ordine de idei, stimate Romulus Guga (vreau să reamintesc celor care ne vor asculta sau citi că acest dialog se poartă în timpul unei acțiuni comune organizate de revistele „Vatra" și „Convorbiri literare"), la început vorbeați de un subtext care mie mi s-a părut că ducea la ideea de polemică. V referеați la acea antimaterie subtextuală. Spuneți-mi, vă rog, întîlnirea cu Convorbirile literare are cumva și un aspect polemic?

■ Vreau să vă spun că nu întîmplătăor această serie de acțiuni comune, cu care întîmpinăm împlinirea a 10 ani de la apariția noii serii a revistei Vatra, am inaugurat-o cu colegii de la Iași. Vechi tradiții culturale ne unesc, îndelungi bătălii pentru libertate ne-au găsit de aceeași parte a baricadelor. Deci, ideea de la care pornim nu este polemică, subtextul polemic este dorința noastră comună de a ne perfecționa în raport cu ce a fost pînă la noi.

— Este, prin urmare, un dialog cu vechii maeștri...

■ ...da, un dialog care cred că trebuie să stea la baza unei culturi. În ce privește polemica cred că poate fi vorba mai cu seamă de o dialectică a programului. Noi am crescut pe un sol care era de fapt programul înaintașilor, dar acum avem un program al nostru pe care vrem să-l lăsăm generațiilor viitoare. Acest program al unității naționale știm că este și programul revistei Convorbiri literare, pe care o apreciez foarte mult și din acest punct de vedere. Să nu uităm că acești ultimi 15 ani ai istoriei noastre, cei mai rodnici ani ai culturii românești au dus și la reașezarea „Vetrei" în vatra ei, dar și la redobîndirea titlului de „Convorbiri literare". Cea mai prestigioasă revistă a Culturii românești își reporta de zece ani acest titlu intrat în istoria culturii naționale. Sîntem de fapt rodul, toți, rodul acestor 15 ani din urmă.

— Și ca să nu uităm ce datorăm celor de dinainte, spuneți-mi, vă rog, faptul că fondatorii revistei „Vatra" — Caragiale, Coșbuc, Slavici, sînt nume foarte mari în literatura și cultura românească nu vă complexează? Mă adresez direct redactorului șef.

■ Sigur că există întotdeauna un complex, complexul perfecțiunii. Dar aș dori foarte mult să știți un lucru. Personal cred că cele mai trainice ființe, idealuri nu pot crește decît în preajma trainiciei înseși. Dacă i-am compara pe înaintașii noștri cu niște stejari, în bunul înțeles al cuvîntului, atunci am spune că ne simțim ocrotiți de multe ori în continua noastră autoperfecționare, și este foarte bine că poți să crești nu în umbra, ci în lumina acestor înaintași, că poți de multe ori să te întorci, să te raportezi la ei.

— V-aș mai ruga să-mi spuneți dacă aveți de gînd să vă reîntoarceți vreodată la primele dv. unelte, cele ale poeziei. Vă veți mai întoarce la „Bărcile părăsite"?

■ Vedeți, eu mi-am propus să nu uit de Sofocle care, vorbind despre teatru îl numea „regina reginelor", socotindu-l o sinteză. E bine de știut că odată, cîndva, omenirea reușise să-și adune atît poemul cît și povestirea ori tragedia într-o singură operă care devenea publică. De aceea eu cred că un scriitor, în măsura în care poate, trebuie cîteodată să abordeze genuri diverse și mai ales în raport cu momentul istoric în care se află și care-l solicită pe creator într-o anume direcție. Versuri am scris și mă voi achita și în viitor de această datorie (o socotesc o datorie), publicînd un volum nou și reluîndu-le pe cele dintîi. Roman de asemenea voi scrie, am unul în curs de apariție care, cred eu, că va depăși tot ceea ce am scris pînă acum în proză.

— Cred că nu intenționați să uitați de dramaturgul Romulus Guga. Spectacolele cu „Evul mediu întîmplător", de pildă, nu vă dau acest drept.

■ Faptul că acum scriu piese se explică prin aceea că simt nevoia unui dialog direct în care pe măsura posibilităților mele să includ multe din experiențele mele de poezie și de proză, încercînd o sinteză a lor, tinzînd spre o operă completă și deschisă totodată, o operă, dacă vreți, făcută cu publicul, trăită o dată cu acesta. Pentru mine este fascinant...

— ...așa cum era pentru Platon încercarea de a-și verifica sistemul în practică, mai ales în plan politic. Tiranii Siracuzei l-au dezamăgit pe înțeleptul athenian, sau poate ar fi trebuit spus mai degrabă că viața înseși s-a dovedit, încă o dată, mai complexă decît orice sistem filosofic. Reținem însă fascinația confruntării, a verificării.

■ Sînt un scriitor pentru care continua trăire la tensiuni maxime a timpului meu este o necesitate. De aceea nu mă voi compara cu experiența lui Platon, ci voi încerca întîi de toate, slujirea unui concept de literatură modernă pe care l-am propus prin cărțile mele.

— Oamenii cărților dv. nu sînt prea fericiți. Aveți o constiință tragică, cel puțin așa v-am înțeles citindu-vă cărțile. Credeți că va veni timpul cînd omul va putea să roage clipa să stea, da să stea pentru că este frumoasă și el fericit?

■ Eu cred că o astfel de clipă se află în ființa fiecăruia și trebuie numai să ajungem la dînsa. Și descoperind-o s-o trecem în faptele noastre. Dar asta se întîmplă mai rar.

— Important este, cel puțin în perspectiva evoluției umanității, ca omul să știe măcar unde se află o astfel de clipă care, descoperind-o, ar putea deveni eternitate. Căutînd-o, omenirea se așază sub semnul perfecționării, sperînd ca într-un viitor ideal să se găsească și sub cel al perfecțiunii. Pentru asta cred că generațiile sînt datoare să trăiască intens și în plan politic. Creația literară, la rîndu-i, presupune opțiuni politice...

■ Nici nu pot crede că arta ar putea să existe în afara politicului. După opinia mea totul este politic, în sensul adînc al cuvîntului, pentru că omul este o ființă socială...

— ...esență care nu i-a scăpat nici lui Aristotel...

■ ... așa încît nu putem gîndi omul decît în plan politic, social, în contextul relațiilor multiple și complexe în care trăiește. Chiar momentul istoriei în care ne aflăm și în care ne-am întîlnit, stimate prietene Ion Maftei, este unul eminamente politic. Și aici văd rostul artei contemporane, ea poate să contribuie la construcția unei lumi mai bune, mai cinstite, mai adevărat umane.

— Credeți cu tărie?

■ Cred în acest rol al artei. Ea poate să influențeze, să modeleze, să contribuie mult la trezirea conștiinței umane. Iată de ce în acest context de libertate, după ce am străbătut ca popor multe vicisitudini, trebuie să ne întrebăm noi, scriitorii, ce facem cu această libertate, ce facem cu arta noastră, ce dăruim acestui popor care a știut să facă imense jertfe pentru ca noi să putem scrie românește, să putem vorbi românește, să putem simți românește.

Ion MAFTEI

Contexte

Istorie și speranță

● Cărțile de istorie nu vor putea înlocui în conștiința generațiilor figura emblematică a lui Mircea cel Mare din Scrisoarea a III-a. Acestea, cărțile de istorie, valorificînd faptele, documentele, mărturiile, ne restituie o imagine obiectivă a epocii luminatului și viteazului domnitor, într-un limbaj propriu științei istorice și într-un stil, adesеori, străbătut de un autentic fir epic. Dar vine, iată, poetul de geniu care dintr-odată adîncește orizontul, pătrunzînd dincolo de fapte, de evenimente, de mărturii și chiar de victorii răsunătoare, de firea inconfundabilă a unui neam, la sufletul său cu rezonanțe străvechi („Suntem niște adevărați autohtoni de o impresionantă vechime" — G. Călinescu). Și pentru a ni le revela, Eminescu „decupează" din tabloul de la Rovine, de fapt din tabloul existenței românești, binecunoscuta scenă în care un fiu al domnului se întoarce, după ce și-a făcut datoria pe cîmpul de bătălie, la mereu rîvnita și mereu tulburata viață pașnică, scriind o epistolă dragei sale: „De din vale de Rovine / Grăim, Doamnă, către Tine, / Nu din gură, ci din carte, / Că ne ești așa departe...". Care este chintesența tuturor scrisorilor ce le-a trimis sau le va trimite vreodată eroul acestei țări de pe orice cîmp de luptă sau de construcție...

● Am scris cu ani în urmă niște însemnări despre o carte care a rămas pentru mine pe locul întîi într-un top — e la modă, nu-i așa? — al romanelor consacrate celui de-al doilea război mondial: Abatorul cinci de Kurt Vonnegut jr. Întîmplarea făcuse să-l citesc cu puțin timp înainte de a călători la Dresda și de a vedea astfel direct urmele încă fumegînde ale celui mai sinistru și mai absurd bombardament (alături de cel atomic de la Hiroșima). Era vara lui 1983 și, între altele, se lucra intens la restaurarea clădirii unuia dintre cele mai celebre lăcașuri de artă ale lumii: Opera din Dresda. În treacăt fie spus, m-am bucurat văzînd recent o peliculă prin intermediul căreia am putut constata cu cîtă grijă, meticulozitate și măiestrie i s-a redat vestitului monument arhitectonic întreaga strălucire. La numai cîțiva pași de Operă se află Biserica Femeilor, cu cinci ani în urmă, poate și acum, în starea în care a rămas după bombardament, schelet și ruine, mărturie cutremurătoare ,înadins lăsată spre luare aminte, a ceea ce a însemnat acea noapte a anului 1945, cînd somptuosul rafinatul oraș de pe Elba, avînd doar vocația creației spirituale, nu și pe cea a armelor, s-a transformat în cenușă și pietre înnegrite.

Aproape fiecare mare oraș, dacă am observat bine, are un miros al lui. La Havana parfumul fructelor tropicale se amestecă cu mireasma jilavă a oceanului. Riga îmi stăruie în memorie și prin mirosul divin al unui produs obținut dintr-o rășină specială, un fel de elixir al tinereții, al cărui secret de fabricație a rămas prin vreme pecetluit acolo cu șapte lacăte. Îndepărtatul Habarovsk miroase a pește. Praga are, ca și Parisul, mirosul specific european. Miroase a curat, a săpun fin și, dacă mi se permite a istorie, cu tot ce implică aceasta, înainte de toate civilizație, artă și cultură. Varșovia veche își asociază în amintirea mea zidirile evocatoare, refăcute printr-un nobil efort al unui întreg popor, cu gustul sucului de coacăze, cu adierea marilor livezi de meri care pătrunde peste tot. Evocînd recent, împreună cu un distins scriitor străin, oaspete al Iașului, scene din scurta mea ședere, într-o vară, la Irkutsk, simțeam în nări aerul tare al taigalei și briza răcoritoare a Angarei, legendara fiică a Baikalului, personajul cel mai enigmatic al literaturii lui Valentin Rasputin. Aș mai putea continua. Ei bine, Dresda miroase a fum: un oraș în care atîtea decenii pietrele și clădirile pîrjolite de foc emană încă peste străzile și piețele metropolei, peste parcurile și edificiile sale impunătoare o anacronică miasmă de sfîrșit de lume.

...Greu să scrii un roman despre noaptea de foc a Dresdei cînd, spun martori oculari, Elba devenise incandescentă, chiar dacă ai trăit acea noapte de Vonnegut jr., așazicînd pe viu. Realitatea devansează ficțiunea. Apoi scriitorul american însuși zice la un moment dat: „despre un masacru nu se poate spune nimic inteligent". Și totuși s-a putut scrie un roman de zile mari. L-am recitit nu demult. M-a frapat un episod peste care, la prima lectură de acum mai bine de cinci ani, am trecut cam ușor. E vorba de o viziune a unui personaj al romanului în maniera SF, o alegorie în fond. Acest personaj, Billy Pilgrim, se smulge din „strînsoarea timpului" și vizionează la televizor, de la coadă la cap, un film despre niște bombardiere americane:

„Niște avioane americane, ciuruite de gloanțe și pline de răniți și cadavre decolează invers, cu coada înainte, de pe un aeroport din Anglia. Deasupra Franței, se năpustesc asupra lor, tot invers, niște avioane de vînătoare germane care încep să aspire gloanțe și schije de obuze din unele avioane americane și din trupurile membrilor echipajului. Același lucru îl fac avioanele germane și cu bombardierele americane prăbușite la sol, după care aceste bombardiere se ridică în zbor invers și reintră în formație inițială.

Întreaga formație se îndreaptă invers spre un oraș german în flăcări. Bombardierele își deschid ușile de la compartimentul bombelor, exercită un fel de magnetism miraculos care face ca flăcările să se micșoreze, le strînge în niște containere cilindrice de oțel și ridică aceste containere pînă cînd reintră toate în pîntecele avioanelor. Containerele sînt aranjate în ordine pe polițe. Jos, pe pămînt, nemții au și ei niște dispozitive miraculoase, un fel de țevi lungi de oțel. Le folosesc pentru a mai absorbi și ele schije și gloanțe din echipajele și avioanele americane. Cu toate acestea mai rămîn încă destui americani răniți, precum și cîteva bombardiere avariate. Avioanele de vînătoare germane reapar deasupra Franței și totul arată din nou ca la început.

Cînd bombardierele se întorc la bază, cilindrii de oțel sînt luați de pe polițe și expediați înapoi în Statele Unite ale Americii, unde, în fabrici care lucrează zi și noapte, se demontează, descompunîndu-li-se conținutul primejdios în mineralele componente. Și, lucru de-a dreptul emoționant, majoritatea celor care execută această operațiune sînt femei. Apoi mineralele sînt trimise unor specialiști din niște ținuturi îndepărtate. Treaba acestor specialiști este să le introducă înapoi în pămînt, să le găsească niște ascunzători ingenioase, așa încît în vecii vecilor să nu mai pricinuiască nimănui nici un rău".

Așadar, filmul unui vis recuperator. Cu vorbele unui alt scriitor, Kurt Vonnegut jr. transgresează în episodul pe care l-am reprodus suferința și teama în Speranță. De pe creasta Speranței ne străduim să privim dincolo de hotarul dintre milenii...

Constantin COROIU

Conta – Eminescu

Valoarea intrinsecă a operei lui Vasile Conta, în comparaţie cu gîndirea filosofică dezvoltată confluent în epocă, consonanţa cu genialele intuiţii filosofice în rostirea inegalabilă a poemelor cosmologice eminesciene, confirmarea pe care gîndirea ştiinţifică şi filosofică din a doua jumătate a secolului nostru, prin Einstein şi Hubble, Bohr şi Schrodinger, Onicescu şi Odobleja, Norbert Wiener şi George Klaus, B. G. Kuzneţov şi Jacques Merleau-Ponty în special, evoluţia filosofiei ştiinţei şi a dialecticii materialiste în genere, ne obligă la o examinare atentă a actualităţii şi perspectivelor filosofiei lui **Vasile Conta.** Se conturează un grup larg de date, informaţii şi teorii ştiinţifice care pun în lumină favorabilă şi confirmă constant conceptele de bază ale sistemului filosofic contian, publicat iniţial în paginile acestei reviste. Toate aceste aspecte ale cunoaşterii contemporane ne obligă moral să revenim asupra unui capitol de mare ţinută şi originalitate a istoriei filosofiei româneşti, o viziune unică în felul ei asupra fiinţei umane în lumea gîndită şi imaginată profund ştiinţific şi filosofic consecvent de CONTA şi EMINESCU. Să-l recitim împreună pe CONTA, în paralel cu poemele de meditaţie profundă eminesciană, în care timpul se anulează prin puterea memoriei, a retrăirii istoriei şi a construcţiei cumulative în conştiinţa de sine, spaţiile sînt relative, în echivalenţe infinite, cu toate identităţile calitativ diferite, iar faptele cunoaşterii, binelui, iubirii şi credinţei, dreptăţii şi frumuseţii dăinuie ca entităţi creatoare de ecou permanent, în absolut, în infinit, emanînd spre noi, fotonic şi valoric, dinspre stele de mult apuse, din lumi care s-au stins, de la distanţe de mii de ani lumină.

Nici un strigăt nu se pierde în univers.

O rostire vie, ca şi imaginea lui Giordano Bruno, pot fi receptate, ca semnale şi informaţie, de o civilizaţie capabilă să le decodifice şi la distanţe de milioane de ani lumină unde este posibil să se situeze, în sisteme metagalactice, infime şi ele, finite, în raport cu infinitul gîndit şi imaginat de cei doi mari filosofi români ca o mulţime inumerabilă de nesfîrşite identităţi, calitativ diferite. Să-i recitim în paralel pe cei doi mari gînditori români CONTA şi EMINESCU, pentru a reconstitui imaginea lumii şi a sinelui creator, în stare să anuleze timpul prin veşnicia valorii, a gestului de dăruire, de îndoială, sau de reţinere, prin care imaginea prinţului Hamlet călătoreşte veşnic de pe o stea pe alta, ca un ecou al nefericirii omeneşti, fie autentice, fie reamintite şi mai convingător, pe scenă, de sărmani actori geniali, cu chipul şi glasul lui Laurence Olivier, de pildă. „Alte măşti, aceeaşi piesă, / Alte guri, aceeaşi gamă"...

Anularea morală a timpului nu vine dintr-un capriciu subiectiv şi nici din obiectivarea unui logicism hegelian, ea vine, în sistemul gîndit şi splendid rostit de CONTA şi mai ales de EMINESCU, dintr-o perspectivă ontologică, dintr-o constatare profund adevărată ştiinţific, logic şi etic, aceea că în infinit coexistă, sînt simultane, „Tot ce-a fost, ori o să fie, / În prezent le-avem pe toate", ireductibile unele la altele, indestructibile, toate identităţile calitative, deci şi conştiinţa, spiritualitatea, creativitatea pe care noi le ştim doar în una din formele accidentale şi particulare, forma umană.

Primul atribut al materiei în mişcare este infinitul, identic cu sinele însuşi al materiei veşnice, care nu depinde de nimic şi de nimeni, nici de infima noastră cunoaştere, sclipire de auto-reflectare, sau funcţie suprem reflectorie a creierului uman; funcţie deci parte a întregului fă de sfîrşit, precum este fără de început. În această perspectivă ontologică a sistemului CONTA şi a implicaţiilor filosofice în opera lui EMINESCU s-a constatat posibilitatea **primatului** conştiinţei numai într-o secvenţă redusă — istorică, s-a afirmat **simultaneitatea** ei cu toate celelalte forme infinit de multe, ale infinitului de lumi posibile, **suveranitatea** ei creatoare, morală, estetică, într-un cuvînt valorică. Ea este veşnică prin gestul sau lucrul bine făcut, în limitele dreptăţii, adevărat, în limitele ştiinţei, frumos, în limitele artei, dar nelimitat în propagarea, ecoul şi urmările sale, la infinit. Legea conservării pare să acţioneze consecvent şi obiectiv pe palierele diferite ale tuturor formelor de mişcare a materiei, deci şi în domeniile energiei spirituale. Metamorfozele şi metempsihozele ei apar ca fenomene culturale, atît în sistemul lui CONTA cît şi al lui EMINESCU. Apoi regăsim această idee prin contaminare, la nivelul ontologiilor culturale surprinse sistematic de **Lucian Blaga** şi **Camil Petrescu**, fără a mai vorbi de Georg Lukács şi Todor Pavlov, care ajung aproape de acest rezultat, pe o altă cale, aceea a lecturii fenomenologice a dialecticii materialiste a istoriei. O asemenea ontologie a vieţii sociale se va formula frecvent abia după jumătatea secolului nostru.

Materia în mişcare este fără început şi fără sfîrşit. Infinitatea formelor ei, a identităţilor calitative diferite presupune şi la nivelul funcţiilor, relaţiilor, repetarea fenomenelor diferite şi infinite ca formă a modalităţilor reflectării, raţionalităţii, afectivităţii, a creaţiei spirituale. Ele apar în infinit, ca puncte luminoase, ca vîrfuri de val, ca iradieri, în alternanţă cu inhibările, dispariţia în întuneric, stingerea vieţii, pe pămînt de pildă, şi reapariţia în alt punct, în alte puncte, la infinit a unor fenomene similare, relativ echivalente Imaginea creaţiei de geniu, ca şi moartea, frumuseţea şi uriţenia, gestul de iubire şi cel de ură, se propagă la infinit, ca într-un **cîmp** nedefinit, sau se **particularizează** iarăşi şi iarăşi în fiinţe şi gesturi concrete, obiecte şi interpretări mereu noi, pentru că în infinit nu se pierde nimic, totul se reaşează, se transformă în unduiri de val, într-o universală devenire. **Teoria ondulaţiunii universale** reuneşte în evoluţie dialectică aspectele particulă şi undă. În perspectiva infinitului şi informaţia stocată, programarea formelor, circulaţia valorilor sînt cu toate în devenire şi particularizare egale în sine. Prin prisma infinitudinii lumilor se impune critica ontologică a logismului în teoria cunoaşterii. Ne situăm astfel confluent cu o tendinţă actuală a gîndirii filosofice, inaugurată de **Kant** şi continuată admirabil de monismul materialist al lui **Vasile Conta.** Prin lectura fără reticenţe a filosofiei lui **Mihai Eminescu,** în calitate de gîndire sistematică originală, reînnodăm o tradiţie a fericitei cosubstanţialităţi platonice între adevărul profund, de esenţă, şi paradigmele frumuseţii, făcînd actuală şi pregnantă puterea de sugestie a marii poezii pentru gîndirea ştiinţifică şi filosofică de mîine.

Radu NEGRU

„Epitetul homeric" la Eminescu

Într-o însemnare avînd titlul **Homerisme**, din manuscrisul 2266, datînd din „epoca bucureşteană" (1877—1883), publicat în volumul **Fragmentarium** la p. 247, Eminescu face următoarea precizare: „Homerismul consistă în atribute. A homeriza va să zică a atribui unui substantiv un atribut care să-l izoleze de toate celelalte în toată funcţia lui: luna **răsăritoare din valuri** / luna **stăpînitoare de ape** / zorii **prevestitori de ziuă** / amurgul **prevestitor de noapte** / corăbii **străbătătoare de ape** / corăbii **lunecătoare pe ape** / corăbii **împingătoare de valuri** / luceafăr **răsăritor din noapte** / soare **măsurător de vremuri"** (sublinierile aparţin poetului).

Aceasta este fie o însemnare originală eminesciană, de teorie literară şi de artă poetică, în acelaşi timp, fie o observaţie a cărei origine ar putea fi identificată în unele lucrări de estetică literară din vremea lui Eminescu, lucrări în care studiul antichităţii greco-romane cunoştea un stadiu deosebit de înalt şi în cadrul căruia epopeile homerice deţineau locul de frunte.

Din exemplele date de Eminescu se poate observa că, în traducerea în limba română, structura construcţiilor care conţin alături de determinat, atributul ce poate fi numit „epitet homeric" este stabilă: substantiv (obişnuit nume de obiect cosmic — **luna, luceafărul, soarele** — sau de momente ale zilei — **zorii, amurgul,** — mai rar, alte nume, corăbii) + adjectiv sau nume de agent, acesta fiind „epitetul homeric propriu-zis **(răsăritoare, stăpînitoare)** + prepoziţie **(din, de)** + substantiv (nume aparţinînd, obişnuit, aceloraşi sfere semantice din care fac parte şi substantivele determinate — **valuri, ape, noapte etc.)** cu funcţie sintactică de complement circumstanţial (de loc sau de timp) sau de complement de relaţie. În cadrul construcţiei descrise, adjectivul nume de agent, deci epitetul propriu-zis, are funcţia cea mai însemnată, determinanţii lui putînd fi, după contexte, exprimaţi sau subînţeleşi. Aceasta este situaţia „epitetului homeric" în traducerea lui în limba română, o situaţie care concordă numai parţial şi numai uneori cu aceea corespunzătoare din textul originar, în limba grecească.

În limba elină, epitetul homeric are structuri variate, fiind format din cuvinte compuse, alcătuite uneori dintr-un substantiv şi un nume de agent în cazul dativ, sau în cazul genitiv, ca în gr. **hippodamos** „îmblînzitor cailor / pentru cai" sau „îmblînzitorul cailor"; gr. **Enosichton** „cutremurătorul pămîntului / cutremurătorul de pămînt; alteori, „epitetul homeric" este în elină un singur cuvînt, un participiu prezent, ca în gr. **Hecáergon** „cel care bate departe" sau un adjectiv calificativ determinant al unui substantiv, ca în gr. **glaukopis** „cea cu ochii (albaştri-verzui) ca marea" etc.

Indiferent de structură, epitetul homeric ilustrează în gradul cel mai înalt categoria cuvintelor numite „cuvinte înaripate", blocuri lexico-sintagmatice şi ritmice stabile, repetate de-a lungul întregului poem, împreună cu determinanţii lor specifici, şi facilitînd construcţia versului, memorizarea şi caracterizarea personajelor şi obiectelor.

Cum este firesc, exemplele de „epitet homeric" date de Eminescu sînt selective, în epopeile homerice substantivele determinate de acest tip de epitet fiind nu numai nume de obiecte cosmice, ci şi de zei, de oameni şi chiar nume comune, cum arată exemplele următoare: „Cîntec măreţ îi cîntau şi de-a pururi slăveau pe Apolon / **Izbăvitorul de rău"** (Homer, **Iliada,** cîntul I, v. 469—470); / Toţi peste noapte dormeau, şi zeii ceilalţi şi oştenii / **Războitorii din car" (Iliada,** cîntul II, v. 1—2); gr. **hippokorustai** „luptătorii pe car"; „[...] alături de dînsul Atena / **Fulgerătoare din ochi..." (Iliada,** cîntul II, v. 274—275; gr. **glaukopis** „cea cu ochii (albaştri-verzui) ca marea" (v. 279); „...opresc pe feciorii de-a porni la războiul / **Mistuitor de vieţi" (Iliada,** cîntul V, v. 824—825); / „Pandoras tolba deschide şi scoase de-acolo săgeata / Cea neatins-aripată, **de negre dureri iscătoare" (Iliada,** cîntul IV, v. 114—115; gr. **melaineon herm adynáon** „pricinuitoare de dureri negre" (v. 117); „Dar astfel vrură-acum nemuritorii / **Cei scornitori de rele"** (Homer, **Odiseea,** cîntul I, **v. 320—321;** „[...] moşneagul / îngheboşat, de **multe ştiuitorul..." (Odiseea,** cîntul II, v. 21—22); „Îşi mărita mîndreţe de copilă / Şi-o trimitea la fiul lui Ahile / Cel războitor de cete [...]" **(Odiseea,** cîntul IV, v. 7—9); gr. **rexenoros** „care rupe rîndurile inamice" (v. 5).

Funcţia semantică a „epitetului homeric", din construcţia precizată mai sus, este de apreciere, deci acest tip de epitet poate fi încadrat în categoria epitetului numit de Tudor Vianu „apreciativ", fiindcă acest epitet are în vedere caracteristica fundamentală a obiectului denumit prin substantivul determinat, creînd impresia şi convingerea că nu există alta la fel de însemnată. Folosirea lui induce deci convingerea individualizării obiectului determinat.

De asemenea, „epitetul homeric" în limba elină are şi alte structuri decît structura descrisă mai sus, fiind mai variat, sub raport structural şi semantic, decît s-ar putea deduce din însemnarea citată, Eminescu referindu-se numai la un anume tip însă caracterizant, în gradul cel mai înalt, pentru arta literară a lui Homer. De asemenea, aria semantică a substantivelor determinate cu „epitetul homeric", este mai largă decît apare în însemnarea citată, firesc restrictivă.

În afară de recunoaşterea, de către Eminescu, a unui tip de epitet specific, prin frecvenţă, poemelor homerice, ne interesează utilizarea şi consecinţele utilizării acestui epitet în poezia sa, în primul rînd, şi în proza sa, în al doilea rînd, deci faptul în care „epitetul homeric", apreciativ şi individualizator, poate fi întîlnit în limbajul eminescian.

Consultînd **Dicţionarul limbii poetice a lui Eminescu** (sub redacţia lui Tudor Vianu) pentru a identifica eventualele „epitete homerice", am constatat că acest tip de epitet apare şi la Eminescu, şi anume în unele situaţii chiar ca determinant al unora dintre substantivele din exemplificarea lui Eminescu, iar, în alte situatii, ca determinant al altor substantive din aceleaşi sfere semantice sau ca determinant al altor substantive, neraportabile la domeniile semantice exemplificate, adjectivele nume de agent, deci epitetele propriu-zise, şi substantivelor determinate ale acestora fiind, în mai multe situaţii, aceleaşi ca în exemplificările din însemnarea citată.

a) „Codrul pare tot mai mare, parcă vine mai aproape / Împreună cu al lunei disc, **stăpînitor de ape" (Scrisoarea IV).** „Streşine vechi, peste care varsa o viorie lumină **răsăritoarea lună" (Proză literară,** ediţia 1964, p. 39, r. 26); „Şi poate că nici este loc / Pe-o lume de mizerii / Pentr-un atît de sfînt noroc / **Străbătător durerii" (S-a dus amorul...);** „Pe cînd nu era viaţa, nimic nemuritor / Nici sîmburul luminii, **de viaţă dătător (Rugăciunea unui dac);** „Cu ochi tăi întunecaţi / **Renăscători din moarte" (S-a dus amorul...);** „Căci tu izvor eşti de vieţi / şi **dătător de moarte" (Luceafărul);** „Rămîneţi în umbră sfîntă, Basarabi şi voi Muşatini, / **Descălecători de ţară, dătători de legi şi datini" (Scrisoarea III);** „**Monahi, cunoscători** vieţii pămîntene" **(Strigoii).**

b) Frecvenţa neobişnuit de mare a adjectivului nume de agent, în limbajul eminescian, este raportabilă la „epitetul homeric": „Cînd pierdută razimi faţa de-**arzătorul** meu obraz" **(Călin — File de poveste)**; „Miroase-**adormitoare** văzduhul îl îngreun" **(Strigoii);** „Şi-un miros venea **adormitor" (Fiind băiet păduri cutreieram);** „Pe fruntea inspirată, pe fruntea-**nspirătoare (La Heliade).** „Să mai privesc odată cîmpia-**nfloritoare" (Din străinătate);** „Şi-ţi împletesc ghirlande, cununi **mirositoare" (La moartea lui Aron Pumnul);** „Călăuzind singurătăţi / De **mişcătoare** valuri" (Luceafărul).

Versurile de la b) conţin construcţii mai scurte, deci mai energice, decît cele exemplificate la a), fiindcă adjectivul nume de agent nu este determinat, la rîndul lui, de un complement, acesta fiind uşor de reconstituit **(obrazul meu arzător de iubire** sau **de patimi,** de exemplu).

În alte situaţii, mai numeroase, este drept, aceleaşi substantive, care apar ca determinate în însemnarea citată, au alte tipuri de epitet, fapt normal.

Extinderea ariilor semantice ale substantivelor determinate cu „epitet homeric" şi a cuvintelor care fac parte din structura acestui tip de epitet dovedeşte utilizarea creatoare, de către Eminescu, a „epitetului homeric": **noroc străbătător durerii, monahii cunoscătorii vieţii pămîntene, fruntea inspiratoare** ş.a.

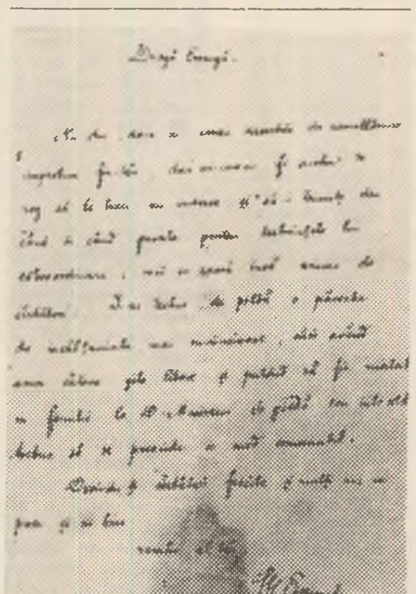
Tipul semantic general de care aparţin cuvintele implicate în construcţia epitetului homeric acordă măreţie şi solemnitate versurilor şi contextelor eminesciene care le cuprind. Ele apar, cum se poate vedea din exemplificări, în versuri cu structură de pastel (din **Luceafărul, Scrisoarea IV, Din străinătate, Fiind băiet păduri cutreieram** ş.a.), în pasaje avînd aspect gnomic şi ontic (din **Rugăciunea unui dac, Strigoii, Luceafărul, S-a dus amorul** ş.a.) şi în invocaţii retorice din **Scrisoarea III, La moartea lui Aron Pumnul)** ş.a.

Dacă însemnarea lui Eminescu despre „epitetul homeric" îşi poate găsi probabil, originea în lucrări de estetică literară ale vremii, folosirea acestui tip de epitet poate fi constatată, mult mai rar decît la Eminescu, atît în poezia cultă de pînă la el, cît şi în poezia populară, cum arată exemple ca: „Omul **la moarte mai grăbitor"** (Ion Heliade Rădulescu, elegia **Trecutul,** v. 5); „Că şi eu sînt jălitor / Şi **de lacrimi vărsător** / După mîndrii ochişori" (Mihai Eminescu, **Literatură populară,** manuscrisul 2284, textul nr. 54, XXI), fapt care dovedeşte, încă o dată, integrarea organică a limbajului poetic eminescian în evoluţia limbajului poeziei româneşti culte şi populare. Această integrare o repetă pe a lui Homer în spiritualitatea elină.

Precizările de mai sus privind „epitetul homeric" la Eminescu vin şi ofere o explicaţie nouă a prezenţei numerelor de agent cu funcţii de epitet în limbajul eminescian, o prezenţă pe care, datorită frecvenţei şi varietăţii ei, cititorul atent o percepe ca pe o particularitate frapantă.

Consideraţiile despre „epitetul homeric" la Eminescu atestă, în afară de aria largă a culturii universale perfect asimilate, caracterul reflexiv al artei poetice eminesciene, faptul că marele poet reflecta asupra modalităţilor stilistice apte să exprime, expresiv în gradul cel mai înalt, idei şi sentimente, creînd astfel convingerea capodoperei, a poeziei şi expresiei perfecte, imuabile, eterne şi la fel de impresionante ca şi opera poetică a marelui Homer.

Petru ZUGUN

Lebedele negre

Lui Mihai Eminescu

Cînd ianuarie
cheamă zăpezile din lacuri;
ca-ntr-un bombardament stelar
visele se înghesuie iar şi iar
pe aerodromul alb
săpînd cu fulgi de cuvinte.
Vor creşte, vor creşte în minte,
în polenul visării,
dar se vor topi
în cîntecele mării,
Iar lebedele negre
vor scrie pe vise
strigătul lor de lacuri,
strigătul lor din veacuri.

De fiecare dată,
cînd Iunie cu vise coapte
vine să bea din zăpezile de ianuar,
se face o noapte
plină de lebede negre
care cîntă despre cel Fărădemoarte!

Ion Bujor PĂDUREANU

literară

Magda Isanos despre cărțile altora

O plachetă de **Poezii** apărută la Iași în 1943 e singura culegere antumă a Magdei Isanos, incluzînd treizeci și opt de titluri. Postumele **Cîntarea munților** (1945) și **Țara luminii** (1946), împreună cu menționata plachetă, aveau să ratifice statutul său de poetă. Atașată de revista **Însemnări ieșene** — de la început (1936) pînă la suprimarea ei, în 1940 —, prezentă în gazeta **Iașul,** iat-o scriind despre cărțile altora.

Impresiile de lectură, alerte, notate cu dezinvoltură, demonstrează o inteligență asociativă subliniat problematizantă, axată pe dezbateri logice. Formulate clar, nu lipsite de un timbru personal, opiniile în cauză nu deschid perspective noi, dar punctează adevăruri de luat în seamă. La Teatrul Național din Iași se prezenta o dramatizare după **Ivan Turbincă,** populara poveste a lui Creangă. Nu **spectacolul** respectiv preocupă pe comentatoare, ci constatarea că „la urma urmei, aceasta nu-i o poveste „numai pentru copii — cum o recomandau afișele. Magda Isanos se înscrie în replică : „De fapt, povestea e mai degrabă pentru bătrîni și pentru o filosofie senină : viață și moarte, bine și rău, toate au un rost și să te împaci cu ele e cea dintîi condiție a fericirii. Ivan, în alegoria acestui basm, ar reprezenta omul în genere, omul mediocru, bun la suflet, dar superficial, șiret și poate tocmai de asta, deloc înțelept răpit de satisfacțiile naturale și imediate (...). Ivan n-are nimic deosebit, dar e nespus de simpatic din pricina nepăsării, mai bine zis a bucuriei cu care își cheltuiește viața..." Pe scurt, „filosofia" de la originea basmului e cea din **Faust,** rezumabila în ideea că „numai munca îl satisface pe om". De reținut e concisa meditație finală, de aspect ontologic: „Poveste pentru copii ? Poate. Dar fiecare o trăim, și eu, și d-ta, și toți sîntem Ivani, care am vrea să ajungem la rai, care nu știm ce să facem cu viața, dar dorim veșnicia. Ne-am întîlnit cu sfîntul Petru și i-am cerut turbinca, unde am băgat de-a valma dracii și moartea de care ne temem — ne-am crezut puternici — și am uitat că noi, cu toate dorurile pe care le avem, sîntem în mîna cuiva mult mai puternic, care, la rîndul lui, surîde șoptind : «poveste pentru copii»...".

Comentariul despre **Enigma Otiliei,** romanul recent al lui G. Călinescu, (1988), e în fond un micro-eseu despre **eternul feminin,** la el cu alte nuanțe decît în **Anna Karenina,** unde protagonista e văzută parcă „printr-un suflet de femeie". G. Călinescu acționează prin intermediari, nu prin intermediare : prin mijlocirea categoriei Felix, tînăr ingenuu, idealist, dar și prin cea a expertului Pascalopol, acesta matur, sigur de sine, versat, realist. Magda Isanos vine cu propria ei viziune —, pătrunzătoare :

„De fapt, eu am întîlnit-o pe Otilia pe stradă (o vreme am fost prietene).

Nu mai poartă volane, are poate bucle, nu basc, pantofi cu talpă de crep.

Mi-am dat seama că nu-i făcută pentru a ajunge doamnă picantă, gen actriță-întreținută (am în materie de artă o intuiție surprinzătoare, care, dacă aș fi bărbat, s-ar numi îndată talent).

Cu toate că-i spune lui Felix «noi, fetele, sîntem proaste», Otilia e foarte deșteaptă, curajoasă, lipsită de prejudecăți, așa fel încît emanciparea numelui ei, ca și superstițiile altora, sînt ridicole alături de dînsa. Otilia e spontană și e frumoasă în acel fel în care-i poezia, adică fără să se știe bine de ce...".

Subtil feminină e, în final, observația pe marginea unei fraze a Otiliei : Ea, Otilia, dezvăluise că „nu s-ar da înapoi" să-l înșele pe Pascalopol cu Felix, dacă ar avea certitudinea că acesta suferă : „Cînd voi mai întîlni-o pe stradă, am să-i spun : Nu trebuia să-l înșeli nici pe Pascalopol nici pe Felix (au ei grijă de asta, niciodată n-au făcut altceva decît să ne înșele) ! Dacă nu-i prea tîrziu, studiază, căci dacă e adevărat că o femeie care nu place nici unui bărbat e un monstru, nu-i mai puțin adevărat că tu, care placi... tuturor bărbaților, poți fi o bună pianistă de-o pildă".

Feminitatea unei prozatoare ca Georgeta Mircea Cancicov se traduce literar prin „spontaneitate și naturalețe", prin dialogul alert. Întîmplările din **Moldovenii** săi, deși „banale" în fapt, devin „interesante, ceea ce nu e puțin lucru" —, interesul ținînd de un realism aspru : „Satul, el însuși, cu copacii, casele, animalele, e unul din eroii cărții. Avem de fapt un singur personaj : Moldovenii. Ca o ființă cu multe fețe și multe brațe, acești Moldoveni săvîrșesc sub ochii mereu curioși ai cititorului actele milenare : moartea, iubirea, nașterea, munca ogorului lor. Fondul sufletesc al acestor oameni ne este dezvăluit rar și prin adevărate izbucniri, asemănătoare celor ce se petrec mereu în natură..." Magda Isanos descoperă pe cont propriu, la această ființă colectivă acționînd ca un singur ins, fenomenul de **unanimism,** observat de Jules Romains în spațiul orașului. O privire aruncată grăbit peste **Cartea cu amintiri** a lui Marcu Beza e semnul insatisfacției estetice, volumul în cauză fiind comparabil cu unele „acuarele corecte, pe care le-ncearcă fetele de pension cu talent". Altă comparație merge mai adînc în semnalarea lacunelor : „Ai prea mult impresia unei oglinzi plimbate pe deasupra unui frumos peisaj. Dar parcă ar fi fost mai plăcut ca oglinda aceea să nu fie așa de fidelă, am avea în cartea d-lui Beza o realitate mai transfigurată, o lume mai puțin adevărată dar mai vie. Asta poate din pricină că în materie de amintiri, ca și de poezie, personalitatea autorului are mai mult rol decît materialul pe care-l tratezi sau tehnica pe care o întrebuințezi..." În privința aceasta, în **Vulpea** englezoaicei Mary Webb „fiecare pagină poate fi un poem în proză", din care emană „iubire de viață și de poezie", o „generozitate încîntătoare și o puritate în sensul moral al cuvîntului, cum nu întîlnești decît la nordici..." Destinul poetului tînăr face obiectul unei glose judicioase pornind de la opusculul **Tîmple în flăcări** de Victor Măgură. Chiar și o carte „proastă" poate fi „o mărturisire, o încercare de a birui banalul, de a găsi frumusețea". Eșecul trebuie înregistrat cu comprehensiune, de unde sfatul „să ne apropiem de poezie cu pietatea cu care te apropii de un mort : cine știe dacă el nu trăiește undeva deasupra noastră și dacă nu se va întoarce cîndva !..." Pe scurt : „poemele proaste și poeții tineri sînt cei spre care trebuie să privim, pentru că totul există la dînșii în potențial".

Poemele din 1938 ale lui Victor Măgură, pe atunci student în litere la Iași (mort pe front), aduceau „lucruri frumoase, neașteptate", totuși autorul „nu-și dă drumul așa-zisei inspirații" ; e mai degrabă „prețios și pedant puțin, decît liric ca un robinet deschis..." Neavenite păreau aluziile livrești sau culturale în genere (Niobe, Strauss, Rodin, Rilke), incriminate la modul ironic : „Toate acestea sînt de prisos și supără, întîi pentru că începem să ne îndoim că dl. Măgură a trăit în intimitatea acestor mari nume și apoi pentru că avem impresia că vrea să ne sperie... Și mai la urma urmei, ce te faci dacă eu nu l-am citit pe Rainer Maria Rilke ? De ce să te prinzi de surtucul cuiva ? Oare singur nu poți ieși deasupra, în lumină ?" Un alt tînăr în epocă, Al. Raicu, împrumuta în **Hronic** (1939) atitudini de la Virgil Carianopol, ambii, influențați, la rîndu-le, de Arghezi.

Opera poetei a cunoscut mai multe reeditări. „A scris versuri în care se simte tălăzuirea oceanului cînd se pregătește furtuna, versuri uriașe, poate cele dintîi versuri uriașe pe care le-a scris o fiică a poporului nostru" — remarca Geo Bogza **(Ca să fii om întreg).** Traduceri din poeziile sale au apărut în engleză, franceză, germană, maghiară, portugheză. Prozele și impresiile de lectură ale Magdei Isanos, reclamă și ele o mențiune.

Constantin CIOPRAGA

Umor și ironie

La un prozator ca Ion Agârbiceanu, ale cărui reușite majore stau sub semnul unei viziuni grave, de esență dramatică sau chiar tragică, umorul nu poate avea, se înțelege, un loc de prim-plan, de dominantă a operei. Și totuși, există în personalitatea autorului o înclinare adîncă în acest sens : susținută de curiozitatea sa pentru fațetele multiple ale naturii umane, cu surprizele, contradicțiile și deformările ei posibile. El nu e dispus să patetizeze la tot pasul, dimpotrivă, tocmai luciditatea de observator atent și fără **parti-pris**-uri al omenescului îl face să-și rezerve tonul înalt, de un lirism și o noblețe simple și aspre, doar pentru acele pagini care îl cer — **îl impun** — cu adevărat. Umorul e celălalt versant nu numai al realismului scriitorului, cu înălțări spre simbol și dramă, ci și al compasiunii, ca atitudine sentimentală care riscă să simplifice și să uniformizeze o lume diversă și „amestecată".

Nicăieri, poate, nu se vede mai bine o atare funcție a umorului lui Agârbiceanu decît în portretistica „ciudaților" **(Dinu Natului, Vecinul nostru Hudri, Onu, Moș Iliuț,** pentru a aminti numai cîțiva). Ei sînt „cazurile" satului, psihologii aberante, sucite sau cel puțin surprinzătoare, văzute, s-ar părea, din perspectiva celorlalți, a normalilor. Un bărbat destul de copt se amăgește an de an cu gîndul însurătorii apropiate ,dar n-o va face niciodată **(Dinu Natului),** un altul își face de lucru, în fiecare dimineață, în pădure, după lemne, ca să scape de munca la cîmp **(Onu),** însă autorul știe să se apropie cu delicatețe de timiditatea unuia și de aerul de copil mare, cu o senină inocență în lenea lui, al celuilalt. El nu se grăbește să adopte reacțiile mentalității comune, a „satului", dimpotrivă, înțelegerea mai nuanțată a unor astfel de „ciudați" arată un limpede refuz de a-i clasa (și judeca, în toate sensurile) sumar. Nu ignoră punctul de vedere al „normalilor", pe care îl evocă, însă nu se confundă cu el. Dar regimul acesta, al dublei perspective, apărea încă în volumul de debut **(De la țară,** 1906). Cine era moș Tănase, „căprarul" ? În ochii copiilor el e un vrăjitor al cuvîntului, un plăsmuitor de miraje. Cei mari, de acasă, nu văd în el decît un leneș care profită de naivitatea copilăriei pentru a se cruța de osteneală. Și adevărul e că ambele imagini sînt întemeiate, dar stau în planuri diferite : **Căprarul** evocă o sete de fabulos pe care adulții au uitat-o. Revenind la seria „ciudaților", o notă mai acidă se simte în portrete ca al **Vecinului nostru Hurdi,** trufaș și îmbătat de propria-i imagine, sau al lui **Moș Iliuț,** bătrînul cu pornirea curioasă de a cerși (anticipare a lui **Urcan bătrînul** al lui Pavel Dan) și de a se plînge mereu, fără temei, de puțina grijă pe care i-o poartă feciorii. Are dreptate Cornel Regman să vadă în atitudinea naratorului din astfel de texte ceva din genul de „crucire, uneori mucalită și ațîțată, alteori necăjită a omului cuminte" pe tema „mare e grădina lui Dumnezeu !" Interesant este, totodată, că unele, cel puțin, din aceste „cazuri" reprezintă, literar, în ultimă analiză, un mod de a insolita prin ricoșeu : în excepții, cu o îngroșare hiperbolică, e imaginea unor manifestări ale omenescului (dorința însurătorii, tentația lenei, teama bătrînească de ingratitudinea celor tineri) care există și la oamenii cei mai obișnuiți, numai că la ei, reprimate sau nu, ele nu se dilată hiperbolic, nu trec pragul dincolo de care ar uimi sau ar scandaliza. Agârbiceanu, față în față cu „ciudații" din lumea satului, nu e moralistul tentat să claseze, silind eventual realitatea contradictorie să intre în tipuri și tipare, ci observatorul care se minunează și totodată **încearcă să înțeleagă :** sau cel puțin să depășească reacția obișnuită, de respingere — fără nuanțe — și ironie simplistă.

Umorul lui Agârbiceanu are unele accente aparte și în intuirea unor mecanisme psihologice și morale ceva mai complicate. **Melentea,** de pildă, e o piesă antologică, cu amestecul ei special de haz și necaz. Ironia țărănească a personajului „descoperă" la tot pasul semnele unui (imaginar) bun trai : „steluțe de grăsime" și „bucăți de carne" în zeama „apă goală, subțire, mestecată cu oțet", vitele (desigur, inexistente) în bătătură, „vinul" (apa) adus, chipurile, de „domnul Beniamin" nevestei lui frumoase sau istoria, pe de-a-ntregul inventată, a lăzii cu zestre, luată de apă, după nuntă. Rîsul lui, pe care nu toți îl înțeleg, este și o formă de apărare („Nu-i de ajuns că te roade sărăcia destul, să te mai rozi și tu ?") de „amăreala" gîndurilor : „El avea o credință : omul sărac, dacă-nchide ochii ori gura, începe să se gîndească. A cercat el de cîteva ori așa dar nu i-a plăcut amăreala aceea, care izvora parcă din toate părțile și-i pătrundea ființa". Paradoxul acestui umor țărănesc e de a fi răzvrătire și joc al inteligenței, spectacol al cuvîntului, în același timp. Periplul fanteziei ironice, care „vede" ceea ce **nu este,** implică, desigur, o subliniere **prin contrast,** în ultimă instanță, a feței adevărate a lucrurilor. Melentea nu mistifică și nu se automistifică, el știe bine și nu uită nici o clipă care e realitatea. Mai mult chiar, controlul realităților e însăși condiția „jocului" său, care nu se desfășoară niciodată la întîmplare, ci întoarce doar termenii lor spre o imaginară prosperitate și viață omenească. Dar „ocolul" acesta nu e fără rost, fără sens, nu e deloc o gratuitate : rîsul lui Melentea e un mod de a supraviețui, o revanșă în plan moral, asupra „sorții". Cuvîntul lui (nu-i plac cei zăvorîți în „năcazul" lor, care „de la o vreme parcă nici nu mai știu vorbi") inițiază într-un joc ironic, amar, dar încă joc, îi învață și pe alții „să rîdă și să-și bată joc de năcazurile vieții", e o formă de afirmare a vitalității și a voinței de a rămîne om cu sufletul întreg.

Gustul înscenării în sensul așteptărilor unei mentalități controlate printr-o bună cunoaștere a reacțiilor ei (care va triumfa în **Păscălierul)** este deja în **Lada :** un țăran își face rudele și noua nevastă să-l creadă bogat și zgîrcit (toți sînt convinși că ascunde bani și aur într-o ladă de fier, grea), e răsfățat de ei, ba de unii, ba de alții, pînă cînd, căzînd bolnav, nevasta îl lasă să moară, dornică să ajungă ea, mai repede, stăpîna lăzii (umplută însă cu pietre). Fața gravă a umorului autorului apare în chiar această întoarcere a stratagemei împotriva celui care, concepînd-o, a întărîtat demonii lăcomiei. Moralismul lui Agârbiceanu întîlnește aici interesul său pentru tipare ale farsei populare. Sînt și ipostaze mai puțin moralizatoare ale aceleiași disponibilități, mergînd pînă la pura anecdotă **(Inspecție).** Histrionismul țărănesc capătă cîteodată forme bufe, ca în povestea țăranului bețiv care, ca să scape de „cazaniile" nevestei, „se face" că-i nebun, că are pe „Necuratul" în el **(Precupaș).**

Lumea orașului mic, ștearsă, fără evenimente, are și ea „originalii" și petrecerile ei : cîte un nevinovat mitoman **(Vizitele lui nenea Iancu),** farse puse la cale la chef **(Chefurile lui Martini),** „cîștigători" ai lozului norocos, îmbogățiți în vis **(Milionul).** Demn de remarcat este interesul autorului pentru neașteptatele — atît de explicabile, totuși — răsturnări de psihologie, ca în **Divorțul nenii Niculiță.** Obișnuit să trăiască sub papucul unei neveste cu aere de „cultură" și rang („cucoana Eufemia"), bărbatul moale, care n-a ieșit niciodată din cuvîntul ei, se revoltă într-o zi, împins de o întîmplare. Toată frămîntarea lui pentru a ascunde, în tren, piuitul puilor „captivi" (consoarta, care îl trimisese să-i cumpere de la oraș, socotea un astfel de transport sub „rangul" lor), furia și amenințările ei cu divorțul, amenda de cincizeci de coroane, totul este o înlănțuire de mici lașități și iluzii ale personajului, pînă în ultimul moment, de a se „descurca", într-un slalom care, înmulțind și agravînd umilințele, pregătește răsturnarea finală de comportament. E aici ceva comparabil cu preferința cinematografului neorealist italian pentru chipul comic și chiar grotesc al revoltei omului mărunt. „Mărunt" nu doar ca poziție socială, ci în primul rînd prin reflexele tipului de mentalitate căreia el îi aparține.

Demagogia și corupția politicienilor sînt adesea ținta ironiei sarcastice a prozatorului, dar rezultatele sînt palide **(Protectorul, Morala publică, În misiune).** Singura notabilă, din linia acestor povestiri, este tocmai cea în care înaintea satiricului trece umoristul și se atinge o anumită consistență a comicului : **Vizita.** Apropiata vizită a ministrului de război îi dă lui Ioniță Macovei, primarul unei urbe ardelene, mare bătaie de cap. Iritarea personajului atinge paroxismul cînd își scoală pentru a doua oară copiii din somn ca să-i caute lui manualele de istorie ce-i trebuie pentru „vorbirea" de a doua zi. Dar, fatalitate, cărțile „de-a-ntîia și de-a-doua" cuprind alte perioade de istorie decît cele la care se gîndea oratorul ! Urmare logică, i se reproșează soției că nu i-a făcut copii mai devreme : „Ia gîndește-te ! Dacă aveam unul în clasa a patra de liceu, sau chiar într-a treia ! Se putea ajutora și părintele într-o împrejurare grea. Am fi avut istoria românilor a evului mediu. Da' nu ! Dumneaei a stat închisă, ca o cetate, cincisprezece ani ! Acum, poftim ! La ce-s buni plozii ?" Reproș de un comic enorm. Tatăl își pălmuiește copiii nefolositori, „primăreasa" e gata să scape adevărul că odraslele nu-s ale lui și-și acuză la rîndu-i bărbatul („De ce n-ai învățat ? De ce nu ești un om cult ?"), dar a doua zi, în praful stîrnit de trenul ministerial care nu oprește, primarul conchide, redevenind rezonabil : „Tot dumneaei realistă !" O lume caragialescă în fond : eroul lui Agârbiceanu a trecut și el printr-o „noapte furtunoasă", dar numai atît cît adevărul despre el și ai săi să răzbată pînă la noi, la cititori : nu și la înfrigurat orator, atît de mulțumit de „onoarea lui de familist" și de „realismul" consoartei. E cercul închis al comicului, din care nu se iese niciodată.

În povestirile lui Agârbiceanu, dacă rămînem la cele remarcabile, ironia, mai rară în general, nu e atît a autorului și a naratorului, cît a unora din personaje (o ironie țărănească). Înzestrarea prozatorului e mult mai vizibilă în sensul umorului, expresie a unei simpatii umane pentru marginali și excepții și a efortului de a înțelege jocul de nuanțe al psihologiilor lor : întregire necesară a orizontului în scrisul celui convins că în arta românească „totul e o izbucnire spre lumină".

Nicolae CREȚU

Convorbiri — 1888

În **Cîteva cestiuni metodologice** (în marginea unor „capitule" din **Logica** lui T. Maiorescu, ed. a II-a, Buc., 1886), Ștefan Velovan consideră, mai întîi, că în manualul analizat „posedăm cel dintîi deposit de cunoștințe metodologice fundamentale, cu care s-a înavuțit noua ediție" și, după lungi digresiuni ocolitoare, reformulează, cu completări ce ar merita studiate comparativ (spre a se vedea dacă nu Maiorescu le însumase totuși în enunțurile proprii), cîteva principii de bază în logica formală cum ar fi, de pildă, cel al concordanței aplicat la raporturi de coexistență. Zice, destul de stufos, Ștefan Velovan : „Dacă aflăm în mai multe cazuri de coexistență concretă că două sau mai multe note apar constant împreunate, pînă cînd alte note variază de la un caz la altul ; aceste din urmă le eliminăm, iar notele constant împreunate sunt a se privi ca într-un raport de coexistența necesară sau ca note esențiale ale noțiunei, de a cărei sferă se țin cazurile observate". Care-i definiția („regula", scrie Ș. V.) în cazul dimpotrivă, al aplicării la raporturi de succesiune ? : „Dacă aflăm în mai multe cazuri de succesiune concretă că două sau mai multe momente se succed constant unul pe altul, pînă cînd celelalte momente antecedente variază de la un caz la altul ; aceste din urmă le eliminăm, iar momentele ce se succed constant sunt a se privi ca într-un raport de succesiune necesară sau ca momente esențiale din legea de cauzalitate de a cărei sferă se țin cazurile observate". Dar metoda diferenței ? : „Dacă constatăm prin mai multe experiențe făcute asupra a două raporturi de coexistență, că coexistența, în care se prezintă anumite note știute și coexistența, în care nu se prezintă, au toate celelalte note comune afară de una ; și dacă aceasta una se află în coexistența cea cu notele știute și lipsește în cealaltă, ea este una din diferențele specifice, prin care se deosebesc cu necesitate conținuturile a două noțiuni coordinate (sic) de sferele cărora se țin cazurile observate" ș.a.m.d., cu exemplificări intercalate, lăsînd uneori impresia că folosește și o altă bibliografie (decît Maiorescu) pe care n-o citează. Ceea ce justifică observațiile (se subînțelege) critice ale lui Ștefan Velovan este în primul rînd însemnătatea ce o au asemenea cunoștințe de metodă în practica și eficiența învățămîntului, chiar dacă recenzentul, modest, solicită ca observațiile sale să fie considerate doar „o încercare, ce stă la lămurirea proprie". Căci afirmă insinuant în continuare : „Suntem bucuroși cînd ni se formulează o cestiune așa ca să o putem înțelege. Cetitorul vrea să priceapă și e supărăcios în orice amestec de cestiuni cu privire la prioritatea ori proprietatea literară, orice excursiuni erudite dar dispensabile, orice citațiuni care nu intră cu necesitate în felul și curentul de gîndire al scriitorului (autorului). Toate aceste complică numai cercetarea și îngreunează priceperea tocmai în momentul cînd cestiunea nu e încă înțeleasă. Cerem o înfățișare potrivită cu trebuințele cetitorului, mai ales în materii abstracte și rămîne istoriei să aleagă și să judece încît productele de știință ale unei epoci au fost sau nu și încît au fost independente. . . Putem să greșim mai rău decît aceia pe care îi credem greșiți. Greșeala ce s-ar întîmpla să comitem nu ne va descuraja, fiindcă, odată convinși despre această greșeală, n-avem să înregistrăm decît un nou progres".

În celelalte pagini : un nou capitol din romanul **Lascăr Viorescu** de Wilhelm de Kotzebue, textul unei conferințe publice la ateneul din Craiova. **Despre grădinițele de copii** (în 1888 !) ținută de Mihail Strajanu, actul al V-lea al piesei lui Slavici **Gaspar Grațiani,** pagini inedite din Zaharia Karkaleki, cu comentarii de G. I. Lahovary, poezii de Arthur Stavri, Z., T. Robeanu, M. Cugler Poni și Duiliu Zamfirescu(acesta din urmă cu eminesciana **San Marc,** replică modestă dar bine cadențată a sonetului Veneția).

Lucian DUMBRAVĂ

Nicolae Țatomir

În alfabetul magic

În alfabetul magic și-n numărul de aur
Ți-i scris tunelul straniu al timpului să-l treci
C-un bici de raze laser din veacul douăzeci.

Se sting încet bemolii din muzica de sfere.
Bizare radiații prin suflet, tăvălug...
Și-o liniște astrală se lasă peste ere
S-auzi cum prin hublouri mileniile mug...

Triada

Oglindă-s ! Reflectarea unui atavic rău —
Triadă de tristețe, de-amurg, de glas al orgii.
Vreau chipul meu s-arunce melancolia-n bolgii
Redobîndindu-mi astfel un zîmbet, cum e-al tău.

O, miliardele de hanuri

Clădit e Spațiu-n cosmicul destin
Pe-ntinderi fără de limanuri...

O, miliardele de hanuri
La care trage Timpul peregrin !

De la poemu-n falduri...

De la poemu-n falduri
Pîn-la catrenul pur
Nu-s arlechini cu farduri
Nici colombine-n jur.

Azurul mă răsfrînge,
Deplîng trupeasca-mi za.
Doar picurii de sînge
Din lut mai pot visa.

Sunau prelungi melancolii...

Sunau prelungi melancolii
În simulacrul de vioară
Cu rezonanță funerară
Sub cerul fără ciocîrlii.

O-nfiorare pătimașă
Destinului s-abandona...
Rimbaud, Verlaine, Rollinat
Se contopeau ca-ntr-o guașă.

În Avignon triunghiuri-chipuri,
Reflex de plumb în Violet.
În foșnitoarele nisipuri
Un palmier anahoret...

Țitera

Usque ad sidera...
Pînă la stele
Cîntec e țitera
Viselor mele.

Verbul și litera —
Pulbere-n goluri...
Lacrimă-i țitera
Grea de simboluri !

Elena Zafira Zanfir

O vizită nocturnă

Intendentul casei pe care o avea la București, o anunța pe doamna Agripina Calonfirescu, că era invitată să facă o vizită generalului, întrucît era imposibil să vină la castel.

Doamna mare se înfurie pentru un moment, dar își dădu seama imediat că nu se putea altfel. Nu putea să renunțe la această vizită, cu toate că era atît de riscant să rămînă în București noaptea. Și, de altfel, cunoștea bine și ce se întîmpla pe front și aproape de granițele țării. Dar, totuși, vroia să audă din gura generalului, vroia să audă vorba aceluia pe care îl socotea amic din tinerețe, se aștepta să afle de la el adevărul, așa credea. Cu tot riscul rămase la București în seara aceea. Casa generalului era mult mai retrasă, nu se afla în centru, și apoi mai era înconjurată de zeci de tunuri antiaeriene.

In ciuda situației, doamna mare vroia să arate foarte bine în seara aceea. Doamna mare avea o părere excelentă despre ea. Vorbea singură, gesticula cu privirea în oglinzile de cristal care îmbrăcau coloanele interioare. După ce i se făcuseră toate tratamentele : masaje și alte procedee moderne, de întinerire, își alese rochia cea mai potrivită de culoare violet închis, la mîneci și la gît garnitură cu fir de aur discret. Slăbise în ultima vreme, înaltă cum era cu pieptul nu prea voluminos, deși avea o vîrstă înaintată, avea energia unei femei tinere. Îmbrăcămintea sobră, de o eleganță discretă, totul era asortat în contrast cu părul blond cu reflexe de gri și coafura, puțin înaltă prinsă într-un coc simplu. De data aceasta vroia să pară cît mai simplă, fără zorzoane, fără medalioane. Peste rochie își aruncă un șal fin japonez, numai broderie, care deschidea, dînd o notă de eleganță. „Unde dracu te duci, Agripino, la moarte? Ce te admiri și te grăbești atît. Ce-ți trebuie să-l mai vezi și pe tîmpitul ăsta. Dar cine poate ajunge la el. Dacă n-aș fi cine sînt, și mai am acțiuni și la fabrica de armament a lui Vîlvoianu, și el știe, și cîte mai știe despre mine, că mi-a făcut curte în tinerețe și domnul general, nici la degetul cel mic, și ce aprins era după mine. Eu vroiam un nume ilustru, cu rezonanță în istoria țării, d-aia l-am preferat pe răposatul Alecu Calonfirescu. Era unul din marii moșieri, să-i fie țărîna ușoară". Continua să se plimbe prin fața oglinzilor satisfăcută de felul cum arăta. Cu voce tare își vorbea sieși : „Te-ai smintit, e noapte de coșmar, de grijă și tu te-ai îmbrăcat ca pentru cea mai... recepție".

Mașina o aștepta, de data aceasta la volan se afla șoferul în uniformă bleumarin, pe umăr un fel de epoleți cu inițialele de familie. Aceleași inițiale și la șapcă. Știa unde trebuia să meargă. În seara aceea bombardamentele avuseseră loc mai devreme. Lumea pe străzi se întorcea obosită de la adăposturi, cu scaune, cu cîini, pisici, pe care le purtau în brațe, ca pe niște copii. Familiile care aveau posibilități și rude în provincie, trimiseseră copiii, pentru a fi mai în siguranță.

Limuzina doamnei traversă Bucureștiul ajungînd la reședința generalului. Tocmai se schimba garda, porțile erau larg deschise și mașina intră fără a fi oprită.

Generalul se afla în biroul său foarte spațios, cu multe hărți fixate pe pereți. Secretarii știau că un oaspete deosebit este așteptat. Un bărbat civil o salută respectuos și o conduse direct la general. Se aștepta ca soția generalului să o întîmpine. Ușile biroului se deschiseră larg, iar doamna Calonfirescu, cu pași siguri, păși în birou. Pe chipul ei înflori un zîmbet venit parcă din îndepărtata tinerețe și adolescență. Cînd o văzu, generalul se ridică în picioare jovial, o întîmpină sărutîndu-i mîna.

— Agripina, numai tu ești în stare să vii să mă vezi în aceste zile !

Deși morocănos, preocupat tot timpul de soarta războiului, și, mai ales de a sa, fața lui crispată se lumină, lăsînd să se vadă, fără să-și dea seama, un zîmbet vag, fugar. Se pare că-i făcea plăcere vizita doamnei, n-o văzuse de multă vreme, dar nu și-o închipuia atît de radioasă, de tonică, după atîția ani. Eleganța ei sobră, parfumul discret, îl furară pe general pentru cîteva clipe, și el își putea îngădui cîteva momente de destindere după atîta haos și încordare nervoasă.

Cu vocea ei autoritară, dar amicală și apropiată, îi zise :

— Iată-mă, generale, am venit să te văd, să stau de vorbă cu tine, așa cum am făcut pe timpuri, cînd eram foarte tineri.

Generalul era sub impresia încă a îmbrățișării neașteptate a doamnei. Cine se mai apropia de el, cine, nimeni. Era un pachet de explozibil, veșnic nervos. Cînd venea acasă, se închidea într-o tăcere adîncă. Acum era altfel. Doamna nu era dispusă să-și amintească despre tinerețe, chiar o și plictisea. Ea vroia să afle lucruri importante care o priveau, ca să știe ce va urma în țară, și oricum, el era persoana cea mai competentă în momentul de față. Ca să provoace asemenea discuție, desigur că îi trebuia tact și multă dibăcie.

— De altfel cred că ai fost pus în temă, eu te invitasem la castel împreună cu Maricica, să petreci cîteva zile departe de coșmarul bombardamentelor.

— Nu este posibil acum. După ce se va sfîrși războiul, cu cea mai mare plăcere.

Doamna schiță un gest discret de îndoială și neîncredere, pe care generalul nu-l sesiză. Fiindcă ea știa să pareze întotdeauna, acoperindu-și fața de un zîmbet radios. Se bucura că îl găsise singur pe general și putea discuta în voie ce vroia ea, totuși din politețe îl întrebă :

— Dar Maricica, ce este cu ea? Mă așteptam să o văd.

— Tocmai vroiam să-ți spun, nu s-a simțit bine. De la o vreme are o migrenă, mai ales seara. Cam două ore după ce ia calmante, îi trece. Trebuie să apară.

Auzind cele spuse de general, doamna mare se grăbi să abordeze în discuție ceea ce o interesa mai mult. De fapt, acesta era scopul vizitei. În fond vroia să afle de la el despre mersul evenimentelor din țară.

Cafelele erau comandate și feciorul de serviciu le așeză cu grijă pe măsuțele joase. Generalul și doamna mare stăteau față în față doar acele măsuțe îi despărțeau. În biroul acela mare, pe lîngă o bibliotecă cu multe cărți, se mai afla și o canapea și cîteva fotolii. I se adresă ca pe timpuri, ceea ce îi plăcu generalului, cu voce joasă și cît mai convingătoare.

— Spune-mi, Nelule, nu ești impacientat de starea aceasta de groază care domnește în țară?

Generalul o privi lung, apoi sorbi o înghițitură de cafea, ca pentru a-și aduna gîndurile și pentru a răspunde la o întrebare neașteptată. O contempla pe femeia din fața lui și o admira, ființa ei emana o vigoare aparte pe care soția lui firavă n-o avea. Ochii ei verzi, pătrunzători, de un verde deschis, îl învăluia pe prietenul din tinerețe, făcîndu-l să uite pentru o clipă dezastrul, și el îi luă mîna și i-o sărută. Privirea aceea era ca o mreajă, ca o pînză de paianjen.

— Oh ! Nelule, și tu ești om și cît te-ai irosit. În zadar totul, și doamna mare întinse mîna peste măsuță și-l mîngîie cu degetele pe tîmplele grizonate.

— Ai nevoie de multă liniște, măcar pentru un timp.

— Eu, liniște, niciodată. N-o să am liniște. Tăcu pentru un moment, lăsîndu-și brațele mai adînc în fotoliu. Gîndurile se învolburau. Din respect pentru doamna, și din simțiri aparte pentru ea, nu se purta altfel. Nimeni nu îndrăznea să-l deranjeze, mai ales persoane de sex frumos, abia suporta prezența soției sale atunci cînd se afla în preajma lui și abia aștepta să rămînă singur cu gîndurile sale, care îl strîngeau ca un clește și-l făceau să fie irascibil, distant, morocănos. Generalii, cei din subordine, îi cunoșteau toanele și căutau să-i facă pe voie. Pierderile de vieți omenești de pe front și din țară, bunuri materiale jefuite, și cîte și mai cîte, implicat pînă la gît în războiul acesta și răspunzător direct de soarta poporului român, fidel și încrezător în fanaticul de Hitler. Ducea și el tot o politică de fantatism care conducea poporul român spre pierzanie, spre distrugere morală și materială.

— Nu voi avea liniște pînă ce n-om cîștiga războiul. Așa este în război, se mai și moare, dar ne redresăm repede după victorie.

„Ori e dement, ori s-a tîmpit de tot, mai crede în victorie". Doamna mare care cunoștea și ea situația, avu un pic de răgaz să gîndească. Ca să pareze cu un calm bine deghizat, generalul bătea cu degetele în spătarul fotoliului ; vroia să pară liniștit, stăpîn, și sigur pe el.

Doamna Agripina Calonfirescu era o femeie versată în problemele vieții, nu se mulțumea cu răspunsuri evazive, îndrăzneață, cu abilitatea ei dintotdeauna, nu se lăsă ușor dusă de vorbele generalului care vorbea de obținerea victoriei în război, așa cum ar fi băut un pahar cu apă. Cu atîta ușurință vorbi doamnei, încît o incită la o discuție mai aprinsă. Și îl luă direct :

— Nelule, am venit la tine, nu ca la un general, ci ca la un amic care nu mi-a fost niciodată indiferent și oriunde mă aflam mă gîndeam și aveam încredere în tine. Dar de la o vreme, lucrurile au luat întorsătură nefavorabilă.

— Nici o întorsătură, peste cîteva zile se va finaliza prima bombă atomică și, indiferent unde au ajuns rușii cu frontul, armata germană va cîștiga războiul.

— Dă-mi voie să-ți spun că te înșeli. Nu mă amestec în politică, nici nu mă pretind că sînt politiciană, dar dacă Hitler ar fi putut, ar fi experimentat de mult bomba atomică, dar n-a reușit și nu va reuși.

— Te înșeli, Agripina. Astea sînt probleme de tactică și strategie militară.

— Toate astea te privesc pe tine. Știu doar că nu mai am liniște. Te-ai gîndit vreodată ce se întîmplă cu noi boierii dacă prin absurd cîștigă războiul rușii. Ce se va alege de noi, și mai ales de tine.

— Eu voi lupta pînă în ultima clipă împotriva lor, alături de armata germană.

— Nu mai poți să dai înapoi orice ai face, probabil că ai motivele tale. Ca mare moșier trebuie să știu ce am de făcut.

— Să dai mai departe cereale pentru armată.

— Am dat destul, și o să mai dau.

— Ești mulțumită? Cum ți se plătește?

— N-am nimic de zis. Dar cu fabricile mele, am investit acțiuni și în fabrica de armament a lui Vîlvoieanu. Nici n-am a mă plînge. Dar ceea ce vine mi se pare uragan de nestăvilit, și tu pozezi, într-un calm revoltător, în loc să-mi dai un sfat ca un bun prieten. Doamna tăcu, fața generalului se crispă devenind pămîntie, i se înăspri privirea într-un anumit punct, învăluit în tăcere, bătea cu degetele, în fotoliu, parcă apăsînd pe niște clape de pian, și un fluierat ușor ca un suspin îngăima Simfonia a cincea de Beethoven.

În acest timp se auziră pași grăbiți, ușa mare a biroului se deschise, doamna Maricica intră în birou, scuzîndu-se, oarecum confuză.

— Vai, te rog să mă scuzi, Agripina. Migrena mea, ce să-i fac. Îmi pare rău că a trebuit să stai toată noaptea aici pînă dimineața, trebuie să fie ceasul patru sau cinci. Nici nu m-am uitat, am alergat, știam că ai să vii aseară în jurul orei zece.

Doamna Calonfirescu nu se putu stăpîni și pufni în rîs.

— Ce tot spui, Maricica, abia este ora unsprezece și cincisprezece minute, probabil că ai dormit mult.

De fapt doamna Maricica luase niște calmante cu efect prelungit. Dormise atîta încît credea că este a doua zi dimineață.

Generalul continua ritmul de pian apăsînd cu degetele parcă pe clape.

— De ce o ții pe Agripina în birou, Nelule?

— Aici ne-am simțit bine, și să știi că te așteptam pe tine.

Nu se știe dacă generalul se gîndea la soarta țării sau la situația ce va veni. Poate în sinea lui se îndoia de izbînda armatei germane, dar de ce totuși nu a fost de acord și a respins propunerile privind armistițiul? După felul cum acționa, era copia fidelă a lui Hitler, discipol al lui. Ce răspuns putea el să dea prietenei lui din tinerețe, nici un răspuns precis. Era o cutezanță din partea acestei femei de a afla probleme atît de complicate în momente atît de critice și de crîncene pentru poporul român și pentru țară.

De fapt pe doamna Agripina Calonfirescu n-o interesa soarta generalului și nici cine cîștigă războiul. Pe ea o interesează în speță numai persoana sa, moșia și fabricile sale, ce se va alege de toată averea ei, aceasta era problema cheie care o preocupa. Indiferent ce partid și ce guvern ar fi fost la conducerea statului, o interesa mai puțin. Dacă armatele sovietice vor învinge pînă la capăt ajutînd la eliberarea țării noastre, tot n-o interesa. Ar fi colaborat și cu rușii și cu comuniștii numai și numai să nu-i lezeze interesele. Dar doamna Agripina Calonfirescu știa bine că, dacă armatele sovietice ies învingătoare și războiul este cîștigat de aliați, situația va fi cu totul și cu totul alta. În societatea comunistă nu se admit boieri, moșieri, fabricanți, paraziți, rentieri și cîte și mai cîte forme de viață și de trai bun pentru clasa asupritoare. Acestea o preocupau pe doamna mare, așa cum obișnuia să i se spună. Ce trebuie să facă ea acum cînd nu este prea tîrziu, era întrebarea numărul unu pe care și-o punea. Cu acest scop căutase o întrevedere cu generalul, prietenul ei din tinerețe, pe care îl socotea ca persoana cea mai competentă de a-i da un sfat prietenesc. Dar pînă în momentul de față era dezolată de atitudinea lui. Nimic precis, totul vag, el părea că plutește pe apele speranței spre un viitor fericit. Normal generalul trebuia să-i arate primejdia care se apropie.

Trecură acum toți trei în micul salonaș, unde doamna Maricica dăduse dispoziție cu mult înainte de a pregăti cum se cuvine primirea prietenei sale Agripina. Sandvișuri, icre negre și băuturi alese. Dar doamna mare nu se atinse de gustări, la ora aceea prefera să mai bea o cafea.

Generalul se apropia parcă treptat de o creastă a tăcerii, se gîndea departe sau foarte aproape. Un zîmbet fugar apărea pe fața lui, atunci cînd soția sa o înnăbușea pe doamna Agripina cu complimente despre felul cum aceasta arăta. Deși mai în vîrstă decît generalul și soția sa, părea mult mai tînără.

Doamna mare ținea la felul său de viață, avea o sănătate bună și n-o interesa prea mult soarta copiilor și a nepoților dacă nu avea un profit substanțial. Pe orice cale vroia să-și păstreze întreaga avere, dar nu era posibil, îi spusese avocatul Levrescu, ultimul ei secretar, om instruit și în ale politicii, care urmărea îndeaproape mersul evenimentelor și o ținea la curent pe doamna. Era interesat și direct, fiindcă avea și el destulă avere și pămînt și vile. Doamna mare avea în poșetă o broșa scumpă din aurul cel mai fin, lucrată în filigran cu pietre prețioase, bijuterie rară, pe care o luase cu scopul de a i-o da în dar amicei sale Maricica, în fața soțului ei. Aceasta era intenția. Dar după felul cum decurseseră discuțiile, renunță. „Ce merită asta să poarte o asemenea frumusețe și o bijuterie atît de scumpă. Nu vă mai dau nimic, să vă ia dracu. Îmi pare rău și de frumusețea de șaluri pe care i le-am dat scorpiei. Auzi, eu vin la el ca un prieten și el îmi fredonează în surdină, Simfonia a cincea de Beethoven, ca să-mi demonstreze că știe muzică. El cunoaște teorie militară, că aceasta i se cere lui, să știe să conducă țara, să ne apere bunurile noastre, averea. Să te ia dracu, Nelule". Cît pe aci să-i scape o înjurătură, dar se stăpîni la timp. Dacă n-ar fi fost vorba de general, l-ar fi repezit, chiar l-ar fi insultat în momentul cînd acesta bătea cu degetele în brațul fotoliului vrînd să pară distrat. Parcă era sinceră, nici atît. Îi venea să-i scuipe pe amîndoi și să părăsească casa lor pentru totdeauna, dar bunele maniere n-o lăsau.

Ea se socotea mai bună decît ei, mai ales decît el. Îl socotea despot și criminal, mai ales că din ordinul lui murise atîta popor, și situația din țară, teama ce apăsa asupra oamenilor. Dar pe ea n-o interesa acesta. Doar perimetrul castelului: moșiile întinse.

O tăcere învălui salonul unde se aflau. Fiecare gîndea în felul lui și la altceva.

— Dar ce-i tăcerea asta, zise doamna Calonfirescu deodată. Ai amuțit și tu, Maricica? Sau iar te-a apucat migrena?

Generalul simți ironia, și zîmbi scurt, dar nu spuse nimic.

— Aștept să vorbiți. Vai, eu nu prea am ce spune, răspunse doamna Maria.

— Ia spune, Nelule, dacă prin absurd războiul este cîștigat de ruși și la noi se întronează comuniștii, ne ia averea, ne ia tot?

Se petrecu ceva neașteptat, generalul se ridică în picioare mai mult țipînd decît vorbind, gesticulînd și plimbîndu-se nervos prin salon.

— Nu vor cîștiga războiul rușii și nu vor veni comuniștii la putere, nu, niciodată.

„Bietul de el, este atît de miop, de idiot. Rușii se află aproape la poarta țării și el tot mai crede într-o victorie a nemților. Americanii și englezii ne bombardează țara și el se erijează ca exponent al marelui învingător. Vai de tine și vai de noi. Dar mai întîi, vai de tine, că eu, slavă domnului, nu am omorît pe nimeni. V-am dat și grîu, și porumb, și fasole, și săpun, și carne, și mezeluri pentru armată. Dar voi ce mi-ați dat? Nimic, nici siguranța zilei de mîine". Doamna îl privi pe general cu superioritate, de sus, apoi zîmbi, zeflemist, compătimitor.

— Cu tot optimismul tău, Nelule, știu eu ce am să fac. Deocamdată castelul meu este ferit de bătaia bombelor. Numai că tu nu vrei să vezi și să aprofundezi anumite probleme. Sau poate n-ai voie să gîndești altfel. Dar ești român. Chiar dacă comuniștii vin la putere, avem și noi, boierii, drepturile noastre. N-o să mă smulgă pe mine din casa, din confortul meu și să mă alunge...

— Nu te va smulge din castel, vei pleca tu unde vei vedea cu ochii, doar să scapi.

Generalul devenise pentru un moment calm, liniștit și părea că ordinea din gîndirea lui se revărsa în discuție.

— Deci, aceasta este părerea ta, Nelule? Și ce-i de făcut?

— Nimic, să luptăm alături de nemți, să cucerim noi poziții, să învingem.

— Vax-Albina, n-o să mai cîștigați nici o poziție, n-o să aveți decît pierderi. Am eu oamenii mei care urmăresc mersul evenimentelor. Nu mă îmbăt eu cu apă chioară, cu speranțe iluzorii. Poate un miracol doar să vă ajute, altminteri totul e pierdut.

— Nu disper, am un crez pe care îl duc cu mine mai departe. Bomba atomică peste cîteva zile va fi finalizată.

— Nu cred nici o iotă, Nelule. Totul este gogoriță pentru copii. Hitler va fi înfrînt și tu ai să răspunzi de tot.

Fragment din romanul CASTELANA

Tudor Luchian—Tudora

Oameni și fapte la răspîntie

Parcă a fost ieri!

Atunci, tînăr locotenent, visam, nădăjduiam, credeam și iubeam viața conjugînd-o la viitor. Acum, încerc să povestesc cu răsuflare scurtă și cu glas fără ecou, din epopeea în care am fost o rotiță mărginașă, dar prezentă acolo unde s-a scris cu sînge și cu viață, o pagină de glorie, în cronica neamului românesc.

*

Soarele căta spre asfințit cufundat într-o dungă de nori la orizont, nimbați cu horbote sîngerii.

Nu vroiam să mă las copleșit de noianul de gînduri și simțăminte, dar mai ales de întrebările fără răspuns care se îngrămădeau în mintea mea, mai multe decît puteam cuprinde. De aceea mă bucuram că peste AZI, se părea că se putea trage linic. Mîine? Mă voi strădui să-l trăiesc și pe „mîine“ așa cum i-o fi horoscopul...

Dar istoria acelui AZI încă nu s-a fost scris, și-acum, cînd fac aceste însemnări, mă întreb: unde a fost atunci magul cititor în stele, să caute în zodiacul acelei zile ca să-i smulgă taina că în răbojul vremii încă nu se crestase semn pentru miercuri 23 august în cel de al XLIV-lea veleat din veac? [...]

*

Se înserase.

Mascată de boschetele din Cișmigiu, școala de subofițeri Drăgășani luase repaus, odihnindu-se cu ochii larg deschiși și cu urechile ciulite. Incercam să înțeleg, să prind din zbor o știre, o părere, căci orice era mai bun decît nimicul spînzurat între cer și pămînt.

De la o casă din suișul străzii Popa Tatu a răsunat acordurile unui cîntec popular transmis la radio. Și dintr-o dată, prin fereastra larg deschisă a explodat lumina, umplîndu-ne sufletele de stupoare. Ce cheflii nebuni și iresponsabili expun inima Bucureștiului unor potențiale avioane englezești? Acordurile cîntecului s-au rupt și peste liniștea la pîndă și trează a Cișmigiului s-a auzit răspicat vocea crainicului: „...peste cîteva minute, vom transmite...“.

M-am dus cu sufletul la gură — și nu numai eu — sub zidul casei de unde se înfruntau tăriile. Așteptarea se prelungea, sau, poate, clipele durau cît veacurile?

Cine a putut înțelege și cuprinde în toate dimensiunile ei știrea transmisă? Ce inimă nu s-a zbătut bezmetică, să spargă oprelișțile, si să rupă frîiele, fulgerată de fericirea nebună: P A C E ?!

Iar Bucureștiul și-a deschis toate ferestrele și și-a aprins toate luminile, cu oameni ieșiți pe străzi ca să rîdă și să plîngă, să cînte și să trimită lumii un chiot descătușat: PACE!

Mii de cartușe trasoare și rachete multicolore țeseau pe cerul Bucureștiului martir, bucuria cîmpului înflorit din scoarțe, iar reflectoarele antiaerianei îl brăzdau cu jerbe albe, nemaicăutînd siluete de bondari argintii, ci într-o explozie de joacă neîngrădită: P A C E !

*

...și a urmat apoi o dimineață senină, veselă, cu cer albastru de azur, strecurînd în suflete prospețime. Prin ramurile copacilor din Cișmigiu, păsările ciripeau cam speriate de vînzoleala soldaților adăpostiți pe sub copaci și boschete.

Soarele abia ce se urcase peste smogul orașului, cînd am fost chemați pentru ordine. Compania intra în dispozitiv de supraveghere și siguranță pe latura de nord a parcului, cu două plutoane, celelalte două, rezervă la casa lebedelor. Comandam plutonul 3 din Comp. I, avîndu-l la stînga pe sublocotenentul Speteanu Dumitru, cu plutonul al IV-lea, cu centrul la grota urșilor, am primit sector cam prin dreptul fostului liceu de fete „Carmen Sylva“, pînă la gardul dinspre clădirea Diviziei de gardă, atunci adăpostind un comandament german de transmisiuni.

După ce am instalat plutonul, mă aflam în sectorul grupei care avea în consemn intrarea dinspre Știrbei Vodă. Dinspre Calea Victoriei, mergînd pe mijlocul străzii, au apărut doi militari nemți, echipați de luptă: cască, mască, pistol mitralieră în curmeziș pe piept, cu încărcătoarele puse și cu grenade cu coada înfiptă în tureatca cizmelor. Nu-și vorbeau; doar ochii îi învîrteau în orbite. Patrulă de recunoaștere, am presupus, dar n-am avut cu cine schimba păreri; ofițerii trebuiau să fie în cadrul unităților. I-am urmărit de la distanță. Și-au continuat drumul pe Cobălcescu, spre Liceul Lazăr. Aceasta mi-a întărit bănuiala. Pe malul lacului, lîngă casa lebedelor, l-am găsit pe căpitan.

— S-ar putea să ai dreptate, locotenente, a fost de părere și căpitanul. Mă duc să raportez colonelului... Nu le putem interzice strada din proprie inițiativă... știi care ni-i consemnul. Dac-or fi ordine noi, ți le voi comunica.

Nu peste multă vreme, de undeva a zbîrnîit un motor. De sub boschete, elevii au apărut ca furnicile pe peluzele care lăsau liber cerul să se poată privi pînă în străfundul nemărginitului. Deasupra parcului, un avion s-a rotit o dată, și încă o dată, la mare înălțime, și-apoi s-a pierdut în zarea de unde venise.

Și tot din partea aceea s-au zvonit apoi iar glas de motoare... peluzele s-au umplut iar de elevi care-și dădeau capul pe spate ca să poată vedea mai bine. Cam cu nepermisă ușurință față de experiența mea, am căutat și eu un crîmpei de cer liber deasupra unei alei ca să văd limpede în strălucirea soarelui crucea alb cu negru!

Cineva perspicace a avut inspirația să strige furnicilor oarbe că deasupra capului lor, niște draci exhibau în piruete largi, valsul morții: avion inamic, adăpostit! Printre ramuri urmăream evoluția avioanelor: au descris mai întîi un cerc foarte larg, părînd că se îndepărtează, undeva, către nord, dar arcul de cerc s-a strîns repede, unul s-a înclinat elegant pe-o aripă, cerul și-a deschis dintr-o dată o mie de supape prin care aerul ținut sub presiune se descătușa cu urlete stridente, înnebunitoare, cu gemete prelungi de fiară în gheara morții, și se prăvălea ca să se prăbușească în inima Cișmigiului. Trăsnete grohăiau, pămîntul se cutremura, aerul se zbătea și se comprima, copacii se contorsionau sub forța vîrtejurilor contrare, și peste toate, urechea prindea frînturi de vaiete! Cînd credeai că pasărea apocaliptică, cu clonț de fier în șurub, se va înfige suliță în pămînt, se redresa, unduind cu zbor de rîndunică, și cu motorul ambalat, făcea loc altuia, care se înclina pe o aripă, și iadul iar urca din adîncuri pînă în înaltul cerului, și se prăvălea să prăpădească Cișmigiul. [...].

Cînd cerul și-a recăpătat liniștea și Cișmigiul a rămas numai cu gemetele muribunzilor și cu văicăreala răniților, am constatat, cu surprindere, că elevii mei s-au strîns toți în jur, speriați, muți, cu ochii căscați, și doar dacă mai respirau. I-am înțeles: băiețandrii aceștia, care în viața lor abia începută, încă nu s-au speriat de-adevăratelea, în spaima care i-a înnebunit acum, au alergat, cu instinctul puilor de cloșcă, lîngă ofițerul lor, gîndind că numai acolo li-i scăparea. Nu i-am certat că le-a fost frică, pentru că și mie mi-a fost!

A trebuit să-mi iau locul în cadrul plutonului în mare grabă, pentru că de undeva au apărut alte avioane care au luat în crucea grilei Cișmigiul.

După acest al doilea picaj, aviația germană a adoptat o tactică de terorism: pe cerul Bucureștiului evolua fără întrerupere cîte un avion, aruncînd la intervale cîte o bombă. Un avion pleca și altul venea și fiecare viza mai ales clădirile cheie: palatul regal, statul major al armatei, ministerul de război, care însă n-au fost nimerite, dar praful s-a ales de instituția cea mai nevinovată și mai pașnică: TEATRUL NAȚIONAL!

Îndată ce a trecut de amiază, cam flămînzi — setea ne-o astîmpăram cu apă de „La Buturugă“, terasa de pe lac, unde bucureștenii își desfătau, altădată, cu bere și mititei boema afișată cu vocație de trubaduri — am primit un ordin: Școala se retrage în subsolul Băncii Naționale. Cunoșteam: era locul cel mai sigur contra bombardamentelor aeriene, alături de subsolurile noii clădiri a C.F.R.-ului, ambele cu planșee sănătoase de beton armat.

Am ieșit prin Intrarea Zalomit. La trecerea din strada Brezoianu spre Domnița Anastasia, trăgîndu-ne șerpește pe sub ziduri ca să nu fim observați de avioane, ne-am încrucișat cu o grupă de civili înarmați. M-am oprit și i-am urmărit, suspectîndu-i de... dar de ce nu puteau fi suspectați? Ce m-a oprit să nu iau atitudine a fost faptul că am băgat de seamă că purtau pistoale automate aidoma cu ale armatei, și că pe mînecă aveau brasarde tricolore (sau roșii?) cu inițialele A.P. De unde-aș fi putut ști atunci că forțe însemnate populare, care erau temeiul care schimba sensul istoriei neamului românesc, erau organizate în formațiuni de „Apărare Patriotică“? Am intuit aceasta, știind, sau poate numai bănuind, că-n timpuri excepționale, se ivesc și oameni capabili de fapte excepționale. De asta mi-am văzut de treabă, lăsîndu-i pe ei să și-o facă pe a lor.

*

A doua zi, dis-de-dimineață, am fost dirijați în satul Băneasa. Îmi aduc aminte că trecînd pe la Fîntîna Miorița și Podul Constanța, în parapetul acestuia se observau urme de lupte. Să fi fost orele 8,30—9,00, cînd am primit ordin să ocupăm o bază de plecare la atac, pe liziera de nord a satului Băneasa, în dispozitivul: Compania I cu trei plutoane în linia întîia, cu dreapta sprijinită, pe Șoseaua București — Ploiești, iar Compania a V-a, la stînga.

Din orientarea inamicului, mi-am dat seama că nu prea se dispunea de suficiente date asupra forței armamentului și amplasamentului acestuia. Ordinul însă suna în termenii caracteristici, sec, și cu obiectiv clar: atacarea și cucerirea pădurii Băneasa.

Nu mai pot acum reconstitui timpul dinaintea atacului măsurat în minute mari cît veacurile, și cît anume mai era pînă la clipa din „ora H“ hotărîtă, cînd, nu departe de mine, a clănțănit o rafală, care ne-a demascat!

Experiența mea nu-mi îngăduia să ratez momentul surprinderii și, drept urmare, devansînd ora H, am comandat: „la atac, salt... înainte“!, antrenînd întregul detașament. Atacul nostru, avîntat, s-a dezvoltat în condiții optime, ca un exercițiu pe cîmpul de instrucție, cu deosebirea esențială că inamicul nu era doar „marcat“, ci aveam în față un inamic real, care de cinci ani vîntura Europa de-a lungul și de-a latul, de la Marea Mînecii și din Nordul Africii pînă la Murmansk, la Leningrad, pe Volga, și în Caucaz!

Pentru că nemții n-au mai avut răgaz să utilizeze poziția organizată dincolo de barăci, în livadă, au fost nevoiți să încerce a ajunge în pădure, unde aveau deja concentrate alte forțe. Deoarece, între livada de pruni și pădure, pe toată distanța de cîteva sute de metri era o miriște arată, singura șansă era exploatarea avantajului oferit de rambleul șoselei. Aceasta impunea însă o mișcare piezișă, care le-a fost fatală, căci nu cred că vreunul din cei care au fost surprinși la barăci au mai ajuns în pădure. Dar nici nouă nu ne-a fost ușor, căci, revenindu-și repede din uluirea primelor clipe de surprindere, au trecut la aplicarea exactă, și eficace, a combinării focului cu mișcarea, la susținerea reciprocă în cîmpul tactic, chiar dacă nu aveau șanse, aceasta evidențiindu-se prin rănirea unor elevi, precum și a comandantului plutonului unu, sublocotenentul Mărcușanu Mihail.

Mi s-a raportat că rafala de pe baza de plecare a fost de la pistolul mitralieră a comandantului unei grupe din plutonul meu, sergentul elev Amarandei Mihai, care s-a descărcat, prin accident, în genunchiul elevului, rămas pe loc, rănit. Am trimis să i se dea primul ajutor. Prim ajutor! Cine să-l dea? Detașamentul nu avea post sanitar, și nici în organizarea plutonului nu aveam un asemenea cadru.

Atacul nostru a traversat livada cu impetuozitatea și elanul vîrstei, și am pătruns în cîteva salturi pe arătură, îndreptîndu-ne cu hotărîre spre obiectiv: pădurea Băneasa, dar... în rîndurile noastre a început să se facă simțit focul de infanterie al inamicului, mai ales al unor cuiburi de armă automată, iar pierderile noastre erau mai numeroase decît salturile efectuate pe arătură. În stînga mea, încheietorul plutonului, sergentul elev Stăiculescu Gheorghe, combina bine focul cu mișcarea, dar într-o clipă fatală s-a poticnit și s-a lăsat moale într-o parte.

Către miezul nopții a sosit în sector locotenentul Tomescu A. Victor, ofițerul cu aprovizionarea, aducîndu-ne hrană caldă și apă. Fiindu-mi coleg de promoție și prieten, am discutat îndelung situația noastră reală. Am mers împreună la comandamentul detașamentului de la care a primit un raport detaliat. Închipuiască-și oricine ce grabă a fost la toate eșaloanele în noaptea aceea, dacă în zorii zilei, locotenentul Tomescu s-a prezentat din nou în sector, aducînd: doctorul școlii cu ajutoarele necesare, instalînd la o casă din sat postul de prim-ajutor, căști, lopeți Linemann, munițiuni, inclusiv grenade ofensive. Și a mai adus locotenentul Tomescu două piese de mitralieră Maxim-român, niște haramuri grele, cu un afet tripied cît o capră de tăiat lemne, din dotarea școlii. Le-am oprit eu, și le-am încadrat cu elevi din plutonul meu.

Duminică, 27 august.

Ni s-a ordonat să reluăm atacul. Am executat ordinul cu același insucces ca-n ziua precedentă, și cam cu același preț.

Pe timpul atacului am observat că din colțul gardului de la stațiunea horticolă, o armă automată inamică ne controla orice mișcare. Cu vecinul din stînga, sublocotenentul Septeanu Dumitru, am făcut un plan: am adus o mitralieră, protejată de vedere, pînă în marginea arăturii. Am trecut trăgător ajutat la aprovizionare și evacuare de sergenții elevi Boz Dumitru și Trașcă Gheorghe. Cu serii scurte, care stîrneau praful acolo unde cădeau, dirijate de Speteanu cu un binoclu, dintr-un boschet, am suprapus snopul pe țintă. Am blocat, și am descărcat banda. Din colțul gardului de la stațiunea horticolă n-a mai tras nimeni, niciodată!

Din nou conștiința îmi impune să consemnez un fapt deosebit: îndată ce atacul nostru a fost oprit, printre prunii livezii a apărut un moș cu un bețișor în mînă, însoțind două fete care duceau o brancardă, întrebînd pe linie: răniți... aveți răniți? Cine i-a trimis? Slavă neamului care are fii pe care numai conștiința lor decentă, modestă și de cea mai pură omenie, îi îndeamnă să dăruiască anonim o fărîmă din sufletul și inima lor, pentru a mîngîia, și a salva chiar viața, acolo unde abia mai pîlpîie!

Noaptea a trecut fără evenimente în sectorul nostru. Numai undeva, departe, spre Otopeni, unde se spunea că acționa o grupă de parașutiști, ardea o casă. Iar în dimineața zilei de luni 28 august, sectorul Detașamentului-școală, prea subțiat, a fost comprimat pentru a se face loc unei companii de recruți din regimentul Dorobanți nr. 6 „Mihai Viteazul“, odată cu ordinul de a relua, împreună, atacul, de data aceasta, cu o ușoară pregătire și susținere de artilerie. Atacul a progresat normal pînă cam la jumătatea distanței dintre livada de pruni și pădure, cînd, în urechi ne-a ajuns atît de cunoscutul huruit de tunet îndepărtat, înfundat, care vine... vine... vine... Avioane! Din dreapta noastră, pe cerul scăldat de un soare strălucitor, au scînteiat în înalturi libelule de argint, în formație strînsă, aruncînd, deocamdată, fîșii de beteală, care să conturbe niște eventuale radare. Apoi, glasul motoarelor s-a interferat cu un vîjîit discordant, și tot infernul s-a mutat acolo, cu explozii simultane, și totul huruia, se cutremura, se năruia: pămîntul, și aerul, și pădurea, și sufletul...

După primul val s-a așternut o liniște fierbinte și apăsătoare, și nu dispăruse din fire iadul, cînd pe cer a sclipit al doilea val, și-încă, înainte de a ști dacă mai trăim, al treilea, și-apoi urechea se ascuțea să-l prindă pe al patrulea, care însă n-a mai fost...

Cînd, pe la amiază, atacul nostru s-a terminat, cucerindu-se pădurea Băneasa, aceasta arăta, pe unele locuri, ca un teren răscolit de rîturi de brontozauri: copaci, chesoane, camioane, subzistențe, echipamente, și stîrvurile unor foști soldați dintr-o armată pîndită de destrămare și descompunere. [...]

...și-apoi ne-am regrupat și am cantonat noaptea în satul Băneasa, așteptînd ordine, care au venit abia marți 29 august, către amiază: Detașamentul-Școală se va retrage în cantonamentul, care între timp ni se fixase în niște barăci ale unui regiment de tancuri, la Popești-Leordeni.

Mi-aduc aminte ca azi: mergeam pe bulevard, spre Piața Romană, copleșit de gînduri și sentimente, în fruntea celor paisprezece elevi, cîți mai număram din cei treizeci și șase, cîți au zvîcnit în prima zi, la comanda mea: „Salt... înainte!“ Ceilalți? Zece la Ghencea militar aliniați pentru veșnicie, iar doisprezece, răniți, răspîndiți prin spitalele bucureștene.

Nu pot încheia fără a mă opri o clipă asupra răspîntiei istorice, pentru care depun mărturie, cu tot ineditul și neprevăzutul pe care, mă întreb, cîți l-or fi gîndit și l-or fi crezut posibil, doar cu cîteva zile mai înainte?

Cînd intram în Piața Romană, ne-am încrucișat cu un tanc rusesc, cu tunarul ieșit la turelă. Pe carcasă, un grup de tineri, cuprinși de febra primului entuziasm, strigau cu voci răgușite, lozinci cu conținut cu totul insolit pentru lumea noastră de pînă atunci. Un steag roșu, desfășurat, își fîlfîia faldurii peste murmurul străzii: erau mesagerii care anunțau că o lume a pierit și alta s-a născut salutată cu hurducături de tanc, zguduind casele din temelii, copacii din rădăcină, strada din caldarîm, și lumea din învechitele-i rosturi.

Adi Cristi

Pregătirea oglinzii necesară autoportretului

Hai, termină! vine pictorul
vine cu o poftă nebună de a mă învăța
așa cum numai ochiul poate învăța

mi-a promis să mă redea în cărbune
pe o pînză albă
ca bluza ta — sub care îți înalți sînii
de albă

vine pictorul cu o întreagă pădure arsă
cu un centimetru sau kilometru
sau cu o sută
sau cu cele fără de număr zerouri
de pînză albă...

liniile ce vor pleca din mine
între ochi vor încerca reîntoarcerea
căutîndu-mă

strînge toate poemele din preajma-mi
astfel lipsindu-mă de mine
nici o trădare nu mă va descrie

doar el, pictorul, să poarte vina
nașterii mele.

Privind pe o fereastră deschisă

pe unul din mine l-am prins
cu mîna pe inimă
ascunzîndu-mi-o în cele mai reci unghere

cîinele meu nici nu a lătrat
cîinele meu
ne mai auzindu-mi bătăile inimii
ne întors mă credea

l-am prins cu mîna pe inimă
pe cel desemnat a învinge moartea
l-am prins cu mîna pe inimă
pe cel cumpărat de brațele ei

„respiră! Respiră adînc și spune 33
și spune ce-ți mai face iubita
dacă nu ea este aceea
pentru care cîinele tău a uitat
să mai latre?“

Prin mîini trecîndu-mi părul tău

pe locul acesta de casă
nimic nu mai rezista în zidire
„căutați-l pe Manole“ — ziceau unii
alții tăceau — neștiindu-l
iar ceilalți cu femeile ascunse
încercau să dispară
ca o pată de sînge ce nu se mai șterge
„Căutați-l!“ — striga
locul peste care se prăbușise Manole

iar ghidul în cele din urmă
ne-a interzis categoric o nouă escală.

Ușor, cu mîna întinsă spre cer

te-am oprit în momentul în care
ți-ai început alergarea...
părul tău înălțat te chema înspre el
așa cum pămîntul ți se retrăgea
din adîncitura tălpilor...
— Incotro! Incotro!
„Inspre ploaie...“ ai fi dorit să-mi răspunzi
înspre inima norilor visul tău căuta
înspre tot ceea ce nu suportă gravitația...

— Așteaptă! Așteaptă! Ți-am cumpărat
o rochie croită din îmbrățișări
să nu te amestece ploaia
să nu te cuprindă dorul pămîntului.

te-am oprit în momentul în care
ți-ai început alergarea...
sau
cine-ar putea să îmi spună
că totuși oprisem doar ploaia?

Urme pe zăpadă

Un om care mă distrează

Ce mai faci, omule! mă oprește el, luîndu-mă de braț și zîmbindu-mi ca de obicei, cu un fel de oboseală, de lehamite, ca și cum ar fi copleșit de cine știe ce sarcini și neliniști deosebite, cărora numai ființa sa le-ar mai putea ține piept, și, bineînțeles cu ironia lui acră, pe care de fiecare dată încearcă să și-o mascheze prin gesturi degajate și mai ales printr-un anume mod de a-și rosti frazele, devenite de mult niște automatisme, presărate cu mici glume, glumițe, cum el însuși le numește. Ce mai faci, unde naiba te tot retragi tu, de nu mai poți fi văzut cu săptămînile? Ar fi inutil să-i aduc aminte că numai în săptămîna asta l-am salutat din mers de cîteva ori, iuțind pasul să mă îndepărtez cît mai repede de el, sau să-i mai spun că banala lui întrebare este una dintre cele mai grele, că, pe măsura trecerii timpului, răspunsul, pentru mine, devine tot mai dificil de dat. Ca deobicei, aș risca să aud tot felul de ironii răutăcioase și să nu mă mai scap de el. Ridic din umeri, zîmbesc și eu, zicînd: Ce să fac? Bine..., și încerc să-mi caut de drum. Dar el m-a și prins de braț, îi simt degetele, mai sus de cotul stîng, strîngîndu-mă încet și cu un aer de protector mă îndeamnă să-mi mai permit și eu clipe de răgaz, de respiro, cum spune acum rîzînd, că doar o singură viață avem, ce naiba, numai muncă, muncă?... Nu știu de ce nu-i pot întoarce spatele și mă las condus de el, care nu mai contenește să-mi vorbească despre proiectele lui, a căror împliniri vor fi formidabile care îi va pune pe toți dușmanii săi cu botul pe labe, ca pe niște cățelandri inutili și stupizi... După vreo sută de metri, aproape că mă împinge pe ușa unui restaurant, să bem și noi ceva, că doar nu ne întîlnim chiar în fiecare zi, cum, nu-i așa, ar fi normal, că el simte, că a simțit întotdeauna că noi doi avem ceva comun, în sfîrșit, că putem comunica perfect pe aceeași lungime de undă, hă, hă, hă... Rîde, încet, gros, și mă apasă cu mîinile pe umeri, să-mi ocup locul pe scaun, face semn chelnerului și după aceea se așează și el, aprinzîndu-și țigara și întinzînd o mînă spre mine: Ai citit noua carte a lui?... Face o pauză, cu fața îngrețoșată, ca apoi să rostească numele autorului respectiv. Nu apuc să-i răspund, fiindcă gura lui începe să arunce tot felul de invective la adresa autorului și a noii sale cărți. După el, acesta n-ar fi decît un impostor, un tip lipsit total de har, care nici nu știe să facă o fază frumoasă sau să-și ducă un gînd pînă la capăt. Și ce gînduri, domnule? ha, ha... Ce fel de gînduri? De doi bani... Nu-i chiar așa, zic și încerc să argumentez că succesul autorului în discuție este evident, dar el parcă nici nu m-ar auzi, continuă să peroreze veninos, trece repede de la carte la omul care a scris-o, care n-ar fi decît un imbecil pus pe căpătuială. Soarbe coniacul din pahar, mai cere altul și continuă să vorbească. Cînd se oprește, oarecum derutat de tăcerea mea, îi spun că orice se poate aranja, dar ca cititorii să-ți aștepte cu nerăbdare apariția cărților și respectivele cărți să le și mai placă, nu... Cititorii! izbucnește el disprețuitor. Cine sînt ăștia? Și se îneacă în fumul țigării, tușește, calmul său degajat de pînă acum dispare, o neliniște răutăcioasă pune treptat stăpînire pe el. Nu numai autorul în discuție este un imbecil, ci și alții asemenea lui, dacă nu chiar toți sînt la fel. Rîsul lui este acum forțat, tăcerea și calmul meu îl irită, dar continuă să arunce cuvinte: cine cu cine au pus la cale nu știu ce, cutare are o amantă, manuscrisele lui x, pe care le-a văzut — se jură pe sănătatea lui — colcăie de greșeli gramaticale, poeta cutărică este o gîsculiță, criticul cutărel un cretin... Pentru fiecare are cîte o etichetă de acest fel, pe care o lipește fără nici o sfială pe fruntea omului în discuție... Nu-l mai ascult. În sinea mea nici nu mai sînt revoltat în fața unei asemenea răutăți. Pur și simplu personajul din fața mea mă distrează, spectacolul pe care mi-l dă este jalnic, dar, totuși, are în el ceva haz. Mă agăț de hazul acesta și continui să-l ascult. Sigur, ar trebui să-mi fie milă de acest neputincios care nu-i în stare decît să împroaște pe cei din jur cu veninul său, dar nu mă încearcă nici o urmă de milă. Mă distrez, răutatea lui, așa cum îi iese din gură, nu are numai hazul pomenit ci o oarecare consistență artistică. Și-i spun asta, exprimîndu-mi părerea de rău că nu încearcă să pună pe hîrtie ceea ce îi iese din gură în astfel de împrejurări. Mă privește cu ochii lui de felină și zîmbetul nu-i mai este obosit ca la început. N-am timp acum, îmi răspunde el și adaugă repede: Dar va veni vremea să le arăt tuturor de ce sînt în stare. Nu mă grăbesc, asta nu se face cu grabă, așa, oricum, trebuie să existe o anume așezare, o temelie solidă, ca abia apoi să... Am mai auzit și altădată această teorie a sa. Acum îi zic: Dar n-ai observat că ți-s tîmplele albe? A înțeles ce-am vrut să spun. Spre surprinderea mea nu se enervează ci, dimpotrivă, se liniștește, devine din nou calm, degajat și îmi spune cu obișnuitul lui zîmbet obosit, de lehamite: Mai am încă timp, bătrîne. Mama a împlinit șaptezeci și cinci de ani, iar tata optzeci. Avem gene cu bătaie lungă, ha, ha... Acum, poate, chiar este obosit, toată forfecarea colegilor săi a cerut un oarecare efort. Ochii lui de felină mă privesc cu un fel de fixitate, ca și cum ar fi încremenit în deschizătura pleoapelor umflate: Totuși, tu ce mai faci? N-am aflat nimic... Mă trezesc ridicînd din umeri și spunînd: Fac așa cum știi, bine. Rîde și adaugă: Puțini se pot lăuda că fac bine. Și tace apoi. Tace și continuă să mă privească de parcă m-ar pipăi, ca și cum mi-ar căuta o eventuală fisură, o urmă pe fața mea, de la care să pornească la ciudata lui cercetare. Simt că distracția mea se termină și fac semn chelnerului. Plătesc și mă ridic de la masă. Se ridică și el, urmîndu-mă. Nu-mi mulțumește că am plătit coniacul, fața lui îmi arată ceva de parcă i-am fost dator cu asta. Și încă îi sînt.

Afară, în stradă, ne întîlnim cu înserarea. Caut să scap de el cît mai repede. Îl întreb încotro merge, ca eu să apuc în sens contrar. Nu-mi răspunde, și, agasat, îi spun la revedere. Mă prinde iar de braț, întrebîndu-mă: Nu cumva ești și tu ca ceilalți? Îi răspund prompt: Ai ghicit, sînt exact ca toți ceilalți. Nu știu ce vede el pe fața mea, de ce se strîmbă iar îngrețoșat. Mă grăbesc să-i spun că ziua care moare acum pe stradă ne mai scurtează din viață. Aiurea, îmi zice el, gînduri de doi bani. Și se desparte brusc de mine, bombănind probabil despre gîndurile mele. Rămas singur, imaginea lui începe să mă distreze din nou...

Corneliu ȘTEFANACHE

Virginia Burduja

Memoriu sau Noaptea „La mielul vesel"

Tovarăşe decan, Subsemnata Ana Maria Vlădescu, domicilată în Calea Cringași, nr. 191, fiică a lui Gheorghe Vlădescu (decedat) și a Elvirei Vlădescu (casnică), cu respect vă aduc la cunoștință faptele de mai jos, ele susținîndu-mi justețea cererii mele, de a participa la concursul de admitere din acest an, la Facultatea de drept. Opoziția comisiei se bazează pe apartenența de clasă a părinților mei, foști proprietari ai bodegii „La mielul vesel", din Calea Crîngași, nr. 191, București, devenită acum depozit de ambalaje, mic-burghezi numiți și exploatatori, ajutați fiind în munca lor de un nepot al mamei, astăzi primar în Tîrgu Cărbunești, Gorj: Marin Pandele, utecist din 1939, octombrie. (Ploua, ploua, necontenit, geamurile se aburiseră și din Marin, așa cum rămăsese înfipt lîngă mașina de gătit, curgeau șuvițe de umezeală. Prima palmă repezită de tata în obrazu-i albăstrit de frig, însoțită de „Vrei să ne nenorocești? Politică îți trebuie ție, nepriceputule? De asta mi te-a trimis taică-tu pe cap? Să te scot din labele polițiștilor? Neisprăvitule, nenorocitule, mai na ca să-ți vină mintea la cap odată", l-a împins peste scaunul unde dormimita motanul Sile, iar a doua l-a lungit pe podea. După o vreme, tata s-a întors în bucătărie cu brațele pline de hîrtii, ziare, cărți, broșuri, caiete acoperite cu scrisul mărunt al vărului meu. Ardeau repede, flăcările au înveselit bucătăria și motanul și-a reluat locul...). Nu este adevărat că Marin a fost exploatat, nu ar fi admis el să fie supus unui tratament deosebit față de ceilalți ai casei. Orice nou venit îl considera fiul mai mare al patronului, adică al tatei. Îl ajuta și la căratul lăzilor cu sifoane, și la spălatul butoaielor, și la țesălatul cailor. Lua masa întotdeauna odată cu mine și cu maia, iar ziua de luni o avea liberă în întregime. (Ieșea la plimbare cu un costum gri vara, cu altul maro închis, toamna și iarna. Sile își oglindea mustățile în boturile pătrate ale pantofilor lui, lustruiți cîte un sfert de oră. Se tot învîrtea în jurul lui mieunînd, măturînd praful din prag cu coada înfoiată. Nu se oprea decît după ce închidea Marin poarta cu „Să fiți cuminți, să n-o mai supărați pe Coana mare. Astăzi are treabă multă." Se întorcea tîrziu, cu bomboane de la Capșa, ne spunea trăgînd de un colț al plapumei. Din a-a-a-ul admirativ al tatei înțelegeam că misteriosul Capșa e ceva foarte important și bomboanele deveneau cu mult mai gustoase. Le împărțeam cu Nina pe zile, pînă la următoarea liberă a lui Marin. Într-o seară însă nu am mai ronțănit bomboane de la Capșa. L-am descoperit pe Marin a doua zi, pe la amiază, cu fruntea bandajată, avea fața umflată, parcă era mingea de cîrpe a lui Mimi, băiatul proprietăresei. Ne-am retras speriate din ușă, atunci el a vorbit și l-am recunoscut. Nenea Petreanu, felcerul, tocmai își pregătea seringa, ne-a oprit înaintarea: „Plecați odată de-aici ,la joacă, hai, afară cu voi". Și ce povești frumoase ne spunea de obicei! Cîte intrigi nu am țesut atunci în jurul ciudatei întîmplări! Peste un timp, Marin a lipsit cîteva luni. Tata îi invita des pe avocatul Ianculi, bunicul lui Mimi, întîrziau amîndoi în fața unui pahar. „Prună curată, dom'Ianculi, pe onoarea mea". Pînă la dispariția lui Marin, Ianculeștii nu fuseseră decît „Înfumurații ăștia, parveniți, îmbogățiți peste noapte", „Niște fuduli, ia să nu vă mai jucați cu Mimi al lor", așa că dam tîrcoale măsuței rotunde de sub oglinda cu ramă groasă din frunze de ghips aurit, din salon, unde obișnuiau acum să se așeze cei doi. Tata vorbea, Ianculi nota cîte ceva într-un carnet, numele lui Marin revenea mereu... Cînd au început să se innegrească dudele a venit. A deschis poarta cu mîna dreaptă la care îi mai rămăseseră întregi doar arătătorul și palicarul, maia, Coana mare adică, și-a acoperit speriată gura, lacrimi i-au tivit ochii lăptoși. „Ce ți-au făcut, Marine maică! Cînd te-or vedea ai tăi...". „Lasă, Coană mare, lucrul rău nu piere, nu-mi ziceai dumneata așa?" „Te punem noi pe picioare. Într-o săptămînă te înzdrăvenesc eu. Numai astîmpără-te, nu te mai duce pe drumuri rele... Da, da, băiete, te înzdrăvenesc eu, avem și urzici...". Pare-se că nu s-a astîmpărat, mergea pe aceleași drumuri, în ziua liberă se întorcea la fel de tîrziu, uneori lipsea zile, nopți întregi, tata mai țipa la el, dar așa, să-și facă datoria, Coana mare la fel, el rîdea...). Admit, teoretic părinții mei au făcut parte din mica burghezie. Dar prin faptele lor s-au dovedit a fi simpatizanți ai democrației, dușmani ai opresorului neamț, împotriva căruia, în clipa hotărîtoare, au acționat fără milă. (Blîndul Helmuth... Bineînțeles că blond, bineînțeles că rotofei, cu ochi de un albastru la fel de decolorat ca al pernei de pe capra trăsurii. Se luminau în zîmbet cînd se împiedica de noi, copiii. Mînca la prînz ori seara la cîrciuma noastră. Într-o zi aduse Ninei o păpușă. Enormă. Înaltă de vreun metru, perucă de păr natural, bucle cînepii, unghii ojate, pantofiori de lac... Elegantă ca într-o dimineață de paști... „Fraulein Nina, papușa papușa, placi?" o întrebă. După ce i-a fixat cele două mingi roșii lățite în rotundul obrazului transpirat, Nina i-a întors spatele. În pătratul de lumină al ușii de la intrare îi zărise pe Mimi și pe Mariana, frunțile le străluceau în soare, aveau frunze, ghirlande de frunze prinse în jurul mijlocului gol. Se jucau de-a paparudele... Se uitau cînd la Helmuth, cînd la păpușă, neîndrăznind să se apropie. Nici nu au observat impolitețea sorei mele mai mari, numai mama a oftat și i-a tras o palmă, strigîndu-i să iasă afară, să n-o mai vadă. S-a întors spre Helmuth cu un torent de vorbe, sporovăială de cartier, cine a mai născut, care dud s-a uscat, nu se mai găsește cafea nici la negru, pe madam Vasilescu iar a părăsit-o angrosistul ei... Neamțul se amuza. Uita. Ai lui erau deocamdată sănătoși, trăiau... În seara aceea, Marin i-a pregătit o băutură specială. „Gut, gut plescăi încîntat. Ce-i la voi asta?" „Sărbătoare"... a surîs neliniștit mama, culegînd firimituri de pe fața de masă cu cercuri mari, galbene și verzi. Helmuth se aplecă mulțumit de răspuns deasupra patricianului aburind. Își tăie o bucată, înfipse furculița în tocătura încă sîngerîndă, o duse spre gură. O lăsă în farfurie, Nina tocmai se hotărîse să-i escaladeze genunchii. Îi scotoci buzunarele de la piept, de unde apăreau ciocolatele crocant-amărui. „Dă-te jos, dragă!" răsună, la fel de fals ca de obicei, dojana mamei. Nina s-a ascuns după tejghea, unde am urmat-o. Era gustoasă ciocolata, mai gustoasă decît bomboanele de la Capșa... Marin îi mai aduse un pahar lui Helmuth, plin ochi cu amestecul acela ciudat... „De la jupînu'" căuta să-i domolească mirarea neamțului. „În sănătatea lui să-l beți. Herr Helmuth, să trăiți!". Înclinînd capul, acesta duse paharul în dreptul buzelor groase, unsuroase, semănau cu lipitorile din borcanul Coanei Mari, dar se opri, se încruntă: „Gut, gut, să bem. Si Madam". Îi întinse mamei paharul. Cu o mișcare ferită, mama îl luă, își înmuie vîrful limbii în lichidul gălbui, se scutură înfiorată. Neamțul hohoti, mama se uită la Marin, el ștergea tejgheaua fără nici un rost cu șervetul lui alb. O mai ștersese de două ori în seara aceea. Dispăru prin perdeaua din mărgele colorate, „ca la italieni", în salonul cu oglindă. Mă uitam la Helmuth. Nu îndrăzneam să mă cațăr pe genunchii lui uriași, acoperiți de stofa strălucitor întinsă, să văd și eu fotografiile pe care i le arăta mamei. Îmi plăceau buclele de sinziană ale fetei mai mici, și funda de la gulerul dantelat al băiatului cu față de portocală. „Frumoși copii aveți, Herr Helmuth! Și soția la fel...". Lacrimi, lacrimi adevărate răsăriră în ochii decolorați. Împinse farfuria la marginea mesei, dacă nu ar fi prins-o mama s-ar fi răsturnat. Niciodată nu-l mai văzusem astfel... „Nu aveți un radio, un patefon?... Un vals..." „Ba da, în salon. Nu trebuie să vă sculați, se aude și de aici". Muzica plezni liniștea scămoasă revărsată din ciudatul amestec turnat în paharul lui Helmuth... „Nu închideți aparatul de radio! Nu închideți aparatul de radio! Un comunicat important pentru țară...". Mirarea mamei răbufni, ca în ziua în care bunicul, paralizat de zece ani, a murit în scaunul său pe rotile bînd un ultim pahar de șampanie. Se uită la Helmuth. Mă uit și eu. Nu se schimbase, din ochii decolorați încă mai curgea cîte o lacrimă, urmîndu-și drumul pe vestonul bine periat. Mai bine dușman, mă surprind gîndind, nu mi-a plăcut niciodată, dar ciocolata era bună... Și păpușa... Trei ciocănituri distincte răsunară în oblonul metalic al ușii. „Cine, la ora asta?" articulă greoi neamțul. „Vîntul, vîntul bate și izbește pietricele de pe stradă în oblon". O crede pe mama, niciodată nu minte, el știa asta. Ciocăniturile se repetară. Mama deschise ușa pe care scria cu vopsea albă, roșie, albastră „Servim fripturi calde, mititei, patricieni, pastramă de oaie, bere și vin, ca la mama acasă". Din negrul nopții se desprinse o siluetă alungită: „Marine! Coană Elviro, unde este Marin?" Neamțul se ridică, se clătină, se uită la pușca celui care intrase. Pe undeva prin casă se izbi o ușă. Marin apăru dintre mărgele „ca la italieni", din doi pași e lîngă mama și necunoscutul cu pușcă. „Noi trebuie să plecăm, tanti. Închide-ți-l pe ăsta în pivniță pînă mă întorc. E destul de beat, nu știe ce se întîmplă". „Stai, stai, românaș spurcat la tine. Prizonier? Eu prizonier?" Helmuth se clătină cu revolverul întins spre ei. Privesc prin pătratul tăiat de Mimi în lemnul tejghelii. Rochia mi se lipește de trup, șuvițe lichide îmi alunecă pe nas, pe bărbie, adunîndu-se lipicioase în șănțulețul din mijlocul spatelui, simt părul năclăit, lipit de frunte, de ceafă, la fel de udă ca tot restul corpului. Stau ghemuită, ar trebui să-mi înțepenească tălpile, genunchii, de cîte ori ne ascundem aici pățesc la fel, acum nu, tot trupul mi s-a transformat în ochi, deschiși larg sub lianele umede ale spaimei uriașe ce m-a înlănțuit. Dacă nu ar fi ea, frica, ar rămîne numai senzația nesuferită a dușului cald de la baia comunală, goliciunile diforme ascunse în ceața fierbinte a aburului din sala pietrelor. Mi-e greață, mi-e frică de ele, de pieile atîrnînde, de sînii aruncați saci peste burțile pere, de picioarele prea subțiri, prea groase, de vorbele, de rîsetele nerușinate... Îmi șterg cu poala rochiei, a mai rămas un colț uscat, fruntea și ochii. Să văd ce se întîmplă. Albită de spaimă, mama a înțepenit pe marginea chepengului. Un pocnet scurt, asurzitor. Neamțul îngenunchează la picioarele mamei, scenă absurdă cu prinț în fața cenușăresei. Se rostogolește, face o tumbă cam desucheată, își lungește nepăsător uniforma lui fără nici o seamă pe podeaua înnegrită lucios de straturi succesive de bradolină. „Nu trebuia...". „Nu avem timp, haideți odată!" Vocea tăioasă de afară reînsuflețește stop-cadrul. Marin ridică revolverul neamțului, îl strecoară în buzunarul lui, mama își frînge mîinile, mișcîndu-se, în sfîrșit de pe marginea chepengului. „Ce mă fac? Ce ne facem acum? Ce-ai făcut, Marine?" Nu o mai aud. Vocea tăioasă îi zorește, Marin și umbra cu pușcă se pierd în noaptea de august. Plîng. Privirea mi s-a lipit de trupul neamțului întins cu uniforma lui fără nici o seamă pe podeaua unsă cu bradolină, urmărește musca bîzîind nestingherită pe fața de clovn a lui Helmuth. Plîng, plîng, mîinile mamei mă cuprind mă ridică... nu mai știu...).

Martorii Marin Pandele, domiciliat în Tîrgu Cărbunești, Gorj, și Petre Petreanu, domiciliat în București, Strada Turnu Roșu nr. 41, pot confirma atitudinea justă a părinților mei față de neamțul împușcat „La mielul vesel" de către un membru al gărzilor patriotice în noaptea de 23 August, 1944.

Cu încredere în cumpănita și dreapta judecare a faptelor, aștept răspunsul la adresa mai sus menționată, pentru a mă prezenta la concursul de admitere din acest an. Data: 10 ianuarie 1953. Semnat: Ana Maria Vlădescu.

Vocile inimii

Neuitatul decembrie

Pămînt însîngerat,
pămînt din plîns,
frumos pămînt — Transilvanie,
lîngă trupul țării mume
între ștreang și roată ai stat
pururi neînvins.
Și nu aveai decît
un singur dor pe lume,
dor ascuns în inimi adînc
să nu-l atingă glonț ori lanț,
nici ale temniței intemperii —
DOR să te unești cu Țara
sub norii încă plini de pulbere,
și pentru asta ai mutat Carpații
în acel neuitat decembrie,
eroic făcîndu-ți drum spre Dunăre.

Roată pe cer

Peregrinînd prin Alba Iulia
am văzut o roată pe cer,
adumbrind stele, una cîte una,
iar sufletul mi s-a făcut de ger
că nu era alta decît roata care —
în acele zile de jale
a cernit mîndra Transilvanie,
a frînt oasele românului Horea.
Și n-a fost închipuire, mister,
am văzut o roată sîngerie pe cer!

Ultima rostire

„Eu mor pentru nație!"
Sînt ultimele cuvinte
ale eroului Horea...
Vîntul de atunci le repetă,
le tot repetă, așezîndu-ne
pe temelii de oase, istoria.

Imagine

Privesc
de pe dealul
Feleacului
peste
Cîmpia Turzii
apusul de soare
umbre lungi lăsînd,
rîuri roșii —
dureroasa imagine
a decapitării
Viteazului,
imaginea jertfelor
pentru rotunjirea
hotarelor
sufletului nostru.

Umbra lui Horea

Mereu în neastîmpăr umbra din Albac
tot umblă printre arbori ciungi
cutreierînd Apusenii, și ziua și pe lună,
cu ochi îndurerați —
dac azvîrlit de Zalmoxe-n furtună...

„Valah nesupus, înrădăcinată nație!"
Mormăiau stăpînii de la Napoca
pînă la Viena și Pesta...
Apoi i-au urzit o groaznică moarte,
să-nspăimînte tot neamul acesta.
Dar roata care-a sfărmat os cu os
trupul viu al lui Horea,
ne-a trezit mintea, ne-a luminat istoria.

Radu FELECAN

Istoria

Istoria —
Un zimbru albit
De vîrsta din noi.
Marginile țării mele
Sînt acolo
Pînă unde-mi ajunge dorul;
Spunea un Geto-Dac
Născîndu-se.

Întrupat cu sarea pămîntului

Intrupat cu sarea pămîntului,
Vin din adîncurile Oltului
Cu duhul sevelor pe buze.
Sînt în fruntea
Unei armate de rădăcini —
Ritual îndîrjit;

Crezul meu
E Miorița...
Și mă înalț.

Ars poetica

Geto-Dacia,
E slava cîntecului meu.
Bucuria mea statornică.
În fiecare bob de cenușă
Există o frunză gîndind;

Sînt rouă pe firul de iarbă,
Sînt piatră de drum,
Și prima specie de pasăre
Care a învățat să scrie.

Itinerar mioritic

Călătorind, —
Inima mea
Horă de sînge se face!...
Grai strămoșesc;
O casă imensă
Pentru toți Românii...
Sărbătoarea luminilor —
Fără sfîrșit.

Nicolae SINEȘTI

dialogul artelor

Nașterea școlii românești de sculptură

Dumitru Tronescu, unul din primii reprezentanți ai Școlii românești de sculptură

Trebuie spus de la bun început că tradiția impusă de sculptura medievală românească nu conduce direct, din punct de vedere stilistic, la statuar — așa cum îl definește teoria modernă a artei. Fie că ne referim la perioada și arealul influenței bizantine, fie că ne fixăm ca timp și spațiu în sculptura cu destinație utilitară din zonele carpatice, în care se putea produce o intruziune a goticului prin aducerea de meșteri sau de produse ale unor ateliere ale meșterilor și sculptorilor transilvăneni, în ansamblurile arhitectonice medievale românești nu există antecedente de figurare antropomorfă și, cu atît mai puțin, **statuarul** ca manieră de reprezentare a unor artiști de formație autohtonă.

Dacă ar fi să ne referim la preluarea cu precădere a tradiției bizantine în acest sens, am putea spune că ea a determinat prin spiritul impus o repudiere de cel puțin patru secole a antropomorfismului sculptural.

Sculptorii bizantini preferau motivele florale și animaliere de influență orientală, îndeosebi în sculptura aplicată, decorativă. Pictura și mozaicul monopolizează marile teme, tradiționale, antropomorfe și religioase, limitînd domeniul sculpturii la decorativ. Explicația o descifrăm nu dintr-un singur palier al culturii bizantine (și prin extensie al culturilor de influență bizantină), ci prin complexul istoric, de tradiție și mentalitate al Bizanțului. În imediata vecinătate a Orientului, căruia i-a preluat marile tradiții, ea însăși orientalizîndu-se treptat, arta bizantină va prelua prin filiera sa orientală rezerva față de chipul uman cioplit.

Istoricește, această situație culturală se explică și prin neîncrederea, apoi disprețul față de arta sculpturală elină. Impasul pe care-l traversează sculptura la apogeul culturii bizantine este atît de profund, încît genul își pierde autonomia, iar tehnicește copie maniera de reprezentare și structura mozaicului. Nu întîmplător sculptura se dezvoltă cu deosebire în centrele provinciale ale Bizanțului : Egipt, Armenia, Georgia, centrele imperiale provinciale din Grecia, Constantinopol, Italia tradiționalistă și conservatoare refuzînd dezvoltarea sculpturii.

O cultură precum cea bizantină, în care influențele se topesc într-o sinteză reprezentativă a civilizației europene a evului de mijloc, o societate eterogenă tutelată din perspectiva gustului artistic și mentalităților de aristocrație, preferă artele somptuoare, spre exemplu, sculpturii. Preluînd tradițiile unui Bizanț crepuscular, activ încă, expansiv în sens cultural, dar mai puțin creativ, mediul românesc va adapta motivele bizantine condițiilor locale. Se va realiza o sinteză originală și profundă. O sculptură decorativă de sorginte populară, în special în lemn, avea să se dezvolte plenar în țările române.

Pentru mai deplina lămurire, se cuvine să facem o paralelă între evoluția picturii și cea a sculpturii românești medievale.

Dacă bidimensionalitatea reprezentării picturale (ne referim îndeosebi la pictura murală), a permis figurarea antropomorfă pe un summum al unor valori social-istorice diferite cert pentru arealul românesc, putîndu-se stabili corespondențe între acestea și opera literară a vremii, sculptura și-a dezvoltat mai mult valențele decorative, cu utilitate mai curînd de organizare în tridimensional a unui spațiu arhitectonic dat (mobilier, obiecte de uz curent sau cult), decît funcțiile de reprezentare. **Astfel, în cultura românească a evului de mijloc, ca și în alte culturi sud-dunărene de influență bizantină, pictura și sculptura au avut evoluții diferite, dictate de optica diferită asupra funcțiilor lor.**

Picturii i se recunoaște prin chiar limitele canonului iconografic, rolul de enumerare și numire (deci aptitudinea cantitativă și calitativă a raportării), capacitatea de asimilare a elementelor de simbolizare, sugestie și, deci, influențare.

De la portretizarea cu rost exemplar din panourile votive și pînă la vastele compoziții ale frescelor din nordul Moldovei, în care se sesizează apartenența socială și etnică prin sugerarea tipologiilor stărilor și chiar unor atitudini caracteristice, picturii i s-a recunoscut importanța socială. Pictura s-a impus prin antropomorfie, interpretată din punctul de vedere al numărului și al dimensiunii, drept emblemă a unei ierarhii sociale și a unei anume evoluții istorice. Pentru perioada citată (sec. XIV—XVIII), o interpretare chiar exhaustivă a picturii, a reprezentării bidimensionale în genere, conduce la ideea picturii medievale românești ca **regulator social.** Spiritului cronicăresc al picturii îi corespunde în sculptura românească, în limitele unei decorații geometrice **aparent** comune țărilor balcanice, un statut de organizator de spațiu, sculptura vădindu-se deținătoarea unei autonomii a cărei corespondență se poate găsi doar în arta modernă.

În aparenta liniaritate a evoluției sculpturale intră, așadar, mai mulți parametri expresivi : forma în tridimensional, lumina, ritmul.

Aceștia sînt, firește, parametrii clasici de interpretare a sculpturii (în accepția curentă), dar în anumite condiții.

Sculptura medievală românească (asemenea celorlalte sculpturi medievale din zona balcanică) era destinată a organiza spațiul, de a-l acorda cu timpul prin intermediul volumelor, prin evoluția acestora în ciclul luminii diurne ; mai exact, autonomia materialului (piatra lemnul) presupune aptitudinea acestuia de a organiza și impune un spațiu arhitectonic dat, de a-l refuncționaliza, de a-l acorda unor necesități umane, altele decît cele ale delimitării artificiale a unui spațiu.

Însăși geneza operei sculpturale decorative, sugerată de la bun început de opțiunea pentru o tehnică sau alta (motiv central săpat, motiv cu șanț în V) presupune o determinare filozofică a demersului, o apropiere de viața intimă a materialului. Eterna dihotomie a plinului și golului, a primogeniturii unuia dintre aceștia, se relevă din interpretarea acestor două tehnici. Ca atare, indiferent de caracterul ornamentației (geometric sau figurativ — preponderent ca sugestie zoomorfă sau lucrare decorativă a unor motive vegetale), sinteza generatoare a actului artistic se situa în zona unei abstracții ce presupune gîndirea universului prin **termenii evoluției formale.** Se presupunea, deci, o anume cosmogonie prin interpretarea datelor evoluției volumelor în lumină.

Ritmul constituie elementul de comunicare directă, mai lizibil în panourile separate cu motive fragmentate, decît în ornamentele cu linii în duct continuu. Acest lucru era cu atît mai ușor realizabil, cu cît stilizarea motivului permitea o subordonare mai liberă a acestuia necesităților evoluției temporale a formei expresive.

Destinația diferențiată a obiectului sculptat este cea care a generat selecția materialelor uzitate, materiale cu posibilități diferite de prelucrare, cît și dimensiunile ; sculptura se menține în majoritatea cazurilor la suprafața obiectului, neatingîndu-i identitatea. Dar mai ales, diferita amplasare a panoului sculptat — orizontală sau verticală —, este cea care a generat o modificare de viziune. Aperspectivală și abstractă inițial, sculptura basorelief a înregistrat prin virtualele-i calități narative, o primă intruziune a socialului, fapt care i-a influențat și modificat tehnicile tradiționale.

Pe această linie, acceptarea împărțirii pe genuri după posibilitatea reprezentării sociale va îngădui acceptarea, asimilarea în final, a unor experiențe sculpturale străine de tradiție (vezi rondbosul antropomorfic gotic și antropocentria renascentistă de exacerbare a volumelor și de accidentare a suprafeței). În timp, această apropiere s-a dovedit posibilă nu doar prin abordarea livrescă de către cărturari a experienței artistice a Apusului, ci și prin găsirea sorgintei comune a expresivităților pentru un anumit gen artistic. În acest sens, au existat antecedente, chiar dacă singulare (vezi mormîntul comitelui Laurențiu de la Cîmpulung, portretul sculptural de la Sucevița, încercările sculpturale ale stolnicului M. Cantacuzino, elementele antropomorfe decorative de la Stavropoleos). În cazul lor, se poate explica singularitatea prin apartenența beneficiarului sau a realizatorului, unui anume tip de cultură necaracteristic pentru perioada respectivă, zonei românești de cultură. Fapt este că aceasta a permis includerea unor asemenea elemente de excepție într-un ansamblu coerent, și aceste exemple disparate vor servi ulterior în motivație, drept precedente de acceptare a unor elemente respinse de tradiția ortodoxă.

Nu doar interdicția religioasă împotriva idolatriei a întîrziat geneza statuarului la noi, ci însăși optica (abstracție făcînd de produsele artizanale din ceramică și lemn, de mici dimensiuni, și în majoritate cu funcție utilitară) : elementelor arhetipale din folclorul nostru plastic le corespundeau în sculptura decorativă registre de semne de ușoară lizibilitate prin uz curent.

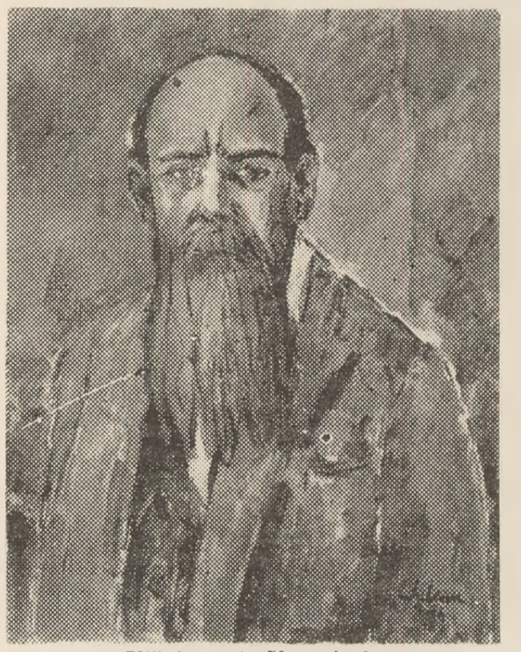
Diminuarea influenței bizantine în secolele următoare, conjunctura istorică nouă, propensia către statele apusene ca spre niște virtuali aliați în lupta antiotomană, sînt tot atîtea motive în favoarea și pentru sculptorii „culți“ de a asimila, chiar cu întîrziere, lecția sculpturală a Renașterii și mai cu seamă a barocului. La aceasta a contribuit și mai larga circulație de valori ce a determinat unele schimbări de optică tradiționalistă. Simptomul de bază al acestei schimbări de optică îl constituie, fără îndoială, accederea la unele valori ale civilizației europene, fapt ce constituie un simbol al eliberării individuale și ulterior al emancipării colective. Să adăugăm acestor elemente de dinamică culturală și extinderea și emanciparea economică, dar și nevoia latinului, extrovertirea sa care îl face dornic de afirmare publică. Îndepărtarea izului cronicăresc, socotit drept caduc și nevoia de recunoaștere, la timpul prezent, a artistului ca individ și ca apartenență la o națiune, determină o modificare a viziunii artiștilor asupra mersului istoriei și o reprezentare a acesteia mai ales prin mnemotehnica evenimentului. Ca atare, prin datele conjuncturale ale genezei sale sculptura modernă românească se revendică drept o școală artistică națională, aptă de o evoluție diferențiată stilistic și apărînd în timp ca o rezultantă a acelui nisus formativus invocat cu justificare de Blaga.

Steliana-Delia BEIU

Între național și universal

Miraculoase punți de legătură între popoarele lumii, schimburile culturale apropie meridianele, mai ales pe cele înfrățite prin afinități de limbă și temperament. Aceste dialoguri constituie tot atîtea prilejuri de satisfacții. Tot mai frecventă, mai ales în ultima vreme, prezența românească pe toate coordonatele lumii indică un prestigiu crescînd în cadrul unui fertil și susținut dialog de idei.

Recent, într-o serie de ample manifestări culturale prilejuite de Primul Congres Național dedicat rolului femeii în societate, orașul italian Senigallia a găzduit expoziția de pictură Elena Uță Chelaru. Patronată de președintele Republicii, Comisariatul european de cultură și o serie de instituții culturale din provincia Ancona, suita de manifestări deschisă la „Mostra alla rocca Roverseca“ a mai cuprins și expozițiile : „Arte-Donna“, „Una donna nella fucina de Vulcano“, „Fem-Art“, „Notte di guerra al Muzeo del Prado“, „Eva contra Eva“, și „Cinderella alla Scala“. Menționăm că expoziția artistei noastre intitulată sugestiv „Spațiu mioritic“ a fost singura expoziție de pictură în cadrul acestui ciclu de manifestări expoziționale, coordonat de prestigiosul critic de artă și editor Carlo Emanuele Bugatti, celelalte enumerate mai sus fiind expoziții de grafică, colaje, fotografie și facsimile.

Elena Uță CHELARU : „Nicolae Iorga“

Elena Uță Chelaru este deja foarte cunoscută publicului iubitor de artă din țară și de peste hotare, fiind membră de onoare a unor academii renumite din întreaga lume, cum ar fi de pildă : Academia Internațională „Pontzen“ (de litere, știință și artă) Neapole — Italia, Academia Columbiană — „Saint-Louis“ — Missouri (S.U.A.), Academia Europeană de Artă — Leuze (Belgia) și Paris (Franța). De asemenea, Elena Uță Chelaru este membră a Academiei „Italia“ cu Medalia de aur (Salsomaggiore — Terme).

Elena Uță Chelaru dovedește și de această dată că este un om de meserie care caută eternitatea conform unei tradiții și urmînd un curent fără îndoială universal. Pictura sa, dominată de legile armoniei și ritmului într-un univers artistic modelat prin desen și culoare. Găsim în ea tonul operelor care ne vorbesc și rețin privirea mult timp fără să se epuizeze vreodată ; ci dimpotrivă capătă, ori de cîte ori sînt privite, încă o calitate de o valoare suplimentară, de o emoție neașteptată. Lucrările Elenei Uță Chelaru fie că sînt peisaje, portrete, naturi statice sau alte compoziții, sînt destinate în aceeași măsură interioarelor noastre cît și sălilor de muzeu. Această artistă și-a pus pecetea pe tot ce a făcut, n-a lăsat niciodată materia fără viață și nici o idee preconcepută nu a obligat-o să-și falsifice senzațiile. Desenatoare de har, calitate pe care o descoperim nu numai în desenele propriu-zise, ci și în picturi, și care o obligă din cînd în cînd să se întoarcă la dezinvoltura și spiritualitatea liniei, Elena Uță Chelaru este în același timp o inspirată coloristă. Toate elementele sale plastice creează în sufletul privitorului acel sentiment de liniște și pace ; tablourile sale fiind pictate într-o manieră largă, plină de prospețime. Totul este pus în cîteva trăsături hotărîtoare, restul spațiului este o chestiune de nuanțe. O modulație cețoasă, distanțată de griuri dă evocării profunzime de atmosferă.

Astfel, între datele matricei culturale românești și cele ale artei europene Elena Uță Chelaru și-a aflat deja locul cu o creație care se află în plină evoluție spre o sinteză a gîndirii și limbii picturale. Acest fapt a fost relevat și cu prilejul expoziției sale de la Senigallia — Italia, demonstrînd în același timp că nu există nici artă modernă, nici artă veche, nu există decît legi externe reîncarnate așa cum generațiile unei aceleiași familii perpetuează și diversifică tipuri ereditare. Tocmai de aceea creația Elenei Uță Chelaru s-a impus și se impune în continuare în lumea artei contemporane, convingînd că în artă originalitatea este condiționată de sinceritatea emoției și a exprimării și că mijloacele prin care aceasta poate fi dobîndită sînt o cizelare permanentă, chiar exasperată, a sensibilității, voinței și curajului.

Gabriela BIDU

Tabără de sculptură

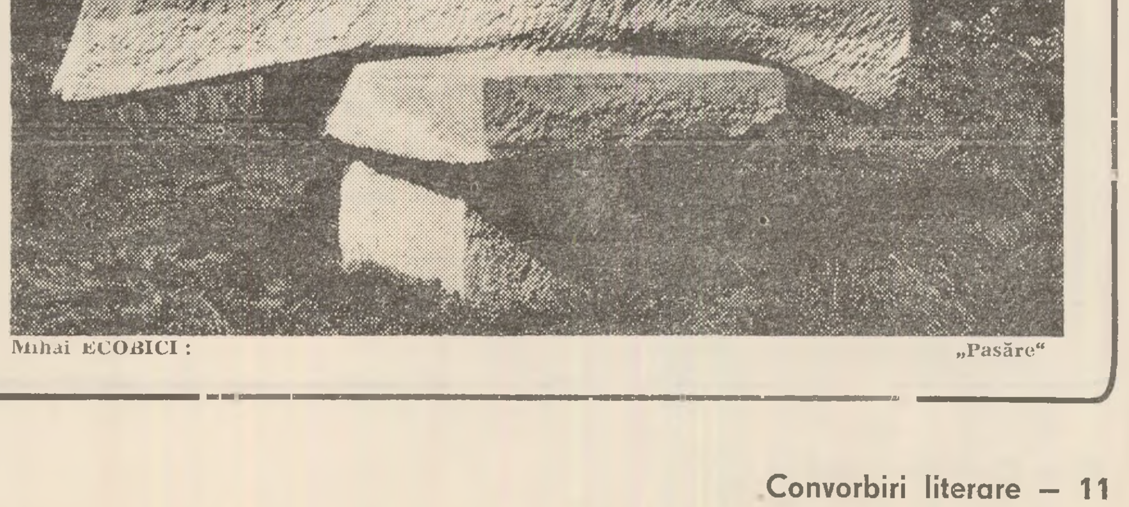
În poiana domniței, la Scînteia

Zămislirea unei opere de artă, pe lîngă latura manufacturieră, închide în ea atracția misterului, a nașterii unui semn peren. Monumentele integrate în peisajul patriei și în conștiința unui neam au devenit un bun moștenit și deci au atributul lucrului — prieten cu care îți dai binețe în fiecare zi. Născute undeva, într-un loc tainic, mai întîi în mintea unui om, apoi într-o incintă secretă, ele apar acolo unde se cuvenea să se afle și, asemeni spectacolului de teatru, așteaptă să răsară de după cortina albă precum soarele care măsoară timpul. La început surprind și e nevoie de un oarecare timp pentru a se încetățeni în cadrul propus sau a rămîne oarecum stinghere fiindcă nu... rimează cu peisajul. Or, tocmai spre a merge către o artă a tuturor, o artă ce se naște și se perfecționează avînd contribuția mediului și a oamenilor cărora le etse destinată s-a născut așa numita acțiune-tabere. Aceasta fiindcă fenomenul cultural nu mai constituie un factor adiacent, o existență paralelă cu aceea a marilor probleme ale societății, ci, dimpotrivă, el este inclus organic în țesătura intimă a devenirii sociale, constituind un element de structură a entravei naționale. Ieșind din ateliere, sculptorii refac de fapt drumul meșterilor populari din zona taberei, ducînd frumos mai sus, zborul doar visat de anonimii pietrari, dulgheri, olari, sticlari...

Am în vedere, de pildă, tabăra de sculptură de la Scînteia — Iași, în care a demarat de curînd o nouă ediție, cu participarea unui grup de tineri artiști din întreaga țară. An de an, parcă natura își dezvăluie aici o nouă textură, ca și cum volumele simple, comune, culorile, atmosfera și tot ce ține de percepția comună s-ar hotărî să colaboreze cu grupul de creatori, trecînd în volumele născute din piatra galbenă aflată la dispoziția omului și coborîtă cu tragle din miezul dealului. De fapt, dincolo de entuziasmul primarului de la Scînteia sau de sîrguința gospodărească a sculptorului Dan Covătaru ; dincolo de sprijinul organelor ieșene de partid și de stat care patronează inițiativa U.A.P.-ului cea care a constituit magnetul taberei a fost ea, piatra de Scînteia, și ceva care plutește peste poiana Domniței, năzuințele atîtor generații de cioplitori ai pietrei care au înflorit și s-au ofilit în zona aceasta, semănată cu colaci monumentali de fîntînă, cu troițe și pietre tombale ; cu deregi și prispe țărănești de piatră ca niște ctitorii voievodale... „Cel care vorbește despre oameni, trebuie să privească mai întîi cele pămîntești“, ne recomanda Platon. Cel care luptă cu asprimea pietrei de la Scînteia, simte în brațul său încordat și în agerimea privirii duhul răbdător al meșterilor azi răzbunați pentru că sub poalele pădurilor din rotita poiană se nasc crude în lumina lui august acele geometrice forme doar visate de răbdătoarea natură. În eseul său „Natura ca spațiu al așteptării“ (Arta, nr. 3/1988) Andrei Pleșu scrie că „sînt artiști care învață să aștepte într-o cumințenie vecină cu impersonalul, integrați într-o atitudine colectivă. Fiecare încearcă să suprime „artistul“ din el, reducîndu-l la exercițiul privirii smerite și al competenței meșteșugărești“.

La Scînteia, tabăra sculptorilor și-a redeschis porțile și dălțile nasc ecouri, chemînd istoria, să mai dezvăluie în preajmă amintiri de ctitorie mușatină și contemporaneitatea să-și însușească cu mîndrie însemnele unui timp revolut, închis în fine de pietrarii — artiști în aceste roci care nu mai sînt pietre, ci formează aici, în poiana Domniței de la Scînteia, un, să-i zicem, dendrariu, în sens de colecție vie a amprentelor pe care timpul, cu toate atributele epocii, le lasă în sufletele oamenilor.

Aurel LEON

Mihai ECOBICI : „Pasăre“

actualitatea

CARTEA DE POEZIE

Coborîrea în realitate

Poezia lui Petre Ghelmez a crescut discret de-a lungul anilor, începînd cu **Germinații,** (1967), continuînd cu **Altare de iarbă** (1969), **Lynxul** (1972), **Sonetele** (1974), **Evenimente** (1976), **Conversația** (1981), toate reprezentate în antologia intitulată **Coborîrea în cuvînt,** apărută de puțin timp la ed. „Albatros", în colecția „Cele mai frumoase poezii".

Ca întotdeauna cînd este vorba de o culegere care își propune să dea seamă, într-o selecție alcătuită după criterii cronologice, de activitatea unui scriitor desfășurată pe parcursul mai multor decenii ești tentat înainte de toate să urmărești evoluția „creșterea" unei experiențe poetice. Trebuie să recunoaștem însă, neîntîrziat, că nu întotdeauna aceasta e calea potrivită pentru a trasa profilul autorului. Devenirea e urmărită și de Liviu Papadima, prefațatorul **Coborîrii în cuvînt.** Și pentru a o prezenta sintetic criticul propune o metaforă. „Drumul poeziei lui Petre Ghelmez, răsfrînt în paginile cărții de față, amintește mișcarea unui pendul". Dar nu a unui pendul oarecare, pentru că „fiecare bătaie crește în amplitudine". Imaginea reușește să evoce o realitate. Într-adevăr, poezia lui Petre Ghelmez e formulată în datele ei importante, în ceea ce privește tematica și tonul folosit, din primele volume, iar următoarele șlefuiesc, amplifică, nuanțează ; arta autorului se rafinează cu timpul, dar poeziile din primele culegeri nu sînt străine de cele din ultimele. Universul poetic se menține în aceleași granițe, cu aceleași cîteva dominate pe care trecerea de la un volum la altul le confirmă.

Petre Ghelmez face parte din categoria poeților care se mențin într-un permanent contact cu mișcarea artistică a timpului lor ; caracteristici ale epocii literare pot fi recunoscute, filtrate cu multă finețe (e drept, ele sînt din ce în ce mai puțin vizibile pe măsura trecerii timpului ca o substanță tot mai bine asimilată) în poemele sale. Într-un volum din anii șaizeci cîte o piesă poate fi apropiată, de pildă, de vitalismul manifestat, la acea vreme, de poezia unui Ion Alexandru „Grele, trupurile copacilor s-au desfăcut, / Crăpîndu-le pielea sub ploi Casele / S-au dilatat. S-au umflat rădăcinile-n lut. / Cît vrăbiile grase, pe gard — chiparosele / / Rar se mai zărește un loc. Între ele / Aripile ciocîrliilor se lovesc înfundat. / Lucrurile-și sorb reciproc răsuflarea. Stele / Cresc, acoperind cu sîngele lor marea. Răzbat / Tot mai greu prin molecule de aer..." **(Viziune).** În general însă răzbaterea zvonurilor din afară e estompată — și aceasta se întîmplă nu numai cu zvonurile pur literare. „Nucleul" poeziei lui Petre Ghelmez e bine protejat, înconjurat în straturi succesive, lăsînd să pătrundă totuși, cu precauție, ceea ce nu face parte din cercul ei interior, riguros structurat. Această caracteristică crează un efect interesant, pentru că, pe de altă parte, poezia sa își propune, așa cum aminteam, să se ancoreze în realitatea înconjurătoare. Poetul vrea să participe la metamorfozele lumii, conștiință mereu trează „O rostogolire a lucrurilor, / Pentru totdeauna, mi-i dat să mă doară. / Un fel de v-ați ascunselea / Al ierbii, al apei, al spicelor, / Și-a tot ce ne înconjoară. // Tot ce ating îndată devine. / Masa rotundă și veche, de brad, / Se preface în pădure, / Cu țipăt de frunze și zbor de albine, / Cu izvoare de jad care cad. /// Flămînzesc în fața oului de ceață / Cu ochi de soare, rotund... **(Urmașul lui Heraclit).** (Ultimele două versuri mi se par a marca ,în planul creației imaginilor, nivelul reușitelor autorului).

Petre Ghelmez este poetul elementelor primordiale, aspirațiile temperamentului artistic îndreptîndu-l către ceea ce veacul se grăbește să lase în urmă, să acopere de uitare. „Să recunoaștem, totuși, ni-i dor de-un fir de iarbă, / În veacul de uraniu. Sîntem sentimentali ! / Ni-s casele de sticlă, dar noi, cum regii pali, / Am vrea să ni se-ncurce un fluture în iarbă. / Pe cîmpuri de asfalturi ies greierii banali, / În viscolul electric cîntarea să și-o fiarbă, / Dar cine să-i ia-n seamă, cînd noi cu-atîta grabă, / zburăm sub parametri atomici, ideali?" **(Să recunoaștem, totuși...).** În această privință el devine reprezentativ pentru una din orientările poeziei noastre din ultimii ani : concepere universului poetic are loc în termenii unei poetici a elementelor fundamentale, prezente și în poezia tradițională ; tradiționalismul ca formulă artistică e însă refuzat, iar interesul pentru motivele noi, de ultimă oră, pentru care poemul devine un mediu de mare permeabilitate, sînt reale. Temele „serioase" pretind însă un ton convenabil : gravitate, chiar „respect" din partea celui care intră în contact cu ele — toate acestea acordîndu-li-se, cum bine se știe, la vîrstele culturale respective. Temele moderne presupun un alt gen de abordare, tonul coborînd, corespunzător, în altă gamă. De aici contrastul care trebuie subliniat, produs fie de tratarea modernă, presupunînd o anumită frivolitate, a marilor subiecte poetice consacrate — fie, mai rar, dar nu mai puțin caracteristic, de seriozitatea dezvoltării subiectelor moderne, prin natura lor reclamînd din partea autorului o atitudine mai degrabă relaxată. Acestea nu sînt, desigur, trăsături proprii poeziei lui Petre Ghelmez ; ele ilustrează peisajul liric contemporan în ansamblu — dar la autorul nostru ele mi se pare că apar cu mai multă claritate. Ca întotdeauna cînd este vorba de poezie tezele comentatorului nu pot fi perfect suprapuse materiei vii a poemelor ; aceasta se răzvrătește, infirmă formula critică cu o intensitate direct proporțională cu propria lor vitalitate artistică. Antologia discutată oferă însă suficiente exemple care să susțină ipotezele formulate. „La sfîrșitul săptămînii, / Automobilele părăsesc incintele, neliniștitele orașe, / Aruncîndu-se în galop nestăvilit către sat. / Un iute miros de benzină, / Stăruie-n lacrima ierbii, cu sclipiri ucigașe, / O ceață albastră de fum, / Învăluie cîmpul / Pe rădăcini de luceferi cîlțoși închegat. /.../ Duminica satele își primesc automobilele, / Cu pîine caldă, / Frămîntată, dospită, coaptă în țestul de-acasă... / Bucuroase sînt satele că fii lor n-au uitat / Să umble desculți prin grădini, / Netemători că se-nțeapă-n pietriș și în iarbă... / ... / Timpul e scurt. Copiii își întreabă părinții, / Grăbit — ce mai fac? / Cu sănătatea cum o mai duc ? / Le-au pus, într-o pungă de material plastic / (Să le folosească, neapărat !) / Medicamente, lapte praf, cozonac... / Dinspre deal, tuturor, fără popas, / Le numără anii, ca-n copilărie, un cuc." E condensarea poetică a unei rupturi, a unui salt necesar dar nu mai puțin dureros, ca orice transformare care arde etapele : lumea satului, cu legile ei sintetizînd o experiență de secole, cu obiceiurile și ordinea stabilită organic societății românești tradiționale, pe de o parte ; iureșul lumii moderne, capabil să alimenteze nedumeriri, îndoieli, chiar după o asimilare mai mult sau mai puțin profundă, mai mult sau mai puțin artificială, a însemnelor noii civilizații, pe de alta, în poezia lui Petre Ghelmez și a altor cîtorva poeți contemporani dramatismul acestei dizlocări de mentalitate e susținut cu strălucire. „Părinții — daruri ne fac : / Struguri, ouă proaspete, cartofi singerii... / În schimb, nimic nu ne cer. / Ca niște broaște țestoase, / Cățărate pe lîngă garduri, / Să-și usuce carapacea la soare, / Automobilele, oprite la poartă, / Se aburesc tăcut, / Îngropîndu-se în rece mister. /.../ Către seară, din nou, / Goana și-o-ncep, neistovit, spre oraș. /.../ Cărăbuși electronici, mecanice lăcuste, / Manete, semnale portocalii, / Și roșii, și verzi, și albastre, / La marginea orașului, / Ne cuprind în norul lor orbitor ; / Ca o ghilotină, bariera cu ochi de ciclop, / Zadarnic încearcă / Rîsul lunii, fosforescent, / Să-l reteze cu labele sale de fier / Pe din două... / Veacul își dilată ființa. Sîngele nostru, / Împușcat de strigătul unei păsări albastre, / Pune pe grilajul antenelor / În fulgerul firmelor luminoase, de neon. / Oglinzi salvatoare de rouă", **(Week-end).** E interesat de observat că această temă, într-adevăr originală, care aparține unei evoluții inevitabile, specifice (i-am semnalat prezența și în cronica la ultimul volum al lui Adrian Păunescu) nu e percepută cu tensiunea ei reală, fertilă pentru poezie, de autorii care cred că e mai nimerit să împrumute „neliniștile" din opere aparținînd altor spații culturale. Pe măsură ce se eliberează el însuși de unele influențe literare comune Petre Ghelmez aprofundează, constatăm parcurgînd antologia ,cu tot mai bune rezultate artistice, această raportare încărcată de emoție. „Colindă vîntul peste casa vecinilor / Noștri, mamă. De mult nu mai e casa, / Dar vîntul colindă, îndrăgostit de aceste / Mături sălbatice, de aceste tufe de dracilă, / Peste care zboară bondarii cu trupul pufos / Și aprins, de cărbune. De mult nu mai e vîntul..." **(Pe deal).**

Era firesc ca între preocupările călăuzitoare ale poetului nostru să se evidențieze grija pentru cuvînt — care traversează mai cu seamă **Conversația** (1981) : „Din treaptă-n treaptă, în cuvînt, / Tot mai adînc, / Tot mai tăcut — ca-ntr-o fîntînă". Limba îi apare autorului sub înfățișarea unui peisaj misterios, nu o dată dramatic, trecerea poeților nerămînînd aici fără urmări : „Colindă sunetele ca-n oglindă, / Căzînd într-una, fără de întoarceri. / Planează vulturi înghețați. Din ce poet / Enormele lor aripi s-au desprins ?" **(Coborîrea în cuvînt).** Este evocată puterea cuvîntului de a închide o lume : „Fie-ți milă, fie-ți milă de mine ! Zic pîine / Și nu mai înțeleg pîine. Pasăre zic — și / Înțeleg sămînță zburînd. Culeg o piatră / Și mîna mi se-apleacă bolnavă de timp. / Fie-ți milă de mine ! Am pipăit lumea / Cu privirile mele și n-am simțit nimic. / Am ascultat lumea cu degetele mele / Și n-am auzit nimic. Am gustat lumea / Cu sîngele meu și lumea n-a avut nici un gust... / Într-o lume de semne trăiesc. Dă-mi cifrul tău Să nu mă rătăcesc în propria-mi casă. // Cifrul — să mă pot zidi într-un copac, / Cifrul — să mă pot dezlega dintr-un cuvînt. / Cifrul — să pot fi o pasăre ! Cifrul să pot să fiu și să nu fiu / Lacăt și cheie, în poarta cetăților **Sînt !" (Cifrul)** Nu se putea un semn mai fericit care să patroneze această antologie reprezentativă pentru creația lui Petre Ghelmez ca **Lauda limbi, române** așezată de autor în fruntea cărții : „Lasă-mă în patria de cuvinte, / Acum să colind, / În patria de cînturi, de șoapte, de murmure... / Cerul și pămîntul, / Într-o rostire de gînd, / Cu brîu de aur dulce să le cuprind, / Înțelesuri din veac, / Și de-acum, / Pe crestele-albite-ale timpului, / Neostenite...". Un colind printr-o operă poetică, aceea a lui Petre Ghelmez, care, neîndoielnic, nu e fără folos pentru iubitorul poeziei române contemporane, din ale cărei „noduri și semne" regăsește aici o parte, într-o formulare proprie.

Constantin PRICOP

PETRE GHELMEZ, **Coborîrea în cuvînt,** Ed. „Albatros", colecția „Cele mai frumoase poezii".

CARTEA DE PROZĂ

Noi drumuri de fum

Cu **Drumuri de fum,** romancierul Corneliu Ștefanache a trecut un prag pe care puțini scriitori îl trec : acela al succesului de public, eclatant, inechivoc, amplu. Cine a văzut mulțimea de sute de oameni care așteptau să se pună în vînzare romanul ulterior celui numit mai sus (**Și mîine, și poimîine...,** cartea de care ne vom ocupa în aceste coloane), nu poate să nu se întrebe : cu ce i-a sedus Corneliu Ștefanache pe cititori în asemenea grad, fără — să ținem seama ! — fără să apeleze nici la „obsedantul deceniu", nici la recuzita polițistă, nici la magicieni demiurgoizi. E mai mult decît o problemă literară : e una de psiho-sociologie culturală. În ce mă privește, aș mărturisi că răspunsul, **în toată complexitatea sa,** îmi scapă ; am scris, la vremea lui, despre **Drumuri de fum** (cu o satisfacție estetică moderată) și-mi fac **mea culpa** recunoscînd că dacă mi s-ar fi cerut să prevăd voga vecină, mai-mai, cu amocul, de care cartea s-a bucurat (și se bucură), n-aș fi ghicit-o. Cartea, să spun, m-a mulțumit ; pe public însă l-a, pur și simplu, încîntat. E un fapt. Peste 10—25 de ani vom ști mai bine cum stau lucrurile. Deocamdată să încercăm să fim o clipă înțelepți și să nu absolutizăm, fetișizînd, succesul de mase. Au făcut „rețetă" și opuscule mediocre și, dimpotrivă, texte capitale și-au croit cu greu drumul. Dar, privit cu obiectivitate, fenomenul merită analiza și nu escamotarea : se va lumina astfel mai clar atît spiritul cărții cît și spiritul public.

Ajung, cu asta, aproape de **Și mîine, și poimîine...** Îi spuneam autorului că după un **boom** poate veni, glumeam, un **boof,** și favorurile mulțimii, anevoie adjudecate, se pot ușor scăpa printre degete. Încă o dată : fără să fac din asta o judecată de valoare, amintesc că, după **Biblioteca din Alexandria,** Petre Sălcudeanu, și după **Pumnul și palma,** Dumitru Popescu (sunt doar două exemple din multe posibile) n-au mai beneficiat de aceeași „absorbție" febrilă, fremătătoare.

Ei bine, **Și mîine, și poimîine...** nu e un roman nici mai bun, și nici mai rău decît **Drumuri de fum.** Liniile de forță sînt aceleași (și, enumerîndu-le, încerc, **ipso facto,** să dau răspunsul, fie și parțial, la întrebarea de la începutul foiletonului) : căile, victorioase sau eșuante ale unor iubiri se intersectează cu traiectoriile unor necazuri sociale, profesionale, morale. Un om vine de la închisoare și reîncepe să trăiască. Directorul unui mare combinat e scos din funcție. Cel dintîi se îndrăgostește de soția celui de-al doilea și o și cucerește. Atît și-ar fi de ajuns, prin mixtarea erosului cu senzaționalul, a compasiunii cu indiscreția, pentru a stîrni pofta unei lecturi. Totuși, romanul, ambițios construit, nu e chiar așa de simplu. Să-l parcurgem, **à vol d'oiseau,** împreună. Dacă trecem, pentru moment, peste **Partea întîi,** vom da de povestea pictorului Radu Ilieș care a făcut închisoare pentru că, vrînd să-și salveze soția, a luat asupra sa responsabilitatea unei intervenții medicale ilicite. Ea, actriță, nu e un mare caracter, astfel că proaspătul eliberat n-o mai găsește nici acasă, nici la teatru — a plecat la București, l-a părăsit. Pictorul suportă șocul și vrea să-și recapete postul universitar pe care, evident, l-a prăpădit. Îi înfruntă, pentru aceasta, și pe președintele filialei pictorilor (un tip meschin și invidios, îl mai cheamă și Guruiță) și pe rectorul conservatorului local (un tip mediocru și fricos, mai e și poreclit Calamitate). Franchețea sa plină de temeritate e, bineînțeles, mai curînd păguboasă decît eficientă. Îl mai necăjește și miliția, fiind acuzat, printr-o suburbană delațiune, de parazitism. În schimb, un procuror îl bate la cap vrînd să-i dovedească nevinovăția. Sprijinul moral al lui Radu e Alex, celălalt protagonist, **ex-aequo,** al narațiunii, prieten din copilărie, lovit și el, pe nedrept, de destin : student la drept în anii exceselor proletcultiste, este exmatriculat din cauza unei autobiografii mult mai sincere decît se cuvenea, ceea ce îi va marginaliza existența, el avînd acum o modestă slujbă la Starea civilă (căsătorii-decese). Alex a iubit-o demult pe Ioana, dar ea, ajunsă procuror, i-a preferat un doctor de carieră strălucitoare. Mariajul însă i se spulberă încet-încet (ca ne-o relatează), și după decădere și ciroză, chirurgul o lasă văduvă. Îl regăsește pe Alex, colajul se-nfiripă, dar nu mai e ce-ar fi putut să fie, și el va oscila între sentimentul sobru-visător al Ioanei și cel dezinvolt-dionisiac al Luciei Varga, pictoriță. (Pentru unele episoade aș putea atribui invers epitetele, ceea ce e un merit al autorului, meșter în portretele aburoase și indomptabile de femei, v. și mai jos). Pictorița totuși îl va „pierde", deoarece din cauza unei vizite în căsuța ei-atelier, Alex va sfîrși oribil, ucis de niște derbedei ce voiau să violeze o necunoscută pe care el, mereu victimă, a apărat-o. Prin Alex, care are pasiunea fotografiatului (dar numai chipuri umane), Radu o va cunoaște pe Suzana, soția directorului general al marelui combinat din localitate, care o trata, ca și pe ceilalți (sic !) subalterni ai săi, cu neglijențe de stăpîn. Îndrăgostit, Radu va reușit (ușor-greu) să se și facă iubit de Suzana și cu toate astea, deși divorțul începuse, după destituirea directorului, ea va decide — neașteptat — să rămînă alături de cel căzut. Din partea a treia a romanului — care e ca un lung epilog — aflăm că și Radu a avut parte de o moarte neobișnuită : asfixiat în incendiul unei case pline cu cărți. Dar picturile sale rămîn, și la vernisajul expoziției postume va vorbi, ironie a soartei, chiar ipocritul de președinte al filialei...

Această tramă scoate bine în relief calitățile și cusururile concepției (și execuției) romanești a(le) lui Corneliu Ștefanache. Intuiția sa e mai puternică decît elaborația. Ceea ce-i scapă de sub control îi reușește superlativ. Suzana e memorabilă, așijderea Lucia, în bună măsură și Ioana, ba chiar și, apariții fugitive, ex-soția lui Alex, Gabi, sau colega de serviciu cocoșată. Dar, peste tehnica subtilă, suavă ori fovă, a portretului feminin în mișcare, Corneliu Ștefanache o stăpînește și pe aceea de a pune în cuvinte (și sub sau printre ele) nașterea și maturizarea unei iubiri precum și, cînd e să fie, alterarea, decreptitudinea, stingerea ei. E vîna sa cea mai puternică, știe să vadă și să înțeleagă o femeie, femeia, e foarte mult, și cred că ar trebui să și-o exploateze mai intens, mai exclusiv. Bărbații scriși de el, chiar dacă au destine cursive și, în fine, plauzibile (mă gîndesc la cei doi protagoniști care, de fapt, insinuează **coda** romanului, sînt două ipostaze complementare, ale unei posibile ființe unice) n-au, care e cuvîntul cel mai potrivit ? n-au **libertate** (e una din obsesiile ideatice ale cărții, alături de cea a obîrșiilor și cea a fericirii) : autorul le-a așternut parcă niște șine pe care trebuie să ruleze pînă la capăt. Adică, poate mai schematic spus, deși întregi în felul lor, la trup și suflet, ei sînt născuți din cap, în timp ce femeile cărții sînt luate de sub soare și lună. N-am să mă leg aici de personajele convenționale care nu puteau fi decît convenționale (de fapt, unul singur, întrucît procurorul, Javert invers, e mai mult romanțios). Dar am să reproșez simetria caricaturală a celor doi șefi de instituții artistice. E o lipsă de finețe aici. E plină literatura obișnuită de lichele mediocre. Mi-era „dor" de o lichea care să fie un om de valoare. (Se poate, se poate, gîndiți-vă numai la istoria celui de-al doilea război mondial. Dacă nu și la post-istoria sa). Din acea cauză, momentele cu pricina sînt sărac dihotomice : pictorul e bun, sus-pușii sînt răi. Continuă să mă supere, ca și în **Drumuri de fum, parti-pris**-urile autorului : Corneliu Ștefanache **ține** vădit cu un grup de personaje (exclud femeile), celuilalt grup revenindu-i toată acreala auctorială. O treaptă mai sus în arta sa va fi **seninătatea** de a nu categorisi. **Audiatur et altera pars,** are și ea dreptate, aici e tragicul ; Karenin nu e mai rău decît Vronski.

Mă întorc acum la lunga, obositoarea **parte întîi.** Cineva spunea despre Liszt că scrie concerte nu **pentru** pian, ci **contra** pianului. Așa, acest rubicond limb pare preponderent — în ochii mei — contra romanului, decît în favoarea, în beneficiul lui. Merg și conotațiile paralele : autorul a intenționat să introducă aici sunetele de adîncime, proto-istoria, piesele de temelie și subsol, materialul viitoarelor „corespondențe" și simetrii (v. rochia de mireasă). Dar, excesiv expozitivă, statică, informativă, liniară și, în ultimă instanță inutilă, partea întîi e o lectură greoaie, față de care tot restul cărții, adevăratul roman, vine ca o eliberare de o corvoadă. E ca și cum unor personaje suficient de vii, autorul a găsit de cuviință (livrescă cuviință) să le alipească și un **dosar,** un album al trecutului. Mi-e limpede că mă pot înșela, dar ceea ce cred e că nu era nevoie.

Finalul, cu unirea celor două drumuri de fum într-un singur drum, tot de fum, tot părere, latență, posibilitate, e frumos, literaricește frumos. E o bună idee literară, un artificiu iscusit. Una vitală ar fi fost și mai bună. Il simțim pe Dostoievski făcînd literatură ?

Romancier cu o foarte bună priză a fluxului epic lent, calm al vieții-de-zi-cu-zi (în genul prozatorilor ruși ai ultimelor vremi), Corneliu Ștefanache e atras și de punctele **de cascadă** ale acestuia, de **vîrtej,** de **bulboană,** și e drept a spune că știe să scoată efecte din desfășurarea omului strîns în impas existențial-social. Mai puțin senzațional, ar da un gust și mai autentic. Ștefanache e trailer, nu mașină de curse.

Să trag o linie ca să nu ies din coloane. **Și mîine, și poimîine...** e romanul unui scriitor cu stofă de creator și observator de vieți adevărate, stăpîn pe o pistă a sa, mănoasă. Cartea din urmă, departe de a fi perfectă, are un ce specific deja autorului, un timbru „Ștefanache", o tonalitate melancolic-mohorîtă de violoncel, un stil impecabil pentru că nu se vede și asta e idealul, din păcate nu și o arhitectură pe potrivă, cu elemente care parazitează filonul realmente tușant, cu note teziste sau maniheiste care tulbură apele, cu mizantropii de moralist vitriolant. Dar cele două sute de pagini din mijloc, cu ce au ele mai cuminte omenesc, rezistă cu demnitate acestor noxe.

George PRUTEANU

CORNELIU ȘTEFANACHE, **Și mîine, și poimîine...,** Junimea, 1988.

editorială

CARTEA DE CRITICĂ

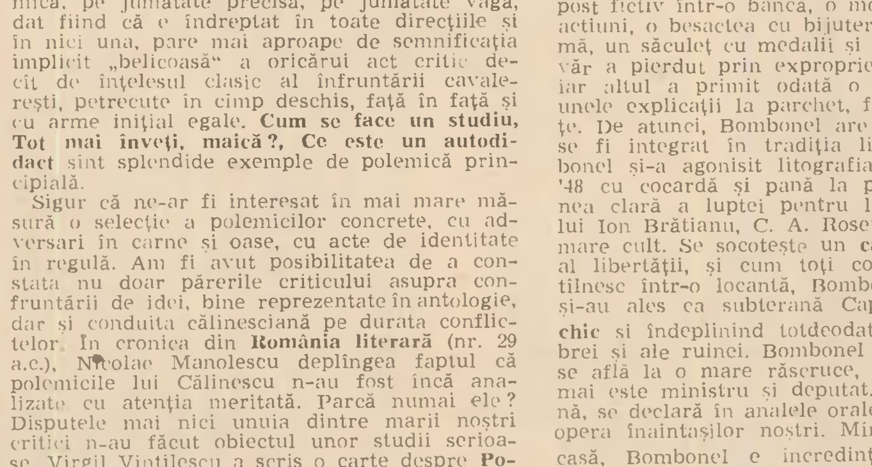
Călinescu în antologie

Orice antologie din opera unui scriitor este binevenită, cu condiția să se bizuie pe criterii limpezi, să pună în lumină o idee clară. Antologia este manifestarea vie a unei atitudini critice. La limită, orice studiu ar putea fi înlocuit printr-o riguroasă selecție de texte, a căror ordine să sugereze linia interpretării. În cazul operelor critice, antologiile sînt încă mai concludente, dacă — firește — respectă amintitele condiții, căci textele alese exprimă gîndul critic în forme explicite, nu implicite. Andrei Rusu a întocmit o culegere din publicistica lui G. Călinescu, intitulată **Însemnări și polemici.** Severă, căci are doar trei sute de pagini din miile risipite de autorul **Vieții lui Mihai Eminescu** prin ziare și reviste, ea strînge laolaltă articole ce ar ilustra o mai veche mărturisire a acestuia: „Ne displace polemica cu orice chip și pe linie tendențioasă, numai în scopuri comerciale. De n-ar fi această necesitate de a îndrepta judecata pe toate căile, ne-am mărgini numai la studiul arid. În glumele și răutățile noastre trebuie să se vadă un principiu critic aplicat și dorința de a îndrepta un vițiu de conformație în viața literară". Dacă înțeleg bine, Călinescu legitimează aici pamfletul, utilizat cu rost pedagogic în fața inadecvatelor manifestări din viața literară. Însă antologia lui Andrei Rusu trădează citatul chemat să o sprijine, reținînd, alături de pamflete, și însemnări mai degrabă cu valoare confesivă decît contaminate de microbul pamfletului (**Meditații, A vorbi despre tine**), recenzii (**Eminescu examinat de un medic**), intervenții de principiu în chestiuni stringente ale actualității literare (**Reflecțiuni asupra problemei scrisului, Critica și justiția sau polemici cu pistoale**). Cît despre pamfletele propriu-zise, departe de a se limita la aspecte nedorite ale existenței literare, ele îmbrățișează o largă arie de probleme, general culturale, sociale, politice etc. În această situație se află, de pildă, diatribele călinesciene împotriva **Liberalului** și a **Drapelului (Horoscop. „Progresul" Drapelului, Fii tolerant !)**, tipărite în **Națiunea.** Asta pe de o parte. Pe de alta, volumul se cheamă **Însemnări și polemici.** Dar pamflet și polemică sînt realități perfect distincte, măcar în principiu. (Că, în practică, polemica obișnuiește să lunece în pamflet, să degenereze în pamflet, e cu totul altceva). Dacă lipsește ceva din antologie, apoi lipsesc tocmai polemicile. Polemica înseamnă dialog, ea presupune existența adversarilor de idei, care își confruntă, cu bună credință, punctele de vedere. Însă ce fel de polemică e aceea în care vorbește numai una dintre părți, cealaltă fiind exclusă de la cuvînt, și care își însușește atîtea arme din arsenalul bunului pamfletar? O imagine corectă a polemicilor lui Călinescu, și a purtat atîtea, ocolite de îngrijitorul ediției sau ilustrate cu parțialitate (precum cea cu **Gîndirea**, al cărei prim act fusese, de fapt, o mărturie de adeziune), este de neconceput fără cunoașterea tuturor pieselor din dosare, fără respectarea elementarului principiu de drept **Audiatur et altera pars!** Altminteri, cititorii riscă să-și facă o impresie falsă, pentru că sprijinită pe fapte gata selectate, tendențios selectate, asupră-le. Și încă ceva. Numeroase dintre luările de poziție culese în volum fixează atitudinea lui Călinescu față de subiecte generale. Ele au în vedere numenul, iar nu numele, problemele, iar nu înțelegerea lor particulară de către un autor ori altul. Cronicile mizantropului și, ulterior, ale optimistului Călinescu au, de obicei, această particularitate, că examinează cu maliție idei ajunse locuri comune, prejudecăți și judecăți intrate în tezaurul obștesc. Acest fel de polemică, pe jumătate precisă, pe jumătate vagă, dat fiind că e îndreptat în toate direcțiile și în nici una, pare mai aproape de semnificația implicit „belicoasă" a oricărui act critic decît de înțelesul clasic al înfruntării cavalerești, petrecute în cîmp deschis, față în față și cu arme inițial egale. **Cum se face un studiu, Tot mai înveți, maică?, Ce este un autodidact** sînt splendide exemple de polemică principială.

Sigur că ne-ar fi interesat în mai mare măsură o selecție a polemicilor concrete, cu adversari în carne și oase, cu acte de identitate în regulă. Am fi avut posibilitatea de a constata nu doar părerile criticului asupra confruntării de idei, bine reprezentate în antologie, dar și conduita călinesciană pe durata conflictelor. În cronica din **România literară** (nr. 29 a.c.), Nicolae Manolescu deplîngea faptul că polemicile lui Călinescu n-au fost încă analizate cu atenția meritată. Parcă numai ele? Disputele mai nici unuia dintre marii noștri critici n-au făcut obiectul unor studii serioase. Virgil Vintilescu a scris o carte despre **Polemica Maiorescu — Gherea**, mai există cîteva articole și eseuri ce ating incidental această latură a activității critice și cam atît. N-avem încă o istorie a polemicilor în cultura și literatura română, iar absența ei se resimte. O asemenea cercetare ar arăta, bunăoară, cît de îndatorați sînt polemiștii români modelului maiorescian, adoptat și perpetuat fără îmbunătățiri importante timp de un secol și mai bine. Pricinile trebuie căutate, în simplitatea și eficiența polemicilor junimistului. Oricine le poate imita și cu succes ca și garantat. Adevărul e că, la noi, au dominat și domină simulacrele de polemică, al căror scop ultim e reducerea preopinentului la tăcere prin descalifcare. Orgoliul polemistului precumpănește asupra iubirii de adevăr. Polemicile s-au purtat mai ales pentru asistență, căutîndu-se efectul imediat. De aceea mijloacele întrebuințate n-au fost decît arareori loiale. Îți trebuie o mare doză de prezumpție ca să descoperi în ele bună credință și dorință de adevăr. Sar, în schimb, în ochi, obiceiul de a ocoli chestiunile într-adevăr litigioase, strădania de a descoperi punctele slabe ale adversarului, fie și fără legătură cu obiectul discuției, tendința de a-l ridiculiza cu orice preț. Cavaleri ai polemicii n-am avut decît în mod cu totul excepțional. Am avut, în compensație, belșug de pamfletari, persoane experte în a minimaliza, în a des-ființa. Cît de just ca orientare, pamfletul este fructul suculent al umorii. Răutatea, de care vorbește Călinescu, face parte dintre componentele lui de bază. Nu există pamfletar senin, scuturat de patimi. El e pe de-a-ntregul afect la temperatură și presiune ce depășesc limita de siguranță. E nevoie de ură aproape organică pentru a nu cruța nici un mijloc de anulare a obiectului. Nici G. Călinescu nu face excepție de la regulă. Și el e precumpănitor pamfletar și arareori polemist, iar antologia lui Andrei Rusu are cel puțin acest merit, că ilustrează extraordinarele resurse de expresivitate ale pamfletului. Verbul incandescent al criticului arde nemilos, precum în fragmentul ce urmează, tras din **Ce-ar fi dacă ar trăi azi Eminescu?** (1934): „Acum șaizeci de ani, exista un grup de oameni care să dea unui poet o mică bursă cu care să-și urmeze studiile în străinătate, exista un ministru care să ofere aceluiași poet cu anticipație o catedră universitară, exista un critic care își ajuta poetul nu numai cu condeiul, dar cu punga, găsindu-i, de bine, de rău, o slujbă, dîndu-i o cameră de locuit, internîndu-l într-un sanatoriu din străinătate, înmormîntîndu-l, punîndu-i o cruce la căpătîi. Dar azi? Nu numai că nu s-ar oferi lui Eminescu nici o catedră, cu condiția terminării studiilor, dar ar fi înlăturat prin definiții, cu toate doctoratele din lume de la ea. Căci azi circulă principiul ca literații să-și vadă de literatură, universitatea fiind a... oamenilor de știință. Pentru exemplificarea cazului să ne gîndim puțin la ostilitatea pe care o întîmpină ideea chemării la universitate a unui mare poet. Azi sînt premii literare. Dar Eminescu n-ar lua sistematic asemenea premiu, «deoarece el e destul de cunoscut și n-are nevoie de premiu». Premiul s-ar da cuiva corespunzător, **mutatis mutandis**, d-lui Foti. Ar fi Eminescu un scriitor cu trecere la Societatea scriitorilor? Hotărît că nu. Președinția unei astfel de societăți ar fi revenit cuiva care să corespundă d-lui Corneliu Moldovanu de azi, care apare în frac la toate festivitățile și dă a înțelege opiniei publice că nu poți face carieră chemîndu-te Arghezi. Eminescu ar fi injuriat de bătrîni ca fiind prea evoluat și ocolit de tineri ca fiind prea bătrîn. Omul care scrisese **Epigonii** ar fi căzut neapărat victima noii generații, și un tînăr ar fi scris pe dată un articol intitulat **Nu.** Atunci a fost cu putință ca Eminescu să trăiască, cu chiu, cu vai, în ciuda convingerilor sale politice și să capete o pensie la treizeci și opt de ani. Azi ar muri ca un cîine și gazetele care găsesc loc pentru tot felul de știri politice n-ar găsi destul loc pentru un necrolog, cum n-au găsit pentru Zeletin și aproape defel pentru Zarifopol". O capodoperă este în felul său și **Bombonel** redactat cu cîteva luni înainte de proclamarea republicii populare: „Bombonel a văzut lumina soarelui, de fapt a lunii, căci s-a născut noaptea, într-un conac de moșie, a fost hrănit cu ciocolată, plimbat de guvernantă pe roate groase de cauciuc, dus cu servitor la școala primară, plimbat la Paris și în Elveția în vremea adolescenței, dotat cu o bursă respectabilă de către părinți pentru micile lui cheltuieli, în timpul studenției. Apoi, luîndu-și diploma, a căpătat o garsonieră, un post fictiv într-o bancă, o moșie, un pachet de acțiuni, o besactea cu bijuterii și, acum în urmă, un săculeț cu medalii și napoleoni. (...) Un văr a pierdut prin expropriere cîteva hectare, iar altul a primit odată o invitație de-a da unele explicații la parchet, fără alte consecințe. De atunci, Bombonel are sentimentul de a se fi integrat în tradiția liberală. (...) Bombonel și-a agonisit litografia oamenilor de la '48 cu cocardă și pană la pălărie, are noțiunea clară a luptei pentru libertate și dedică lui Ion Brătianu, C. A. Rosetti și celorlalți un mare cult. Se socotește un **carbonaro**, un erou al libertății, și cum toți conspiratorii se întîlnesc într-o locantă, Bombonel și amicii săi și-au ales ca subterană Capsa, ca fiind mai **chic** și îndeplinind totdeodată condițiile tenebrei și ale ruinei. Bombonel are ideea că țara se află la o mare răscruce, deoarece papă nu mai este ministru și deputat. România modernă, se declară în analele orale ale familiei, este opera înaintașilor noștri. Mîncînd franzelă de casă, Bombonel e încredințat că puținătatea mălaiului e o pedeapsă de Sus pentru îndepărtarea clasei Sale de la putere, și cînd un țăran din satul unde-și are conacul, improprietărit, de altfel, de regim, i-a povestit prăpădul secetei, Bombonel, cu gura plină de tort, i-a spus revoluționar: — Curaj, **mon cher!** Te vom elibera!" Treapta cea mai înaltă a violenței o atinge însă Călinescu în repetatele diatribe împotriva lui Nichifor Crainic, scrise cu pana muiată în acid, neocolind nici o posibilitate de maculare. Doar pamfletele lui Arghezi mai scot în libertate o așa de neperdeluită vehemență lexicală: „Cititorul acestor producții cuvioase poate crede că d. Crainic e un schimnic emaciat, slinos de palori ca o luminare groasă de biserică, cu falangele de la degete, rotulele de la genunchi, bazinul, toate ciolanele, în fine, ieșite prin pielea pergamentoasă în fum de tămîie, asemeni moaștelor sfinte, că veștmintele de pe sine, în putrefacție, miros a vin de cuminecătură și a brad de coșciug, că suspomenitul se hrănește cu lapte de căprioară și buruieni, postind șase zile din șapte, ca fericitul monah Vichentie de la Agapia (...), își poate închipui că doarme pe scîndură goală cu capul pe piatră și se flagelează în așa chip, încît să-și atrofieze trufașul organ al ispitelor și să rămînă într-o veșnică, ingerească feciorie. (...) Înșelăciune a cuvintelor! Din toată iconografia religioasă, d. Nichifor Crainic nu-și poate găsi asemănare decît cu unul din cei trei magi aducînd daruri pruncului Isus, care, așa cum este zugrăvit de Dürer, pare un exponent al țării Somaliilor sau al Congoului. Departe de a fi descărnat de posturi, el are trupul consolidat al unui popă de țară sau al unei țărci grase de toamnă. Și încă aceste imagini duc prea mult gîndul către cer. Pe un drum de țară mi s-a năzărit, odată, înainte un grup muzical compus din trei inși desculți și oacheși, care frămîntau pulberea, executînd din nai, țambal și scripcă o improvizație focoasă. «Șeful» tarafului, rotofei și negru ca un ceaun întors, scund și rubicond, ridica către cer ochii pe jumătate închiși de simțăminte aproape mistice și pătați la margine cu alb, și cînta în tremolo, în vreme ce gușa îi zvîcnea pripit ca pieptul de rîndunică: Hăulică ce tăcereee / Mă furnică prin picereee. Așa mi se înfățișează și d. Crainic și cam tot un fel de furnicătură este și mistica d-sale". De s-ar fi intitulat **Pamflete**, culegerea lui Andrei Rusu ar fi acoperit întocmai realitatea dintre coperți.

Al. DOBRESCU

G. CĂLINESCU, **Însemnări și polemici**, Antologie de Andrei Rusu. Postfață și bibliografie de Mircea Scarlat, Editura Minerva, 1988.

CARTEA DE DEBUT

Mai mult ca perfectul și perfectul compus

Romanul **Umbra slugerului Theodor** de Ilie Sălceanu a fost premiat la concursul de debut al editurii Dacia pe anul 1987. Debutul, girat de un juriu alcătuit din Vasile Rebreanu (președinte), Ștefan Damian, Mircea Opriță, Liviu Petrescu, Mircea Popa, Vasile Sălăjan, Eugen Uricaru, Mircea Vaida și Ion Vlad, mi se pare cel mai semnificativ dintre acelea propuse de editura Dacia în ultimii trei ani. El îmi aduce aminte, cu nostalgie, de vremea cînd aceeași editură lansa, în numai cîțiva ani, pe Eugen Uricaru, Constantin Zărnescu, Marcel Constantin Runcanu, Ștefan Damian, Vasile Sălăjan, Ion Boroș, Mircea Ghițulescu, Radu Țuculescu și alții. Au fost ani de frumoasă efervescență, de pe urma cărora proza de azi a cîștigat pe cîțiva din prozatorii anilor '75.

Pînă la apariția acestui roman, nu am avut cunoștință de existența prozatorului Ilie Sălceanu. Poate și din vina mea, numele nu-mi este cunoscut din nici o publicație. N-ar fi rău ca, în cazul debuturilor, editurile să ne dea informații cît de sumare cu privire la vîrsta și activitatea literară a numelor pe care le propun.

Umbra slugerului Theodor e un roman istoric, scris la persoana întîi de către Rifat, fiul lui Regep — pașă de Ada Kebir (Ada Kaleh). Rifat este doar principalul narator al romanului. Episoade mai sînt narate și de un oarecare Constandin, altele aglomerează, strat peste strat, naratorii, cum se așază, unele peste altele, de-a lungul istoriei, așezările omenești — înlocuindu-se fără a se contrazice. Slugerul Theodor nu este altul decît Tudor Vladimirescu, iar perioada evocată este aceea de dinaintea răscoalei lui și din timpul revoltei. După cum anunță și titlul, Theodor este o „umbră". Deși apare în cîteva rînduri în primul plan al acțiunii, el este, în principal, o mare absență, cum este (după Radu Petrescu) Napoleon în faimosul roman de dragoste **Adolphe** de Benjamin Constant. Istoria evenemențială se ascunde, cîteodată în spatele destinelor individuale, se drapează cu spuma zilelor, răsuflînd, uriașă, în plămînul mic al fiecărui ins.

Rifat nu scrie o cronică. Personajul principal al narațiunii lui este Regep, român turcit, cu destinul marcat, încă din istoria familiei, de cruzime și violență. Pus în situația istorică Regep optează, nu prin puterea sîngelui, acela de român, ci printr-o **alegere** de tip sartrian. Dar nici măcar lucrul acesta nu interesează în romanul lui Ilie Sălceanu. Surprinzătoare este metamorfoza genului istoric. De unde ne obișnuisem, în literatura noastră de gen cu o istorie a evenimentelor, ideilor și personalităților, ne trezim în față cu un soi ciudat de memorii și cu un mod de reconstituire care părea definitiv intrat în recuzita romanului de actualitate, unde adevărul istoric, în permanență apropiat, se corectează, de la un martor la altul, cum ai șterge de pe-o tablă literele scrise cu cretă pentru a le înlocui cu altele, tot atît de lizibile.

Narațiunea pare una scrisă în zilele noastre, mai bine zis, naratorul-martor scrie cu conștiința labilă, echivocă, febrilă, a unui contemporan de-al nostru. Apropiat de evenimente, el nu mai are obișnuita distanță pe care, în mod fals, o iau naratorii romanelor istorice. El se împotmolește, bîjbîie, se clatină. Are îndoieli, adună mărturii, le pune sub semnul îndoielii. Nu face, de sus, harta momentului, ci merge, ca Fabricius din **Mănăstirea din Parma**, în pasul cailor și pedestrașilor. El nu înțelege mai mult decît alții și nu știe mai multe: stă cu gleznele prinse ca și celelalte personaje în mlaștina „prezentului" (istoric).

Ada Kebir (Ada Kaleh) stă așezată între Imperii. La sud se răzvrătește Caragheorghe. Ipsilanti bîntuia țara. Slugerul Theodor se ridică și el cu pandurii lui. Austria începe să se întindă asupra ținuturilor danubiene. Turcia își impune legile prin principii fanarioți. Cadrul istoric, desenat cu rigoare, lasă epicului aventura individuală. În trecut explodează prezentul: „Trăiești o anumită înfrigurare în fața unei uși închise, nici nu te gîndești bine, nu-ți închipui nimic, simți o dorință puternică, te imboldește, te împinge, întinzi mîna fără voia ta". Fără să situiască regimul narațiunii istorice, Ilie Sălceanu o aduce la modul unui prezent etern. Stilul narațiunii nu se angajează în limbaje arhaice (arhaizante). De aici vine și farmecul povestirii. Spectaculosul nu lipsește, pentru că pe cerul începutului de veac nouăsprezece mișcarea individuală are o strălucire de cometă: nu se pierde, nu se risipește în marea mișcare de mase.

Ar fi de spus cîteva lucruri despre stilul romanului lui Ilie Sălceanu. Tînărul (?) prozator metaforizează, cu temperatura redusă la jumătate, în maniera lui Fănuș Neagu. Stilul este „lansat", fierbinte, gîfîind în urma narațiunii, rezumat metaforic. Povestirea are nerv și poftă — o lăcomie a digerării mai rar de întîlnit. Istoria, din perspectiva aceasta — gurmandă — pare-o plăcintă dulce, însiropată, o baclava, în care zemurile sînt mai gustoase ca aluatul.

Minat de un oarecare narcisism al scriiturii galopante, romanul lui Ilie Sălceanu are darul de a semnala un prozator. Pasta deasă a narațiunii îneacă nu atît evenimentele, cît conturul lor. Cartea trăiește prin naratorul ei, prin lăcomia lui de-a povesti.

Jocurile textuale, venite dintr-o saturare comună generației și schițele de tip caragealesc dădeau nota textelor lui Hanibal Stănciulescu publicate în volumul colectiv **Desant '83.** Din punct de vedere birocratic, volumul amintit a constituit debutul a treisprezece prozatori, la care se adăugau, cu volume publicate, Mircea Nedelciu, Sorin Preda, Constantin Stan, Ion Bogdan Lefter și Mircea Cărtărescu. Practic, Hanibal Stănciulescu publica acolo paisprezece pagini de proză, irelevante, nu numai în cazul lui. Putem vorbi de un debut editorial în cazul unui prozator prezent cu trei texte, într-un volum colectiv?

De altfel nici unul din texte nu este reluat în volumul **Casa**, tipărit de editura Cartea românească, veritabilul debut al tînărului prozator. Nota caragealescă a dispărut din prozele scurte ale acestui volum, nu și observația realistă acidă, susținută de un curent subteran de nostalgică aducere aminte. Se observă la mulți dintre tinerii prozatori tendința de reformulare, în termenii vitezei — pe spații mici, de digerat în metrou ori în vagonul de tren, pe intervalul unei „navete" —, a povestirii de familie. Personaj, ca și în vechile **saga**, este timpul. El nu mai este perceput în **durată**, pentru că secvența istorică este spartă în cioburi. Schițele, micile povestiri din volum sînt, parcă, luate dintr-un album de fotografii, unde toate par „retro": vitrinele și firmele, îmbrăcămintea, pînă și figurile omenești, cu mustăți neverosimil de lungi, ori cu bucle acoperind pomeții obrajilor. Este de reținut că prozele acestea, fragmentare, plonjate într-un trecut nu tocmai îndepărtat, nu urmăresc anecdota, ci conjuncția ciudată a individului cu istoria. Dar o istorie privită nu în lumina evenimentelor, ci-n curgerea întîmplătoare, deși semnificativă, și-n dramatismul latent al existențelor.

Hanibal Stănciulescu face parte dintr-o promoție masivă de literați, cu o vastă experiență de bibliotecă, cu o mai restrînsă experiență de viață, manifestînd pentru formele realului interesul acela special, de tip experimental, deloc naiv și totuși candid, al exploratorilor din romanele lui Jules Verne. Ca și aceia, prozatorul de azi manifestă o mare curiozitate pentru existențele omenești și, tot ca la aceia, din marea lui candoare rezultă, urmare a observației, un reflex exotic. Trăitul, fără să fie imaginat, este anticipat, așezat dinainte în specii și clase și re-descoperit. Ochiul se oprește pe strălucirea lucrurilor, captează distincția formelor în gloria lor trecătoare: „Peste cîteva zile, papucii de atlaz vișiniu ai femeii se odihneau răsturnați neglijent, oarecum senzual, pe o blană mică, lucioasă de baset negru". Sub exotism se ascunde o comedie și-o dramă: blana este a unui cîine — Topsy — pe care stăpînă, Virginia Alunescu, aflată la vîrsta celei de-a treia tinereți o crește cum și-ar crește copilul, marcată de singurătate. Cînd, în sfîrșit, după o așteptare ce se măsoară în decenii, apare El, „El e, sînt sigură", Topsy devine un obiect de prisos, pe care bărbatul, „Cel așteptat", îl și înlătură. Domnișoara bătrînă, zice textul, dă un țipăt și leșină lîngă trupul însîngerat al cățelușei. Și totuși, chiar în acea noapte, acele ziduri, zice mai departe textul, caste cunoscură parfumul trădării amestecat cu efluviile sibarite ale patimei dezlănțuite. Finalul textului este pastelul mai sus citat.

Am insistat asupra acestui text pentru că el conține, **in nuce**, estetica acestor proze scurte. Decorul de epocă (foarte multe din texte se circumscriu anilor '30) ascunde drame mici, dar eterne. Chiar dacă petrecute în budoar, ele vorbesc, pe jumătate în limbaj de parodie, despre condiția umană. Îmi este foarte greu să mă opresc asupra unui text anume. Ele sînt de valoare egală și chiar dacă se constituie în scurte cicluri nu au acea continuitate epică — imitație a curgerii timpului. Timpul picură — nici măcar ca nisipul în clepsidră, unde ochiul încă mai are iluzia curgerii. Prozele lui Hanibal Stănciulescu seamănă mai degrabă cu stampele, unde regină e clipa. În ea se concentrează tensiunile, conflictele, descătușările.

Debutul acesta este al unui literat inteligent și sensibil, marcat, ca o bună parte din generația lui, de dramele textului, lipsit de harul povestirii, dar cu un simț al efemerului din care se poate naște, oricînd, un scriitor adevărat.

Val CONDURACHE

ILIE SĂLCEANU: **Umbra slugerului Theodor**, Ed. Dacia, 1988.

HANIBAL STĂNCIULESCU: **Casa**, Ed. Cartea românească, 1988.

În zig-zag

Așadar, holmesologii au stabilit că, în pofida repetatelor afirmații ale doctorului Watson cum că Sherlock n-ar citi decît ziarele, ilustrul detectiv folosește expresia „diavol șchiop" (îl cunoștea, deci, pe Lesage), nu se desparte ,în timpul unei anchete, de un volum de Petrarca (!) și cunoaște destul de bine literatura franceză, în special pe Flaubert. Admirația lui Holmes pentru Flaubert nu trebuie să ne mire din cale-afară ; creatorul Doamnei Bovary s-a bucurat și se bucură de stima celor mai diverse persoane din lumea literară iar declarațiile de iubire necondiționată i-au venit din cele mai neașteptate direcții. Într-un număr special Flaubert din „Magazine littéraire" e citat Ezra Pound cu această formulare memorabilă : Flaubert a inventat „un fel de remediu împotriva diabetului literar" (literatura își are, constatăm o dată în plus, maladiile ei, iar doctorii se recrutează, s-ar zice, din rîndul bolnavilor). Tot Pound spune că Flaubert a intuit exact care este punctul central al artei literare : „Această problemă a exactității frazei este singura regulă morală a scriiturii". Aflăm aici o idee devenită loc comun al criticii moderne, consecventă în a insista asupra meritelor lui Flaubert în această valorizare a frazei, chiar dacă prozatorul descoperea în același timp (vezi Barthes) și „vertijul corectării infinite", care conferă frazei un statut prin excelență provizoriu.

E interesant de constatat că opera flaubertiană a inspirat adesеori judecăți absolut contradictorii. Sartre afirmă, spre exemplu : pentru Flaubert, literatura este „punctul de vedere al morții asupra vieții". Ceea ce pentru Sartre e un reproș, pentru Proust era un mare elogiu : Flaubert a înțeles că „scopul vieții scriitorului este în opera lui" : viața trece în operă, dar nu ca să moară, ci ca să trăiască. Pe undeva pe la mijloc se situează opinia lui Vargas Llosa, care i-a consacrat scriitorului francez un eseu întitulat Orgia perpetuă : Flaubert, spune sud-americanul, „transformă în literatură tot ceea ce i se întîmplă, întreaga lui viață e canibalizată de roman"; imaginea romanului antropofag e, totuși, întrucîtva neliniștitoare. Cineva observă apoi că un personaj din Mătușa Iulia și condeierul își însușește într-un loc o idee integral flaubertiană ; romancierul francez opinase că „trebuie să ne obișnuim să nu vedem în oamenii care ne înconjoară decît niște cărți" : personajul peruanului întărește : „aflai că toată lumea, fără excepție, putea fi subiect de povestire".

Cum apare, în toate acestea, relația dintre viață și literatură ? Viața ca o pradă sau literatura ca o capcană ? Actul scrisului ca sacrificiu de sine sau ca gest de nemăsurat orgoliu ?

★

Găsesc în ultimul roman al lui Volkoff această admirabilă definiție a memoriei, care se potrivește cred, ca o mănușă, memoriei proustiene : „O succesiune de fapte izolate, care s-au produs individual, devine o continuitate neîntreruptă, așa cum punctele unite formează o linie". Memoria ar fi o mașină ce transformă verbele la perfectul compus în verbe la imperfect : cînd știm în ce mod a folosit Proust imperfectul, afirmația devine de-a dreptul tulburătoare. Dar cel mai extraordinar — cum să-l numesc ? — „rezumat" al Căutării timpului pierdut l-am întîlnit în romanul lui Kundera, Cartea rîsului și a uitării : „...îi veni ideea că frumusețea este scînteia care țîșnește atunci cînd, dintr-odată, dincolo de distanța dintre ani, se întîlnesc două vîrste diferite. Cînd frumusețea înseamnă abolirea cronologiei și revolta împotriva timpului".

★

Urmăream în reviste, cu ani în urmă, cronicile lui Mathieu Galley, figură notorie a jurnalismului și a vieții monden-literare din Parisul ultimelor decenii. A publicat o interesantă carte de interviuri cu Marguerite Yourcenar și a murit nu de mult, în urma unei boli cumplite și rarissime. I-au apărut, postum, extrase din jurnalul său, plin, pare-se, de vervă acidă. Pe lîngă un portret necruțător al unui Barthes surprins într-o postură deloc avantajoasă, rețin această teribilă scenă : Marcel Jouhandeau, în timp ce Eliza, soția lui, agonizează, exclamă : „E îngrozitor, nici măcar nu mai suferă !". Mi-a venit în minte o replică din Mazilu, care suna cam așa : „Mie să-mi suferi, Cecilio !"

★

O posibilă definiție modernă a romanului realist : o oglindă retrovizoare purtată de-a lungul unui drum.

★

Vieți paralele : Marghiloman și Țugurlan.

★

Anchetele pe tema : „De ce scrieți ?" (v. și Revista de istorie și teorie literară) sînt astăzi o practică frecventă. În 1919, suprarealiștii (pe cale de a se constitui ca grup) au lansat această întrebare în revista Littérature, văzînd în ea prilejul unei noi provocări. Jean Paulhan a dat atunci un răspuns senzațional : „Mais enfin, j'ecris peu, votre reproche me touche à peine"...

★

De ce întotdeauna cînd pomenim proiectul flaubertian al Cărții despre nimic, cuvîntul Carte trebuie neapărat scris cu literă mare ?

Al. CĂLINESCU

Panoramic editorial

Ștefan IUREȘ : „Orbita planetei Eps"

Acest nou roman al lui Ștefan Iureș este o progresie sistematică în viața unui intelectual, combinație hibridă de medic și ziarist, evoluție metodică în timp, cu reculurile de rigoare pentru precizarea unor fapte trecute, astfel încît se acoperă toată perioada de după război și pînă acum. Sînt prezentate niște momente-simbol din existența lui Emil Pratt-Soveja (Eps), dar fără a fi neglijate realitățile istorice de importanță națională. Acestea din urmă sînt tratate tangențial. Veștile, faptele nu sînt contondente, totul parcă este aburit, vătuit, învăluit în ceață. Moartea Vicăi, ca și alte fapte capitale, trebuie rumegate de lector în tihnă, adevăratele lor semnificații pot să-i scape la o lectură rapidă, pentru că autorul nu insistă, nu face un caz, prezentarea sa nu este dramatizată. Totul pare a fi o poveste „ușoară" ce se derulează agale, car care ascunde în subsidiar partea colțuroasă a aisbergului.

Eps este un tip cu bun simț ,inteligent, capabil, dar moale, ușor de manevrat, tipul rezoneurului. După cum spune autorul, „Eps e un martor tăcut al evenimentului". Este, de fapt, un ratat, căci iată care sînt datele sale personale : medic ce lucrează în ziaristică, secretar de redacție care nu se știe exact ce face, tată fără copil, dublu căsătorit fără soție, pretins prieten cu Lică Canguru.

Titlul romanului este extrem de sugestiv. Eps este o planetă, nu o stea — deci un element pasiv, lipsit de lumină proprie, totuși complex, cu o diversitate de microcosmosuri. Orbita ne duce cu gîndul la încorsetarea în propriile tipare, rotirea în jurul unui punct fierbinte, efervescent (cum este viața socială), dar de la distanță, fără șansa unei apropieri sau a unei implicări. Poate că prin translarea lui Eps pe o perioadă atît de lungă autorul nici n-a vrut să demonstreze altceva decît această inapetență a personajului pentru acțiunea deschisă, lipsa de asumare a responsabilităților — de ce nu „frunză-n vînt" — odată ce traversează epoci cu date social-politice schimbate, dar el nu reușește în nici una din acestea să găsească coordonatele propriei căi de „a trăi". Căci el nu „trăiește", de fapt (lucru reproșat și de bătrînul Ionel Pratt), ci „observă". Scoaterea de pe această „orbită" (intervenția chirurgicală riscantă din final) este forțată, tendențioasă și în nici un caz nu-i justifică viața amorfă de pînă atunci, supraviețuirea la limita minimei rezistențe.

Ștefan Iureș ne dă proba calităților sale de portretist în creionarea rapidă a unor personaje episodice. Mătușa Sibila cu invectivele ei este o splendidă apariție vie, sugestivă, plină de vervă, inteligență, spirit mușcător, replică. Carin, a doua soție, întrupează, exact așa cum spune autorul, „prostia de bună calitate, integrată, estetică". Moșul Costache Grumezeanu, al cărui neoplasm este ținut în loc de dorința cunoașterii spectacolului lumii, de care este animat bolnavul, ca și celălalt moș, Ionel Pratt, rămîn ca niște figuri luminoase, tonice, în contrast cu deriva lui Eps.

Dacă modificarea parametrilor orbitali ai lui Eps se datorează unor factori externi de decizie, Ștefan Iureș s-a autopropulsat pe „orbita" prozei cu deplin succes, fapt ce-l distanțează de propriul erou și constituie, în același timp, un cîștig al literaturii române.

Liviu PAPUC

Ernest GAVRILOVICI : „Poeme"

Cred în destinul cel fără iluzii / ...", mărturisește fără ostentație Ernest Gavrilovici în debutul poemului „Rostirea de după" (Cartea Românească, 1988). Că este într-adevăr așa, ei bine, o dovedește întreg cuprinsul volumului apărut în această primăvară la editura „Cartea Românească", volum care marchează de drept convertirea scriitorului băcăuan spre genul liric.

Dacă este adevărat că fiecare poet autentic posedă anumite trăsături specifice, individualizate, atunci se poate spune că, pentru Ernest Gavrilovici, definitorie este o simbolistică a sincerității și inocenței. „Limită de cazane" (Mai privește / stelele / împerechindu-se / în / iarbă cînd / sufletul / începe să fiarbă / ...), „În loc de Euxin" (Inima mea e o mare / sau / ștergarul înflorat / cu / paseri călătoare /..."), „Obsesie cu crengi" sau „Bravo" sînt cîteva exemple edificatoare în acest sens.

Se știe (se spune !) că poeții sînt niște eterni îndrăgostiți ; Ernest Gavrilovici se lasă și el, cu luciditate însă, antrenat de iubire.

Dar, mai ales și mai ales, de neuitat rămîn nostalgiile pe care ni le dăruiește poetul. În „Oraș străin", Ernest Gavrilovici reușește să creeze, din disonanțe și placidități uneori, imagini de o plastică aproape hipnotică : „ierbarul cu fete pe care le-am iubit / luna făcînd trotuarul /..." sau ciudata fereastră despre care aflăm amănunte șocante, „pe străzile ultragiate / o freastră cîntă de demult / din toate corăbiile împușcate /.".

Dorind parcă să ne asocieze unor bucurii și tristeți intime, poetul adoptă din cînd în cînd un ton confesiv ; așa este cazul, bunăoară, în „Dialog cuminte", poem la persoana întîi care se încheie cu două versuri de o tulburătoare, aproape ireală frumusețe: „de la fereastră lipeam / cocori pe toamna albastră". Apoi, din cînd în cînd, parcă fără voie, ne trezim în mijlocul unor unde cîntătoare, ca de exemplu în „Mesaj X" : „Deasupra planetei mirosind postum / mai vine / mai vine Picasso și acum / în chip de porumbel senin / cu o ramură în cioc de măslin /...".

Sensibil și delicat, de un romantism discret și, parcă, incomplet în exercitare, sacrificînd parțial sau chiar trocînd cîteodată estetismul cu puritatea ideatică, volumul de poeme semnat de Ernest Gavrilovici poate delecta nu numai cititorul rafinat de poezie.

Titus CEIA

Elisaveta NOVAC : „Grădina Salamandrei"

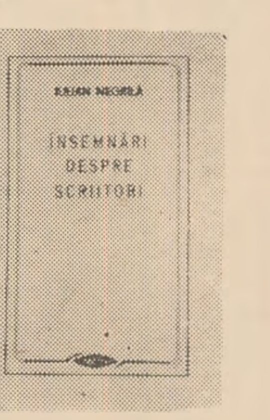
Elisaveta Novac versifică cu pricepere și fără prea mare entuziasm, cu o recuzită poetică ușor desuetă, ca în sfîrșit, să ne propună un univers artistic livresc, o lume văzută printre degete, cu unele cadre fantastice, dar și cu unele secvențe de un realism înspăimîntător. Inventează o grădină a salamandrei unde marile incendii nu modifică nimic din starea materiei, vîntul „risipește" visele, gîndurile împietresc, dar în acest spațiu se poate totuși desluși un labirint al inițierii : „Drumul spre mister se deschidea ca o inimă / în care intram fără șovăire". Desigur, dintr-o grădină, fie ea și a salamandrei nu putea lipsi perechea de îndrăgostiți, surprinsă pe un film color în cele mai mici detalii : **portretul fetei** (neliniștită și senzuală) „Fata, pistruiată, cu părul roșu / avea între degete un breloc pe care-l zornăia nervos, mușcîndu-și buzele ; / Rochia ei foșnea ca valurile albăstrite / val după val cuprindea împărăția verde / a strălucirii aripilor deschise / către solare înălțimi" și **portretul băiatului** (statură impresionantă și sentimental) : „Băiatul cu chip de atlet își purta degetele / prin zulufii ei risipiți", în timp ce sufletele lor calde vibrau. Dar dacă fericitul cuplu, la adăpost de orice primejdii, trăiește momente de mari satisfacții, încît să exclame : „Lumea noastră e atît de candidă" sau „E splendidă lumea privită de la mari depărtări", ceva mai încolo, într-un cadru mai îndepărtat, dincolo de „copaci de sticlă", „codri de întuneric", „cer de funingine", se observă negativul acestor stări de acalmie : „Dar **singurătatea** e neagră / Lunecă spre ea șarpele cu clopoței / plutind prin pîntecul liniștii / ca pe un țărm mișcător // **Pustietatea** mea devenise de piatră". Drumul anevoios prin acel labirint al inițierii nu este lipsit de capcane, dar și de plăceri, mari recompense pentru temerarii melancolici : „Vom orbecăi prin ceață pînă la izvorul / a cărui amiază de miere va deveni / din ce în ce mai fierbinte", dar pînă atunci o noapte fantastică stăpînește întregul univers : „Chipul oglinzilor pe lîngă care treceam / erau incendiate sub felinarele somnambule ale nopții", motiv al dedublării, exces de lumină și artificial, reflectare amețitoare într-un relief ciudat, cu păduri de sticlă, zori de sticlă, hăuri cu oglinzi, unde au loc „furtuni lăuntrice", muzica vîntului abia se aude, îndrăgostiții neliniștiți se întreabă : „Căci unde se ascunde clipa fericită dacă nu în noi ?" În acest univers mitic, pașii călătorilor sînt călăuziți de stele miraculoase, ca în stampele biblice : „Păreai cînd trist, cînd melancolic / și ai continuat drumul în direcția / în care steaua începea să lumineze", dar și dezorientați de aștri malefici : „stele negre se amestecau / într-un ropot sfîșietor și fără cumpăt". Și totuși se poate medita în orice condiții, chiar dacă plantele sînt **carnivore**, ierburile „cad în genunchi", noaptea „coboară cu ochi de insecte veninoase" ; peste tot întîlnești sălbăticiuni năpădite de somn, „fiara din noi are dinți otrăviți. Se poate medita mai ales la **golul originar** : „Oh, Abis sîngeriu" (una din temele preferate ale poetei Elisaveta Novac), la însuși cuvîntul cu puterile lui magice : „Cuvîntul tău e zeu zdrențăros / alergînd prin ploi vitrege / prin păduri tenebroase / prin trupuri văduvite de spirit", cuvîntul care poate genera această excelentă poezie : „Nu sînt decît deșertul în care luneci / fără zgomot și fără de urmă / Numele meu este ideal neatins /sete nestinsă / foame nepotolită / citadelă geruită de vreme, nesațiu / dor de nemărginire / gîndește-mă / trăiește-mă / dorește-mă / imaginează-mă // Ipocrită nimicnicie".

George BĂDĂRĂU

Venera ANTONESCU : „Umblet subțire"

Cu o sintaxă poetică interesantă, economie de cuvinte, abstracții care tind spre un anume ermetism, Venera Antonescu invită într-un amurg fabulos la contemplare, pe un ton familiar, în timp ce simțurile înregistrează fața nevăzută a lucrurilor : „Vino, prietene ; Nu te cunosc dar e ora : / pietrele albe vorbesc în amurg / piela de albastru din noi în plutire se așterne / pe creanga stinghera / de vis / subțire, subțire" (**Subțire**). Desigur, din spațiul mitic nu lipsesc ciudățeniile (casa-colilie, calul-zmeu, ornic-toaca) pe care le întîlnești mai la tot pasul, în timp ce ochii poetei sînt fascinați de acea viziune grandioasă a extremelor, a depărtărilor cosmice, și a adîncurilor sufletești, a luminii din calea lactee, și a întunericului lăuntric. Există un echilibru perfect între stelele care cad mioritic și migrarea sufletelor în univers. Și cînd nu te aștepți cazi în capcanele ielelor, intri în jocul paparudelor goale, sau auzi ruga lui Manole care încă mai speră să i se întoarcă soția din cale. Nu numai motivele folclorice reprezintă prilejuri de meditație. Cadrele sociale sînt minuțios cercetate, personajele dintr-un trecut istoric îndepărtat se perindă prin fața ochilor. Astfel, haiducii care au ajuns domni în codru, se conduc după legi nescrise, și se înfrățesc cu stejarii. Uneori răzbate din străfunduri armonia eminesciană, plină de vrajă fumegă: „lumini noptatice pe ape / crește pin' la ceruri valurile si le... / Marea mea de slove — necuprinderile" (**Rugă**). Preferința pentru vegetal este declarată pe față, cînd sînt invocate pajiștile verzi, care ar putea să ne dezmierde în clătinarea lor. De altfel, poeta comunică cu flori și păsări, cu fauna subacvatică, în schimb : „de oameni mă desparte-o zare / între noi stau acum sălcii / și plîng". Valoarea semantică a lexicului este ingenios relevată (Ieși soare, **oare ?** Splendoare, **doare** / Uricios, **os.** Te îndepartă, **artă"**), în acest aparent joc de cuvinte, sau într-un cumul adverbial care sugerează cromatica sufletească: „mereul într-una și iară mereu / pe cerul lăuntric imens curcubeu" Spațiul larg, oniric, amintește de un tablou al unui pictor naiv iugoslav : „Mai văd unda-n purpură / Negrișoara cu pasărea albă / și parcă eu sînt pasărea albă / și parcă pe mine țipătul ei m-a ucis". **„Umbletul subțire"** al Venerei Antonescu impresionează prin grație și prin sinceritatea cu care își justifică adesea cadența, mai ales atunci cînd are conștiința culpei : „Sînt vinovată / c-am rămas același alb umblet subțire / într-un larg pustiul / numai neiubire", dar asta n-o împiedică să aducă un omagiu soarelui, spre care întinde brațele entuziasmată : „Ca o mlădiță întindem brațele spre tine, Helios / Ca vița de vie în bătaia razelor tale am suit". Un univers poetic cu petale de salcîm, umbre pe caldarîm, nouri care înăbușă luna în vreme ce întunericul ca un tăciune cade pe case, un univers în care excelează puritatea cerbilor albi, gîndurilor albe, sufletelor albe, de crini, un univers în care poeta acceptă să intre într-un joc imaginar, dar cît se poate de lucid, un joc al existenței : „O să intru-n horă și n-am de ea știre / E-o ciuleandră. Într-unul. Fără asemuire / De-ar fi toamnă,-n hău ar cădea o stea / dar e numai iarnă. Printre fulgi de nea / în plutire, dulce mantie, mă-mbrac / și mă minunez. Urc sfios. Și tac / M-afund în mirări de ape lustrale / alb cad roze, alba ploaie de petale / fulguie tăcere și sînt numai eu / cînt în mine e, și-n larg sînt, / și-n mereu" (**Joc lucid**).

B. GRIGORESCU

Iulian NEGRILĂ : „Însemnări despre scriitori"

Noua carte a profesorului Iulian Negrilă are un profil distinct, revendicat de istoria literară, prin care autorul își definește predispoziția pentru o abordare profundă a universului literaturii. Redescoperirea clasicilor și readucerea în actualitate a unor fapte inedite, memorabile în același timp, din activitatea și opera celor care au alcătuit ființa vie a literaturii române, reprezintă dovada unui adevărat act de cultură.

În paginile cărții găsim nume de neuitat, care au îmbogățit prin scrierile lor patrimoniul artistic național: Iancu Văcărescu, Timotei Cipariu, Andrei Mureșanu, Ion Creangă, Ioan Slavici, Mihai Eminescu, Octavian Goga, Lucian Blaga etc.

Atașat de virtuțile spirituale ale neamului, devotat literaturii, autorul însoțește și nuanțează demersul evocator. Acumularea factorială este judicios structurată, degajînd din documentele literaturii linii de forță majoră, sensuri esențiale, care configurează mișcarea literară sau scriitorul prezent. Este reconfortant pentru cititorul de astăzi să găsească dovezi de cald devotament pentru idealuri dragi fiecărui român. Ne gîndim la idealul unității naționale, în primul rînd, al unirii tuturor românilor într-un stat național independent, pe pămîntul și în hotarele străbune ale vechii Dacii, dar și la lupta pentru transpunerea în viață a acestui ideal. Toate acestea au aflat un puternic ecou în conștiința celor care au slujit cultura și așa se explică promptitudinea cu care „Tribuna poporului", „Tribuna", „Românul" (Arad), „Banatul românesc", „Luceafărul" (Timișoara) au consemnat și publicat creațiile artistice ale scriitorilor români din toate ținuturile.

De un larg interes pentru istoria literară sînt informațiile referitoare la publicistica lui Timotei Cipariu, consecvența ilustrului filolog în apărarea latinității alfabetului și în sublinierea necesității abordării istorice a limbii.

Remarcabile prin adîncimea observațiilor sînt rîndurile dedicate marelui povestitor humuleștean, Ion Creangă.

Istoricul și criticul literar francez H. Taine spunea că documentele înaintează spre viitor ca niște adevărate monumente. Această afirmație își găsește materializarea în capitolul destinat lui Ioan Slavici, capitol în care sînt readuse în actualitate, cu competență și atenție la detalii, scrisorile pe care bardul sirian le-a expediat lui Vasile Mangra, din Italia, dezvăluindu-ne sensibilități și trăiri nebănuite.

Nu ar fi putut lipsi din această carte care ne dovedește unitatea spirituală deplină a tuturor românilor, evocarea lui M. Eminescu, poet național care a cunoscut în cele mai intime structuri viața culturală transilvăneană. Prin libertatea spiritului său de geniu universal, „cuprins de-adînca sete a formelor perfecte", Eminescu i-a învățat pe transilvăneni ce înseamnă libertatea umană și cum se pot elibera de vicisitudinile istoriei. Contradicțiile epocii au fost nu numai simțite dar și trăite de Eminescu, la o tensiune spirituală de amplitudine universală.

Dens și emoționat este și capitolul dedicat lui O. Goga, căruia i se jalonează prin documentele de istorie literară trăsături care au devenit definitorii pentru personalitatea sa.

Un loc aparte îl ocupă Al. T. Stamatiad legat de Arad printr-o laborioasă și îndelungată activitate. Stabilit ca profesor pe aceste meleaguri, a demonstrat că este nu numai un mare iubitor de literatură, dar și un bun cunoscător al ei, aducînd totodată atmosfera simbolistă a acelora care reîmprospătau prin noutate și modernism viața literară.

Detalii interesante ne oferă Iulian Negrilă despre Lucian Blaga, acest spirit universal în care coexistă filozoful și poetul. În revistele arădene dealtfel Lucian Blaga a publicat articole filozofice și cugetări, precum și unele volume la Editura Librăriei Diecezana.

Paginile rezervate lui Camil Petrescu ne aduc în atenție activitatea publicistică și literară de la revistele bănățene din perioada timișoreană. Caracteristică pentru spiritul vremii, pentru înțelegerea superioară a realităților specifice transilvănene este și evocarea lui Ion Minulescu și a vestitelor șezători literare din perioada interbelică, la care au fost prezenți scriitori reprezentativi : L. Rebreanu, Ion Agârbiceanu, Victor Eftimiu, Cincinat Pavelescu, Emil Gârleanu etc.

Prin paginile acestei cărți, Iulian Negrilă demonstrează că nu există nimic mai asemănător cu viața, decît ființa creației artistice literare.

Victoria NEDELCOVICIU

pro juventute

Convorbiri literare prin corespondență

■ **Constantin ANDRIESCU — București.** Părerile exprimate anterior se confirmă. În **Cînt, Canon** și **Dor de mamă** vorbește un poet adevărat care-și duce treaba la bun sfîrșit. În celelalte apar „căderi". Dintr-un al doilea plic se detașează **Insomnie.** ■ **Niculina ANTOHI — Fălticeni.** Coarda sentimentală e ușor „dezacordată". În rest e bine. Am reținut **„Salcîmi înfloriți...", Culori și linii, Orașul.** ■ **G. ANTON — Mogoșești (Iași).** Există poezie în ceea ce scrieți ; ea apare fragmentată, cu intermitență, risipită. Se pot decupa imagini interesante care, însă, nu alcătuiesc niciodată un întreg. Trebuie de discutat cu textele în față. ■ **Ana-Gabriela B. — Alba Iulia.** Există o îndrăzneală a imaginii („Dacă adorm te visez / În burta unei idei, / Asemeni unui cal / Cu semnul întrebării-n frunte"), care alternează cu pura banalitate („Ochii tăi îmi umplu / Fața mea / Cu lacrimi de rouă"). Situația se repetă în toate poeziile trimise. Probabil, mai trebuie puțină experiență pentru a vedea singură ce e bun și ce nu. ■ **Angela BACIU — Galați.** E bine. Mai trimiteți. ■ **Aurelius BELEI — Brăila.** Ați primit răspunsul în numărul din iunie. ■ **Octavian BUTUZA — Baia Mare.** Dedicația pentru Eminescu e dezolantă. De partea cealaltă, două poeme remarcabile : **Spectacol marin** și **Vieți.** Inconsecvența se datorește, cred, registrelor diferite ale intonației — al confesiunii apăsate, în primul caz, al descrierii transparente, luminoase, filigranate, în al doilea. Principalul e că într-unul din ele reușiți. ■ **Nicolae COANDE — Craiova.** În general, n-ar fi obiecții. Se detașează prin concentrare și un fel de încordare surdă în **Intr-o limbă necunoscută...,** unde cîștigați un pariu extrem de riscant (am în vedere pretențiile și uzura temei). ■ **Anastasia DOMIDE — Rodna (Maramureș).** Există talent și încă din cel original. **Odată** și **Ființare** merită toată atenția. Apar unele momente de diluție în textele întinse. **Visul unui prinț** are strofe remarcabile și altele, căznite („Mai este vreme să tulburi universul / Să urmărești după colțuri mersul / Pentru lucrările acestor miini / Pentru decizii renegate de plopii cei spini",. Reveniți. ■ **Vivi DONARIS — Ploiești.** Răspunsurile anterioare rămîn valabile. ■ **Ana Liliana EPURE — Fălticeni.** Asocieri forțate apar peste tot („Curcubee de coarne /Și tropote / Se adună / Pe portativul ploii"), mai puțin în **Voci de peste.** ■ **Paul GON — Turda.** Am de unde alege. Încă puțintică răbdare. ■ **Iuliana IACOB — Oravița.** Mai trimiteți. ■ **Paul ILIESCU — Poiana Teiului (Neamț).** A doua strofă din **Enkidu fratele meu** „leagă" ceva. **Priviți: fereastra este o oglindă** e în întregime o surpriză plăcută. ■ **Köllö FILIP — Ploiești.** O anume dexteritate în însușirea cuvintelor ar fi calitatea si totodată marele defect al poeziilor dv. Risipa verbală rămîne încă foarte mare. Se impun o concentrare și o selecție riguroasă a textelor. ■ **Maty KURCS și Alexandra KOVALCSUC — Oradea.** E prima oară cînd primesc versuri scrise în colaborare. Eu zic să vedem ce poate fiecare. ■ **Costel LUNTRARU — Iași.** Merită atenția **Răcoare în deșert.** Maniera discursivă e una a acumulărilor lente, imperceptibile în nici un caz a explicațiilor, cum o faceți dv., mai ales în finalul poemului menționat. ■ **Costică MACOVEI — Iași.** Scris greu descifrabil și cu greșeli de ortografie. ■ **Ion MALAIA — Grădiștea (Brăila).** Pregătesc un grupaj cu versurile dv. Ultimul plic a fost binevenit. Nu vă „iese" poezia de dragoste. Șansele debutului editorial există. Merită să încercați. ■ **Ana MIHAILESCU — Comănița (Olt).** Retrimiteți balada. ■ **Iuliana MOGA — Lugoj.** Într-adevăr, „Fragmente, fragmente disparate". Vreau să spun că meditația nu încheagă nimic. Să vedem și altceva. ■ **Homo NUOVO — Giurgiu.** Prea puțin, și calitativ, și cantitativ. ■ **Mihai PAIU — Pașcani.** Poezia nu admite vorbe de prisos, precum cer **senin, albastru, reci** izvoare etc. Punerea lor în versuri nu salvează nimic. ■ **Lenuța PANDURU — Baia de Fier (Gorj).** Limbajul și psihologia copilului sînt bine prinse. Dialogul nu are însă o semnificație literară. ■ **Matei POPESCU — Rîmnicu-Vîlcea.** Cred că rima mai mult vă stînjenește. Oricum, deși nici un text nu e pe de-a-ntregul pus la punct, se impun atenției o serie de secvențe în care vorbește un poet adevărat : „E ziuă. Nimic nu se pierde / Pădurea-i din galben și verde // Munții suferă de insolație / Vînătorul vînează cu grație // Convoacă furnicile consiliul / Să-și părăsească sau nu domiciliul // Toamna între vară și iarnă // Cerul nu vrea să ne cearnă // Iar vremea trece suplă înainte / Fugărită de un ciob de dinte". ■ **Gabriel PRICHICI — Oravița.** Apar ezitări. **Nu uita** aparține unui începător, celelalte — nu. Să mai vedem. ■ **Gelu PUȘCAȘU — București.** Copiile dactilo pe care ni le-ați trimis sînt greu lizibile. Din cîte am putut înțelege, **Adagio,** fragmentar **Poema de var, Meditație, Doimea** sînt concludente pentru o înzestrare poetică certă, ușor contaminată de ultima modă a cotidianului depoetizat. Aș vrea să vă deslușesc glasul propriu. ■ **Gabriela SAVISCHI — Rădăuți.** Cred că **Vară** și **Ritm** ies în evidență, probabil și din pricina faptului că sînt mai scurte. În celelalte — scîntei imagistice puternice alternează cu numeroase zone inexpresive. ■ **Marius SARBU — Lugoj.** În multe pasaje stimulați gravitatea folosind cuvinte apăsate: „un verb de gheață mă va purta / spre apocalips și voi crede cîte ceva...". Distihul următor simplifică mult și profitabil : „am adunat în mine atita tristețe / că pot răzbuna toți anonimii celebri". Inconsecvențele și prolificitatea sînt păcatele cele mari. ■ **Cătălin SEREDIUC — Suceava.** Dv. nu aveți noutăți, nici eu nu am noutăți. ■ **Maximilian SIVAN — Sebeș (Alba).** Ar fi ceva în **Intre scînduri.** ■ **Constantin SÎRGHI — București.** Se simte intermitent pulsul poeziei în **Bacovia, Sosește vara", „Iubeam un dud...", „Fața nevăzută a lunii...", „Morile de vînt"...".** Din păcate, nici unul din aceste texte nu rezistă de la un capăt la altul unei lecturi exigente. ■ **Cristi SOREA — Suceava.** Parafraza la Sorescu e cea mai reușită. Vă numiți Sorea sau Gorea? ■ **Indina SPATARU — Iași.** Nu-mi dau seama dacă unele naivități sînt voite sau nu. De pildă : „De oriunde, veghează / trist albastrul dilatat / al recilor ochi ce-au dispărut" sau, în context, „Hai să fugim, să fugim, să fugim / Din soarta unei mobile". **Sentiment** mă face să cred, că asemenea „puncte moarte" sînt, totuși, scăpări. Începutul și sfîrșitul, banale (cel puțin) flanchează o poezie valabilă : „Înfrigurată, ploaia strigă dincolo de geam / Pe cărări ascunse aleargă viața / În ritmul păsării colibri / Chitara se-ncordează ca spinarea pisicii / Armonios leșină picături de foc / Renasc la fiecare tunet : / spaimă ori necaz, / cuprind cerul — pentru ploaie și vînt — evantai". ■ **Ligia STAN — Piatra Neamț.** Deocamdată ceea ce s-a publicat n-a putut fi depășit.

Daniel DIMITRIU

Premiile revistei „Convorbiri literare"—1988

Gabriela Ciobanu

PREMIUL LA CONCURSUL DE POEZIE „OCTAVIAN GOGA" CLUJ-NAPOCA 1988

Născută la 16 februarie 1955. Salariată la B.J.A.T.M. Iași. Membră a Cenaclului „Junimea". Premiul III la Festivalul „Afirmarea" Satu Mare (1988), Premiul Special al juriului Festivalul „Vasile Alecsandri" Iași, mențiunea I la Festivalul de poezie „Nicolae Bălcescu" — Rm. Vîlcea (1988).

Ceas de taină

ceasul de taină
în noi se destramă

a pîine miroase
ceasul care adună
trupuri de ore și oase
aburii arșiței învăluie
privirile înzăpezite
și palmele alintă asfințitul
cînd din trupuri însingurate
ceasul de taină se amiroase

Privește-mă

mă simt prea plină de cuvinte
dar nu mi-ajungi niciodată prea plinul
rostogolită lacrimă
floare de patimă
murmur de pleoapă
mă topesc în fîntînă
dar nu mi-ajung niciodată
cuvintele

Din începuturi

Din începuturile noastre
sîntem doar noi
nimeni nu are curajul
să ne strige pe acest pămînt
străinilor
pentru că privirile le-am ridicat
odată cu cîntecul acestor ape
pentru că rădăcinile noastre
au încolțit odată cu creasta
acestor munți
care din începuturile noastre
ne sînt stăpîni
pentru că din începuturile lor
ne-am născut odată cu graiul

Duduia Otilia

se îngînă în mine
drum de otilie

umărul nopții
te împinge la masa mea

să te alinți cu hîrtiile
scrise, nescrise
și cu pisoiul privirilor mele

o mușcată-n fereastră respiră

se-ngroapă în mine
sunete pe care le știu
și nu le știu prea bine
la masa mea de lucru
stai dreaptă
duduie Otilie

deschide-mi mai repede ușa
să intru înaintea
pisoilor
care mai umblă prin Iași

drum de Otilie
să nu mă lași...

Marin Rada

PREMIUL LA CONCURSUL DE POEZIE „PORNI LUCEAFĂRUL..." — BOTOȘANI, 1988

Născut la 18 mai 1954. Economist la B.J.A.T.M. Slatina.

Versuri publicate în revistele și ziarele „Flacăra", „Scînteia Tineretului", Suplimentul literar-artistic al „Scînteii Tineretului", „Contemporanul". Premiul ziarului „Crișana" — Oradea (1986), mențiune, Festivalul de poezie „George Coșbuc" Bistrița-Năsăud (1987), premiul III la Concursul de poezie „Aron Cotruș" Mediaș (1987), premiul Revistei „Contemporanul" la Festivalul de poezie „Panait Cerna" (1987). Membru al Cenaclului „Balada" al Casei de cultură a municipiului Slatina-Olt.

*
* *

Ceea ce se vede-n afară
se începe în noi.

Drumul se oprește-ntr-un punct,
pasărea îl pîndește pe vînător,
sîngele se întoarce în rană
(înflorind în petale alb-roșii)
țipătul taie oglinda,
liniștea este o jucărie uitată-n fereastră
și spaima de liniște
trage la roțile carului

Punctul seamănă cu o piramidă
de forma gîndului meu.

Neodihna tatălui meu

Cînd se-ntorcea de la cîmp,
tatăl meu frămînta între umeri
întunericul nopții,
partea de lună dăruită cîmpiei
intra în ochii lui.

Tatăl meu își mutase casa în gînduri
și nu știa dacă pașii lui se aud
ori numai puii de cerb
lîngă roțile carului.

Hoții de cai

Hoții pîndeau în cîmpii să te fure
Frumoși și sălbatici sînt hoții de cai,
Umerii lor miroseau a pădure
Palmele aspre a lumină de rai.

Tu te-arătai peste deal ca o rugă
Cu noaptea pierdută în părul ierbos
Și drumul se-oprise cu cerbii în fugă
Și hoții de cai galopau mai frumos,

De ochii tăi negri pierise cîmpia
Și hoții de cai miroseau a pămînt —
Doar sufletul lor te furase, Maria,
În zori la o vînătoare de vînt.

Morgana

Am văzut-o lîngă o apă :
tăia cu răsuflarea valuri de ceață,
castele de fum mirosind a pedeapsă,
o zi pe un mal, o zi pe un altul —
între brațele ei se naștea labirintul.

Atunci nu mă stăpînea frica,
rămîneam cu amurgul în brațe...

Așteptam să coboare în somn
și în tihnă pămîntul.

Liviu Iordache

PREMIUL LA CONCURSUL „POESIS" — CONSTANȚA, 1988

Născut la 31 mai 1959. Învățător în comuna Modelu, județul Călărași. Membru al Cenaclului județean „Albatros". Premiul III la Festivalul național „Cîntarea României", premiul I la Salonul literar Dragosloveni-Focșani (1987).

Numai glontele

Auzi ce am auzit :
ceasul desfăcînd plăcile veacului
în războaie monocrome
cu păpuși pătrunse de un somn cafeniu,
rădăcinile sîngelui deschizînd porți de oțel
și gloria care nu se oprește
decît înaintea steagurilor albe
ori a mormintelor.

Cineva roade pragul casei
cu obișnuința unor cari blazați
și monologul leului, lingîndu-și glontele din sînge,
se deruleează înregistrat
pe banda de magnetofon.

Așezați pe genunchii naturii
(au început să-i ruginească
și scîrțîie ca bătrînii reumatici)
așteptăm.

Numai glontele umplut cu lumină
ne poate salva de umila tăcere.

Verdele chip al echinocțiului

De multă vreme n-a respirat cîmpia
ca în această primăvară.
Semințele sale, minusculi plămîni,
lovesc cu nădejde pereții pămîntului
avide să guste conductele luminii
prin care se prelinge verdele fluid
înolcuind singurătatea cîmpiei
cu turnuri subțiri și nervoase
ce răspîndesc necontenit
aburul care incendiază memoria țăranilor.

De multă vreme n-a respirat cîmpia
ca în această primăvară.

Caii săi, năvalnicii cai,
vorbesc între ei,
înainte să simtă biciul întunericului
pipăindu-le coapsele.

Cine va ajunge mai repede
la marginea satului ?
cînd umblă sîngele prin semințe
și tot mai multe turnuri se ridică.

Caii trag sub copite cîmpia
vestind că se apropie timpul
cînd trupul cîmpiei va cădea secerat
la rădăcina caselor.

Clipa primordială

Lumina în permanență tînără
curge prin țeava punctelor cardinale
iubindu-ne
așa cum ninsoarea iubește cîmpia.
Se apropie soarele
etern călător
despicînd orizontul
lîngă țăranul trudit
etern cărturar al pămîntului.

Ritualică

E ultima zi cînd ulii
ciugulesc acoperișul de lumină
al macilor
iar țăranii apar din somnul strămoșilor
unul cîte unul
cu trupurile învelite de sudoare
și încep să numere
monezile cîmpiei.

MICHEL TOURNIER: „Meteorii"

În 1978 apărea la Editura Univers romanul cu numărul 7 din colecţia Globus, „Vineri sau limburile Pacificului". Era primul contact al publicului român cu opera unui reprezentant aparte al romanului francez contemporan — Michel Tournier. Aceasta pentru că începînd cu sus-amintitul roman (distins la timpul său cu premiul Academiei Franceze) şi trecînd prin „Regele Ielelor" (premiul Goncourt), „Gaspard, Melchior şi Balthazar", „Meteorii", proza acestui fost profesor de filosofie nu încetează a fi un foarte personal mod de a pune întrebări asupra uneia şi aceleiaşi mari probleme — existenţa.

Copilăria noastră a fost lungă şi fericită şi ea s-a prelungit pînă la data de 21 martie 1943. În acea zi începu adolescenţa...

În ziua aceea, ca de obicei, Edouard şi Maria-Barbara domneau fericiţi peste un popor de copii, de nevolnici şi de animale domestice. Un du-te-vino perpetuu între bucătărie, beci şi magazia de lemne asigura reînnoirea prăjiturilor, a cărnii, a cidrului dulce şi a lemnului, din care cauză cele trei uşi ale încăperii erau trîntite în orice moment. Maria-Barbara, pe jumătate întinsă pe un şezlong de răchită, cu un pled cu franjuri pe genunchi, croşeta un şal mare de lînă mov sub supravegherea entuziasmată a unei pitice mixoedematoase, din gura căreia se prelingea meditativ, un fir de salivă. Edouard se plimba încoace şi-ncolo în faţa vetrei, ţinînd un discurs pentru publicul lui obişnuit.

Încurajat de atmosfera binevoitoare şi de optimismul lui dintotdeauna, încălecase şi de data asta unul din caii lui de bătaie preferaţi, comparaţia dintre calma fericire de la Pierres Sonnantes şi posomorala, mizeria şi pericolele capitalei. Noi nu aveam decît vagi amintiri despre Paris, dar înţelegeam că lipsindu-i cîmpiile cultivate, grădinile de legume, pomii fructiferi şi animalele, imensa cetate era condamnată la foame. Cît despre piaţa „la negru", o imaginam sub forma unui tîrg nocturn ţinut în beciuri mari şi în care toţi negustorii aveau capul acoperit cu un capuşon găurit în dreptul ochilor. Edouard evoca exploatarea mizeriei, traficurile ruşinoase, personajele interlope peste care dădeai în atmosfera asta tulbure.

— Parizienii au decăzut într-un asemenea hal, încît te-ai simţi uşurat dacă toate astea ar fi inspirate de gustul plăcerilor sau de cupiditate, adăugă el. Pentru că, vedeţi voi, copii, gustul plăcerilor şi cupiditatea încă mai sînt nişte moduri de a iubi viaţa, nişte reacţii josnice, dar sănătoase. Dar nu-i asta! Parisul e infectat de ceva morbid, de frică, o frică albastră, o frică mirosind a hoit. Oamenii se tem. De bombardamente, de ocupanţi, de epidemiile cu care sînt ameninţaţi fără încetare. Dar mai ales se tem că nu vor mai putea rezista. Că le va fi foame, frig, că vor fi lipsiţi de resurse într-o lume ostilă şi răvăşită de război.

Vorbind, Edouard mergea de la un capăt la altul al vetrei, revenea, pleca din nou, şi de fiecare dată îndrepta înspre arşiţa focului un anume profil, iar spre noi, cei care-l ascultam, profilul invers, apoi schimba, iar noi doi — pentru că manejul ăsta evoca într-un chip imperios şi confuz unul din ritualurile noastre secrete — căutam să legăm ceea ce spunea de profilul pe care ni-l arăta într-un moment anume, profilul drept celebrînd Pierres Sonnantes, viaţa calmă şi fecundă de la ţară, stîngul celebrînd Parisul, străzile-i sumbre, prăvăliile deocheate, în care se strecurau personaje dubioase.

Dar tot cu profilul drept el mai afirma, exaltat, că Parisul nu era pe de-a-ntregul un tablou trist, că mai erau, slavă Domnului, suflete nobile şi inimi îndrăzneţe şi că în aceleaşi subterane în care foşgăluiau borfaşii pieţei negre se aduna o armată secretă, fără uniformă, dar pricepută în toate tehnicile luptei clandestine. Provincia calmă putea pregăti proviziile de care Franţa va avea nevoie în ceasul eliberării. Parisul lui Gavroche pregătea insurecţia seducătoare de libertate.

Nu era prima dată cînd Edouard evoca rezistenţa pariziană în prezenţa noastră. Era un subiect pe care-l dezvolta în orice ocazie cu un fel de lirism fericit care îl reconforta în mod vizibil, dar dacă ne-am fi întrebat cît anume din povestirile sale aparţine imaginaţiei şi cît realităţii, ne-ar fi venit greu să răspundem. Vorbea despre reţele secrete, despre depozite de arme, legături radiofonice, atentate pregătite şi duse la îndeplinire, planuri de acţiune aranjate în legătură cu Londra, paraşutaje, bombardamente, chiar şi debarcări pe ţărmuri franceze. Şi toată activitatea asta eroică se ţesea în umbra umedă în care prospera piaţa neagră.

Il ascultam fără să-i împărtăşim exaltarea. Lupta armată ne-ar fi sedus, poate, şi pe noi, dacă caracterul ei clandestin n-ar fi golit-o de prestigiul pe care îl dădeau războiului steagurile, armele grele-tunuri, care de asalt, avioane de vînătoare şi de bombardament. Aceşti luptători ai nopţii ce fugeau pe lîngă pereţi după ce au pus explozivul sau au înjunghiat o santinelă nu ajungeau la inima noastră.

Dar ceea ce ne deranja mai mult în poveştile lui Edouard era că ele se situau întotdeauna la Paris. Ne simţeam, bineînţeles, liniştiţi, dar în acelaşi timp frustraţi şi vag ruşinaţi atunci cînd el opunea miasmelor şi febrelor din Paris provincia calmă şi fericită — căci este clar că prin „provincie" noi nu înţelegeam altceva decît Guildo-ul nostru.

Era ora şaisprezece şi şaptesprezece minute din acel douăzeci şi unu martie 1943, profilul stîng al lui Edouard ne povestea odiseea unui aviator englez paraşutat pe acoperişul unei clădiri, găsit, îngrijit şi repatriat în Marea Britanie, cînd Meline apăru pe neaşteptate în încăpere, avînd pe chip o expresie pe care nimeni n-o mai văzuse. Pitica mixoedematoasă a fost, fără îndoială, prima care şi-a dat seama şi muta aceasta pe care nimeni n-o auzise scoţînd vreun sunet, a scos un urlet de animal care ne-a îngheţat sîngele-n vine. Faţa Melinei era ca de cenuşă, un gri uniform fără pete, culoarea lipsită de viaţă a unei măşti de ceară nouă. Şi pe o astfel de mască ochii ardeau, ardeau cu o strălucire în care intra oroare, poate chiar bucurie, şi care nu era decît reflexul unei catastrofe teribile şi iminente.

— Domnule, doamnă! Nemţii! Armata! Toată armata nemţească înconjură casa! Vin din toate părţile!

Edouard nu se mai mişcă încoace şi-ncolo, nu ne mai arătă, alternativ, profilurile, se opri şi se întoarse cu faţa la noi, dintr-o dată înnobilat de necazul ce cădea pe capul nostru, pe-al lui singur, credea el.

— Copii, ne zise, iată dovada. O aşteptam. Ştiam că mai devreme sau mai tîrziu inamicul mă va face să plătesc pentru activităţile mele clandestine. Recunosc, nu credeam să vină să mă caute la Guildo, printre voi. Aici, la Pierres Sonnantes mă credeam intangibil, apărat ca de un zid de toţi copiii mei, molipsit de nevinovăţia celor de la Sainte-Brigitte, făcut invulnerabil prin strălucirea împrăştiată de Maria-Barbara. Nemţii vin. Mă vor aresta, mă vor lua cu ei. Cînd ne vom revedea? Nimeni nu ştie. Este ceasul sacrificiului. Totdeauna am visat un sacrificiu final. Fericirea supremă e să mori ca un erou, nu ca un bolnav plicticos, epavă umană, n-am dreptate?

Vorbi astfel un timp, nu pot spune cît, într-o linişte ameninţătoare. Chiar şi focul nu mai trosnea şi nu mai scotea flăcări, iar în vatră nu mai rămăsese decît o incandescenţă imobilă. Pentru că îşi credea sfîrşitul aproape, Edouard, de obicei atît de discret, ne încredinţa străfundurile inimii lui. Aflam că acest om, atît de echilibrat din fire, atît de bine adaptat vieţii, atît de deschis spre încercările şi binecuvîntările pe care le promite o existenţă obişnuită era în secret chinuit de frica sfîrşitului, de frica de a o sfîrşi rău. Or, această frică îşi găsise leacul datorită războiului; leacul era eroismul, un sfîrşit eroic, un sacrificiu util şi exaltant. Obsesiile acestea sinucigaşe sînt mai dese decît se crede tocmai la oameni aflaţi în acord profund cu viaţa, cu atît mai mult cu cît la Edouard ele erau însoţite de o mare şi înduioşătoare naivitate.

Edouard fu întrerupt de intrarea a doi soldaţi germani înarmaţi cu mitraliere şi urmaţi de un ofiţer ţeapăn de tinereţe şi de atîta zel.

— Mă aflu în locuinţa doamnei Maria-Barbara Surin? întrebă, privind de jur împrejur.

Edouard înaintă spre el.

— Eu sînt Edouard Surin. Maria-Barbara este soţia mea.

— Am un ordin de arestare...

Se întrerupse ca să caute într-o servietă.

— Să nu pierdem timpul cu formalităţi inutile, sînt la dispoziţia dumneavoastră, se impacientă Edouard.

Dar ofiţerul ţinea să respecte uzanţele şi găsind în sfîrşit ceea ce căuta în servietă, recită: „Ordin de arestare imediată a doamnei Maria-Barbara Surin, născută Marbo, domiciliată la Notre-Dame de Guildo, la Pierres Sonnantes. Motive: contact cu inamicul, emisiuni radiofonice clandestine cu destinaţia Londra, găzduire de agenţi inamici, aprovizionarea teroriştilor cu hrană, depozitare de arme şi muniţii...".

— Soţia mea este în afară din cauză, e o neînţelegere absurdă, se aprinse Edouard. Pe mine, înţelegeţi, pe mine singur aţi venit să mă arestaţi. De altfel, activitatea mea clandestină la Paris...

— Nu ne aflăm la Paris, tranşă ofiţerul. Sîntem la Guildo, care ţine de kommandantura din Dinan. N-am nici un ordin în ceea ce vă priveşte, domnule Surin. Avem ordin să arestăm pe doamna Surin plus unsprezece muncitoare din atelierele dumneavoastră şi cinci membri ai personalului de la Sainte-Brigitte, compromişi ca şi dînsa în activităţi contrare stipulaţiilor armistiţiului vostru. De altfel, tocmai îi urcăm în camioane...

Maria-Barbara îşi încheiase lucrul cu un nod dublu de lînă şi îl împăturea cu grijă în patru, pe şezlong. Apoi se apropie de Edouard.

— Hai, calmează-te. Vezi bine că pentru mine au venit, îi zise, ca şi cum ar fi vorbit unui copil.

Edouard era năucit de ceea ce vedea, căci totul semăna cu un fel de înţelegere peste capul său între ofiţerul german şi soţia sa. Căci, atunci cînd neamţul făcea aluzie la un emiţător clandestin de radio descoperit pe acoperişurile abaţialei, la oameni aduşi pe timp de flux în submarine, debarcaţi pe insulele Hebihens şi care au ajuns la ţărm pe reflux, deghizaţi în culegători de scoici, la cutii cu exploziv găsite într-o grotă de pe faleza de la Pierres Sonnantes, la o grupare de rezistenţă adăpostită în pădurea de la Hunaudaie, şi ale cărei antene treceau pe la Sainte-Brigitte, Maria-Barbara ştia, e limpede, despre ce era vorba, şi văzînd că totul era pierdut nu se mai ostenea să se prefacă neştiutoare, în timp ce el, Edouard, bravul organizator al reţelelor clandestine pariziene părea căzut din lună şi se simţea din ce în ce mai ridicol continuînd să afirme că el şi numai el era răspunzător de tot şi că implicarea Mariei-Barbara în această afacere provenea dintr-o neînţelegere.

În cele din urmă i s-a refuzat permisiunea de a o însoţi pe Maria-Barbara la Dinan şi s-a convenit doar ca a doua zi Meline să ducă la închisoare o valiză cu haine destinate prizonierei.

Aceasta plecă fără un cuvînt de rămas bun, fără a privi înapoi înspre casa pentru care ea era tot sufletul, înspre mulţimea de copii pentru care ea era ca un pămînt hrănitor. Edouard urcă la primul etaj şi se închise într-o cameră. Nu apăru pînă a doua zi, tîrziu. Iar dacă în ajun ne despărţisem de un bărbat în puterea celei de-a doua tinereţi, am văzut atunci cum cobora scara, venind către noi cu paşi mecanici, un moşneag cu faţa răvăşită, cu ochii rotunzi şi ficşi de senil.

Traducere de Brânduşa SUMĂNARU

GHEORGHE URSCHI R. S. Moldovenească

Ochelari de soare

— Unchiaşule, de unde eşti?
Din care snoavă, oare,
Cu plete dalbe ca-n poveşti
Şi ochelari de soare?

Iar el de colo: „Măi ştrengari
Lăsaţi-vă de glume!
Fiindcă eu fără-ochelari
Nu pot ieşi în lume.

Ei mă feresc de la deochi
Şi de la orice vrajă
Iar dacă-i fac cuiva din ochi
Tot ei îmi stau de strajă.

Cu ei mă simt mereu ascuns
Privirilor răzleţe
Şi-n pas cu moda am ajuns
Măcar la bătrîneţe".

...Stătea în cîrjă rezemat
In prag de hudicioară
Şi printre zîmbete-a scăpat
O lacrimă fugară.

Noroc de trainicii pereţi
Că au lentila groasă

...Ah, răii ceia de băieţi
Că rar mai dau pe-acasă!

Descumpănire

Stau în viaţa asta ca la gară,
Trenuri pleacă, alte trenuri vin,
Pasagerii urcă şi coboară
Necăjiţi de drum şi de destin.

Mi s-a stins tăciunele ţigării
De cînd cerc în van să-mi amintesc
Cum m-am pomenit pe cheiul gării.
Plec? Sau mă întorc! Sau întîlnesc?

Sau de prea mult strigăt şi căinţă
Mă despart acum cum pieptul spart
De o vîrstă? Poate de-o fiinţă?
Sau de toate poate mă despart?

Nu! Dar nici să-mi trec în gară veacul
Năzuiesc să urc. Iar mai apoi
Va schimba sau nu acarul acul
Eu să plec fără-a privi înapoi,

Să ascult vagoanele cum saltă
Şi în zorii zilei potolit
Să cobor aiurea la o haltă
Singur şi de nimeni întîlnit.

Izbîndi-voi să înfrunt năpasta
Sau voi recunoaşte cu regret
C-am trecut furiş prin viaţa asta
Ca un pasager fără bilet?

Suflete, 'ntr-o lume-atît de mare
Tu de om rămîi mereu flămînd!
El tresare brusc i se năzare
O batistă-n zare fluturînd.

O batistă-n zare fluturînd.

Glasul istoriei

Uitarea — blestemele bat-o!
Ca neaga se ţine de noi
Dar ziua de ieri de-am uitat-o
Răspundem şi-n ziua de-apoi.

Sînt veacuri din datină multe
Predanii cu marca tabu,
Se poate trăi fără multe
Dar fără istorie nu.

Istoria neamului meu
Un fluviu cu praguri abrupte,
Istoria neamului meu
O carte cu foile rupte.

Trecutul nu este o haină
Ce poate să placă sau ba
Războaie ţinute în taină
Triumfuri ce poartă danga.

Trecutu-i iubire şi ură,
Trecutu-i umil şi sublim,
Trecutul e sfînta prescură
Din care ne împărtăşim.

Istoria neamului meu
Un fluviu cu praguri abrupte,
Istoria neamului meu
O carte cu foile rupte.

Mimmo Morina (Luxemburg)

Pămînt inseparabil Şapte intuiţii pentru o certitudine

Nu există ţărînă să nu aştepte
surîsul pămîntului
prin brazdele plugului
prin acel du-te vino al ploii şi al soarelui
şi
prin murmurul vîntului
ce duce viaţă
către o nouă existenţă
împlinindu-se astfel misterul
celei mai clare certitudini

2.

Ca misterul să devină certitudine
şi ca de nimic să nu ne îndoim
scrutează densa urzeală a stelelor
şi
delicata apariţie a unei flori
sîntem noi înşine
acest pămînt ce-l purtăm în sînge
încă de la cea dintîi svîcnire a vieţii
— pămînt —
de aurore şi amurguri —
fără de sfîrşit

3.

Dacă omului i s-a dat să se mîhnească
pentru o nimica toată
nimic
nu i se va înapoia
înainte de ultimul oftat
să ne iubim
ca şi în prima zi
cînd luarăm de la viaţă sămînţa
între bulgării
acestui invizibil pămînt.

4.

aşa vom pleca spre a reveni
de unde am purces
— iubindu-ne —
şi risipindu-ne în tenebre
şi
în nesfîrşita devenire a fiinţei
— Iubindu-ne —
ca să renască în pămînt
sîmburele iubirii noastre

5.

dragostea mea
oare cum ai putut să crezi
în jurămintele cuvintelor mele
adunate în sînul ţărînei
ca să nu mai dispari?
printre arborii vîntului trece calm uitarea
pămînturi şi iar pămînturi
ademenind cu oceanele
o străfulgerare pe neaşteptate
între apă şi cer
şi
devenirăm oameni
pentru totdeauna.

6.

nimic altceva decît un geamăt
un surîs
şi iată lumina
printr-o tăcută armonie a atît de multe ori
puţine alternanţe

7.

şi cînd o să fim în tine
— pămînt parfumat —
vom lua respiraţia
delicatei mantale a ierbii
şi a luminii
în timida privire
a florii soarelui.

În româneşte de
Ion DEACONESCU
şi
Horia ZILIERU

Redacţia: Iaşi, str. Gh. Dimitrov nr. 1, telefon (981) 16242 ● Administraţia: Bucureşti, Calea Victoriei nr. 115, tel. (90) 506618.

Colegiul de redacţie
Redactor şef: **Corneliu Sturzu**
Secretar responsabil de redacţie: HORIA ZILIERU
Andi Andrieş, Daniel Dimitriu, Ioanid Romanescu

● Preţul unui exemplar, lei 5.
Abonamente: 6 luni, 30 lei; 1 an, 60 lei

Pentru străinătate, abonamentele prin ILEXIM — departamentul export-import presă, Bucureşti, str. 13 Decembrie nr. 3.
P. O. BOX 136 — 137, telex 11226.

54737 I. P. Iaşi, cd. 971